

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Юридичний факультет

Кафедра цивільного та господарського права

СВІТЛИЧНИЙ О.П.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

до лекційних та семінарських занять з дисципліни

**«Господарський процес» для студентів Навчально-наукового інституту
неперервної освіти і туризму ОС «Бакалавр» спеціальності 081 «Право»**

Київ – 2023

УДК 346.9. (477)

Схвалено до друку кафедрою цивільного права та господарського права Національного університету біоресурсів і природокористування України, протокол № 3 від 16.10.2023 р.

Схвалено на засіданні вченої ради юридичного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України, протокол № 4 від 19.10.2023 р.

Укладач: Світличний Олександр Петрович – професор кафедри цивільного та господарського права, д.ю.н., професор

Рецензенти:

завідувач кафедри цивільного та господарського права НУБіП України д.ю.н., професор Ю. О. Піддубний

доцент кафедри адміністративного та фінансового права НУБіП України к.ю.н., доцент С.В. Слюсаренко

Методичні рекомендації до лекційних та семінарських занять з дисципліни «Господарський процес» для студентів Навчально-наукового інституту неперервної освіти і туризму ОС «Бакалавр» спеціальності 081 «Право»: Навчальне видання. 2023. – 147 с.

Методичні рекомендації розроблені з метою поглибленого вивчення студентами дисципліни «Господарський процес» набуття навичок самостійного опрацювання теоретичного матеріалу, структурування потрібної інформації. Наведено список рекомендованої літератури.

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	4
ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ЛЕКЦІЙ	6
КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ.....	8
ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	9
ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ.....	128
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ З ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ГОСПОДАРСЬКИЙ ПРОЦЕС»	130
ЗМІСТ МАТЕРІАЛУ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ВИВЧЕННЯ.....	131
ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ..	132
ТЕМИ РЕФЕРАТІВ З ДИСЦИПЛІНИ «ГОСПОДАРСЬКИЙ ПРОЦЕС».	136
ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ.....	137
ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПОТОЧНОГО КОНТРОЛЮ РІВНЯ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ.....	140
РЕКОМЕНДОВАНИЙ СПИСОК ДЖЕРЕЛ.....	146
НАВЧАЛЬНА ТА НАУКОВА ЛІТЕРАТУРА.....	147

АНОТАЦІЯ ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ГОСПОДАРСЬКИЙ ПРОЦЕС»

Навчальна дисципліна «Господарський процес» призначена для вивчення студентами юридичного факультету процесуального законодавства із здійснення правосуддя в господарських справах та особливостей процесуальної діяльності учасників господарського судочинства. Вивчення дисципліни «Господарський процес» полягає в опануванні студентами основних положень господарського та особливостей господарських процесуальних відносин з урахуванням специфіки правового забезпечення; системне опрацювання студентами нормативно-правового забезпечення щодо здійснення правосуддя в господарських справах. Цілі навчальної дисципліни визначаються її специфічним значенням у процесі підготовки майбутніх юристів, актуальних проблем господарського процесу, а саме: вивчення особливостей правового регулювання господарських процесуальних відносин, характеристика найважливіших правових категорій господарського процесуального законодавства, в тому числі дослідження основних тенденцій його розвитку та застосування, висвітлення юридичних, в тому числі і колізійних, питань, які виникають під час судового розгляду господарських спорів, набуття практичних навичок щодо складання господарсько-процесуальних документів, підготовка до практичної діяльності висококваліфікованих спеціалістів в сфері господарського судочинства, визначення напрямів удосконалення положень господарського та господарського процесуального законодавства.

Методичні рекомендації не можна розглядати як вичерпне джерело знань у сфері господарського судочинства. Його скоріше треба сприймати як джерело основи процесуальних знань, покликане уявити сучасний стан господарських процесуальних відносин та допомогти зорієнтуватися в численних законодавчих актах, що регулюють господарські процесуальні правовідносини.

Мета курсу «Господарський процес» – сформувати у студентів систему теоретичних знань і практичних навичок застосування норм процесуального права разом з нормами матеріального права при вирішенні господарських спорів, та спорів підвідомчих Вищому суду з питань інтелектуальної власності.

Завдання дисципліни «Господарський процес» – вивчення та засвоєння основних понять, інститутів, принципів і джерел господарського процесуального права, положень щодо організації та діяльності господарських судів України; Вищого суду з питань інтелектуальної власності; особливостей розгляду спорів; вміння застосовувати на практиці набуті знання та складати відповідні процесуальні документи.

Форми і методи навчання. Основними видами навчальних аудиторних занять є лекції, семінарсько-практичні заняття, консультації. При викладанні лекційного матеріалу передбачено поєднання таких форм і методів навчання, як лекції-бесіди, лекції візуалізації, проблемні лекції. При проведенні семінарсько-практичних занять передбачено поєднання таких форм і методів навчання як

робота у малих групах, дискусія, публічний виступ, презентація, групові проєкти та кейс-завдання.

•студент повинен знати основні засади господарського процесу, структуру господарських судів, їх компетенцію, підвідомчість і підсудність господарських спорів; стадії та порядок вирішення господарських спорів, виконання рішень, ухвал, постанов господарського суду;

•студент повинен вміти тлумачити та застосовувати норми Конституції України, господарського процесуального і матеріального права, постанови Пленуму Верховного Суду, роз'яснення інших судових інстанцій; приймати обґрунтовані процесуальні рішення у спірних процесуальних ситуаціях; складати позовні заяви та інші процесуальні документи.

•студент повинен набути навичок застосування чинного господарського процесуального законодавства для розширення свого правового кругозору, правової культури та вирішення питань, що виникають у практичній діяльності.

Навчальна дисципліна «Господарський процес» вивчається студентами юридичного факультету на базі ОКР «Бакалавр» денної та заочної форми навчання згідно робочого навчального плану.

Програмою курсу передбачено такі проєкти:

- виступ-презентація за темою індивідуального завдання;
- участь в дискусії на семінарському занятті;
- виступ-інформування за темами семінарських занять;
- реферати чи есе на теми питань для самоконтролю.

Самостійна та індивідуальна робота планується як форма навчання, що має на меті розширення та дослідження питань винесених на розгляд на лекційних заняттях.

Курсові роботи. Методичні вказівки та рекомендації щодо написання курсових робіт по кафедрі цивільного та господарського права обов'язкові для виконання студентами юридичного факультету денної та заочної форм навчання.

Для досягнення мети вивчення дисципліни «Господарський процес» та розв'язання основних завдань важливе значення має самостійна робота студентів, та виконання інших завдань на виконання якої і спрямовані дані методичні рекомендації, які містять зміст кожної теми, питання для самостійного вивчення.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ЛЕКЦІЙ

1. Поняття господарського процесу як галузі права, науки та навчальної дисципліни.
2. Предмет і метод господарського процесуального права.
3. Система господарського процесуального права.
4. Джерела господарського процесуального права.
5. Принципи господарського процесу.
6. Право на звернення до господарського суду.
7. Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система.
8. Форми господарського судочинства.
9. Правнича допомога.
10. Предметна та суб'єктна юрисдикція господарських судів.
11. Склад господарського суду. Відводи.
12. Учасники судового процесу.
13. Докази та доказування в судовому процесі.
14. Основні положення про процесуальні строки.
15. Судові повідомлення і виклики.
16. Судові витрати пов'язані з розглядом справи.
17. Заходи процесуального примусу.
18. Забезпечення позову.
19. Наказне провадження.
20. Позовне провадження.
21. Відкриття провадження у справі.
22. Підготовче провадження. Підготовче засідання.
23. Врегулювання спору за участю судді.
24. Відмова від позову та визнання позову відповідачем.
25. Розгляд господарської справи.
26. Фіксування судового засідання технічними засобами.
27. Залишення позову без розгляду.
28. Види судових рішень.
29. Спрощене позовне провадження.
30. Перегляд судових рішень в порядку апеляційного провадження.
Апеляційна скарга.
31. Апеляційний розгляд.
32. Касаційна провадження. Касаційна скарга.
33. Касаційний розгляд.
34. Підстави перегляду судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами.
35. Судовий контроль за виконанням судових рішень.
36. Оскарження рішення третейського суду.
37. Відновлення втраченого судового провадження в господарській справі.
38. Процесуальний порядок проваджень за участю іноземних осіб.

В залежності від змін в навчальному процесі та суттєвих змін до процесуального законодавства, в тематичний план лекцій можуть бути внесені зміни.

КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

Система оцінювання знань студентів базується на модульно-рейтинговій системі навчання, котра дозволяє в індивідуальному рейтинговому показнику студента враховувати якість аудиторної та самостійної роботи, здатність творчо реалізовувати свій інтелектуальний потенціал на практиці.

Рейтингові оцінки із змістовного модуля, так само, як і рейтинг із атестації, обчислюється за 100-бальною шкалою. За самостійну роботу з відповідної теми студент може заробити максимум 10 балів, з яких: 10–9 балів – «відмінно» (за вичерпну повну відповідь), 6–8 балів – «добре» (студент допускає неточності), 1–5 балів – «задовільно» (допускає суттєві неточності і порушує послідовність у викладенні програмного матеріалу або вагається при виконанні завдань). Рівень засвоєння студентом матеріалу з відповідної теми визначається шляхом тестування або співбесіди.

Оцінка за семестр визначається загальним рейтингом $R_{дис}$, який складається із суми рейтингів з навчання R_n та з атестації (заліку) R_a . За виконання робіт, не передбачених навчальним планом (доповідь на студентській конференції, на засіданні студентського наукового гуртка, захист реферату), введено рейтинг з додаткової роботи $R_{др}$, кількість балів якого становить 10 % від рейтингу з дисципліни, тобто 10 балів.

Для допуску до атестації студенту необхідно набрати з навчальної роботи не менше, ніж 42 бали з R_n . Якщо рейтинг студента з навчання є нижчим за дану мінімальну кількість балів, то студент зобов'язаний до початку залікового тижня підвищити свій рейтинг, інакше такий студент до заліку не допускається. Студенти, які набрали за семестр необхідну кількість балів для отримання позитивної оцінки з дисципліни, що перевищують 60% від розрахункового рейтингу з дисципліни, мають можливість не складати залік, а отримати залік автоматично, відповідно до набраної кількості балів. За своїм бажанням студент може складати залік з метою підвищення рейтингу з дисципліни. Студенти, які протягом навчального семестру набрали кількість балів, що менше 60% від розрахункового рейтингу з дисципліни (60 балів), зобов'язані складати залік.

Співвідношення між ECTS та національними оцінками і рейтингом дисципліни

Оцінка національна	Оцінка ECTS	Рейтинг з дисципліни, бали
«відмінно»	A	90–100
«добре»	B	82–89
	C	75–81
«задовільно»	Д	66–74
	E	60–65
«незадовільно»	FX	35–59
	F	01–34

ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Поняття господарського процесу як галузі права, науки та навчальної дисципліни

До господарського суду суб'єкт господарських правовідносин звертається в установленому господарським процесуальним кодексом порядку, який гарантується державою. Ніхто не може бути позбавлений права на розгляд його справи у господарському суді, до юрисдикції якого вона віднесена законом. Юридичні особи та фізичні особи – підприємці, фізичні особи, які не є підприємцями, державні органи, органи місцевого самоврядування мають право на звернення до господарського суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав та законних інтересів у справах, віднесених законом до юрисдикції господарського суду, а також для вжиття передбачених законом заходів, спрямованих на запобігання правопорушенням. До господарського суду у справах, віднесених законом до його юрисдикції, мають право звертатися також особи, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб.

Закон України «Про судоустрій та статус суддів» і Господарський процесуальний кодекс України становлять основу господарського процесуального законодавства. Закон визначає завдання господарських судів, порядок створення й діяльності, структуру і систему господарських судів та інші питання господарського судочинства. Норми Господарського процесуального кодексу визначають принципи господарського судочинства, склад господарського суду, підвідомчість і підсудність спорів, порядок подання позову, доказування, вирішення спорів, перегляд рішень господарського суду, виконання судових рішень та інші питання, пов'язані з діяльністю господарського суду.

Відповідно норми господарського процесуального права регулюють відносини, що виникають як під час розгляду господарських спорів, так і за межами здійснення правосуддя.

Господарське процесуальне право є самостійною галуззю права, оскільки:

- ◆ визначає порядок організації та здійснення діяльності пов'язаної із захистом права та охоронюваних законом учасників господарських процесуальних правовідносин;
- ◆ має свій предметом та метод регулювання;
- ◆ характеризується своїми принципами;
- ◆ регулює процесуальні правовідносини як по горизонталі, так і по вертикалі;
- ◆ має значення як галузь права, галузь законодавства, наукова та навчальна дисципліна.

Статтею 20 ГПК встановлено перелік справ, що відносяться до юрисдикції господарських судів. Норми господарського процесуального права регулюють відносини, що виникають як під час розгляду господарських спорів, так і за межами здійснення правосуддя. Вищий суд з питань інтелектуальної власності розглядає справи, віднесені до його компетенції, в порядку, передбаченому ГПК.

Як галузь права господарське процесуальне право являє собою сукупність санкціонованих державою правових норм, що регулюють діяльність господарського суду та інших учасників судового процесу, пов'язану із здійсненням правосуддя у справах, віднесених до відання господарських судів.

Тема 2. Предмет і метод господарського процесуального права

Господарське процесуальне право поряд з іншими процесуальними галузями належить до системи процесуальних галузей права за своїм змістовими характеристиками відноситься до галузей права публічно-правового характеру. Наявність процесуальних відносин зумовлена необхідністю в упорядкуванні діяльності органів судової влади.

До предмета господарського процесуального права належать суспільні відносини, які виникають у сфері діяльності господарського суду при вирішенні господарського спору. Тобто, предметом господарського процесуального права є процесуальні дії суду врегульовані нормами господарського процесуального права, які підвідомчі господарським судам.

Господарським процесуальним кодексом встановлений та законодавчо врегульований порядок здійснення господарського судочинства. Для реалізації процесуального судочинства, норми статті 4 ГПК визначають коло суб'єктів, які мають право звертатися до господарського суду в установленому порядку, який їм гарантується, а також для вжиття заходів, спрямованих на запобігання правопорушенням, статті 20 ГПК встановлює коло справ, що відносяться до юрисдикції господарських судів тощо.

Безпосередній вплив на господарський процес мають норми конституційного, господарського, цивільного, адміністративного та інших галузей права. Так, Господарський кодекс України регулює господарські відносини, що виникають у процесі організації та здійснення господарської діяльності, тобто, норми господарського кодексу мають безпосередній вплив на господарський процес, оскільки матеріально-правову основу здійснення господарського судочинства становить господарське законодавство, яке частково кодифіковане в Господарському кодексі України.

Господарське процесуальне право як самостійна галузь права відзначається сукупністю правових норм, що регулюють діяльність господарських судів з метою врегулювання майнових та немайнових спорів суб'єктів господарювання та інших учасників господарського процесу.

Предмет господарсько-процесуального права включає суспільні відносини, що виникають у зв'язку із господарсько-процесуальною діяльністю.

В юридичній літературі виділяють імперативний метод впливу на поведінку суспільних відносин, який забезпечується за допомогою обов'язкових до виконання приписів, розпоряджень, заборон, та диспозитивний метод, який визначає лише вид поведінки учасників певних відносин, що дає їм можливість вільно і самостійно регулювати свої взаємини у встановлених межах. Відштовхуючись від положень загальної теорії права та широкого обсягу правових норм, що регулюють господарсько-процесуальні відносини, слід відзначити, що господарсько-процесуальному праву притаманні обидва методи регулювання суспільних господарсько-процесуальних відносин.

Метод господарського процесуального права передбачає та допускає поєднання імперативних та диспозитивних способів впливу норм господарського процесуального права на поведінку суб'єктів господарського процесу.

Метод господарського процесуального права передбачає та допускає поєднання імперативних та диспозитивних способів впливу норм господарського процесуального права на поведінку суб'єктів господарського процесу.

Імперативні засади методу господарського процесуального права Проявляються у тому, що норми господарського процесуального права відіграють первинну роль в процесі діяльності господарського суду, а основними юридичними фактами є владні процесуальні дії господарського суду. Диспозитивні засади методу господарського процесуального права полягають у тому, що учасники господарського процесу на власний розсуд користуються наданими їм рівними правами, які законодавець забезпечив через наявність системи гарантій прав суб'єктів господарського процесуального права.

Під методом господарського процесуального права слід розуміти сукупність зафіксованих у нормах цієї галузі механізмів впливу на суспільні відносини, що складають її предмет, застосування яких дозволяє здійснювати господарське судочинство на засадах верховенства права, з метою захисту прав та охоронюваних законом інтересів особи і держави.

Тема 3. Система господарського процесуального права

Будь-яка система є цілісним утворенням, яке, у свою чергу складається з певної кількості взаємопов'язаних і взаємодіючих елементів.

Норми господарського процесуального права мають свої особливості: спираючись у першу чергу на норми публічного права, вони охоплюють своїм впливом специфіку відносин у сфері господарського процесу. Незважаючи на те, що норми публічного права є первісними елементами системи господарського процесуального права, вони не існують відокремлено, об'єднуються у більш вагомій утворення відповідно до спільності відносин, які вони регулюють.

Систему господарського процесуального права складають норми, що регламентують господарський процес і складається із *загальної і особливої* частин.

Систему господарського процесуального права складають норми, що регламентують господарський процес і складається із загальної і особливої частин. Норми загальної частини господарського процесуального права охоплюють відправні, загальні положення, принципи, дія яких поширюються на всі або більшість врегульованих господарським процесуальним правом відносин, становить загальну частину цього права. Ці норми розкривають загальні засади становлення господарського судочинства та міжнародні стандарти у сфері судочинства; закріплюють предмет і метод, принципи, систему та джерела господарського процесуального права. Вони закріплюють систему та порядок діяльності господарських судів.

Особливу частину господарського процесуального права складають процесуальні норми, які безпосередньо встановлюють порядок здійснення господарського процесу і призначені для регулювання відносин, що виникають у разі порушених або оспорюваних прав і охоронюваних законом інтересів, а також для вжиття передбачених процесуальними норми заходів, спрямованих на запобігання правопорушенням.

Приписи загальної та особливої частин взаємозалежні й представляють єдине ціле – систему господарського процесуального права.

Система господарського процесуального права – це сукупність правових норм та інститутів, об'єднаних єдиним предметом і методом, принципами й цілями, які характеризуються певною єдністю.

Тема №4. Джерела господарського процесуального права

Відповідно до ствттї 3 Господарського процесуального кодексу України судочинство в господарських судах здійснюється відповідно до Конституції України, Господарського процесуального кодексу України, Закону України «Про міжнародне приватне право», Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», а також міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Якщо міжнародним договором України встановлено інші правила судочинства, ніж ті, що передбачені ГПК, іншими законами України, застосовуються правила міжнародного договору.

Судочинство у господарських судах здійснюється відповідно до закону, чинного на час вчинення окремої процесуальної дії, розгляду і вирішення справи. У питанні джерел права, що застосовуються судом, слід виходити із того, що господарський суд у своїй діяльності застосовує чинні нормативно-правові акти, перш за все приписи Конституції, яка має найвищу юридичну силу, закони України, міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Входячи із положень статті 9 Конституції України, як зазначається в Постанові Пленуму Верховного Суду України «Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя» № 9 від 01.11. 1996 р., чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України, суд не може застосувати закон, який регулює правовідносини, що розглядаються, інакше як міжнародний договір. У той же час міжнародні договори застосовуються, якщо вони не суперечать Конституції України.

Джерелом господарського процесуального права є нормативно-правові акти, які вміщують правові норми, що регулюють господарське судочинство. Зокрема, це Закон України «Про судоустрій і статус суддів», який визначає організацію судової влади та здійснення правосуддя в Україні, що функціонує на засадах верховенства права відповідно до європейських стандартів і забезпечує право кожного на справедливий суд.

Слід звернути на увагу на «звичай» як джерело господарського процесу, які у давньоримському праві позначалися терміном «*non scripta*» (неписані закони). З посиленням законодавчої діяльності держави звичай значною мірою втратив своє значення, хоч і не перестав бути джерелом права. Як зазначається в пункті 3.2 роз'яснення Президії Вищого господарського суду України «Про деякі питання практики розгляду справ за участю іноземних підприємств і організацій» № 04-5/608 від 31.05. 2002 р., в разі відсутності законодавства, що регулює спірні відносини за участю іноземного суб'єкта підприємницької діяльності, господарський суд може застосовувати міжнародні торгові звичаї.

В Україні ставлення до правового звичаю як джерела права у різні періоди її історії було неоднозначне. Беззаперечним є те, що державно-нормативне регулювання не охоплює всі суспільні відносини і тому звичай зберігає своє значення в окремих галузях приватного і публічного права. Незважаючи на те, що Конституція України не закріплює правовий звичай як джерело права, але окремі акти законодавства містять такі норми. Зокрема, в статті 7 Цивільного кодексу України міститься вказівка, що судам необхідно виходити з того, що нормативно-правові акти будь-якого державного чи іншого органу (акти Президента України, постанови Верховної Ради України, постанови розпорядження Кабінету Міністрів України, нормативно-правові акти Верховної Ради Автономної Республіки Крим чи рішення Ради міністрів Автономної Республіки Крим, акти органів місцевого самоврядування, накази та інструкції міністерств і відомств, накази керівників підприємств, установ та організацій тощо) підлягають оцінці на відповідність як Конституції, так і закону. Якщо при розгляді справи буде встановлено, що нормативно-правовий акт, який підлягав застосуванню, не відповідає чи суперечить законові, суд зобов'язаний застосувати закон, який регулює ці правовідносини.

У цілому ж використання правового звичаю як джерела права має обмежений характер в силу консерватизму і неможливості впорядкування всіх сфер суспільних відносин. З певними винятками сфера його використання може зужуватись відповідно до вдосконалення законодавства.

Залежно від характеру правового звичаю розрізняють кілька його видів: звичаї ділового обороту; міжнародні звичаї; звичаї внутрішньодержавні; звичаї, засновані на звичаєвому праві; судовий звичай.

Слід виділити такі характерні риси звичаю як джерела господарського процесуального права:

◆ звичай є загальним правилом поведінки, що склалося внаслідок неодноразового, тривалого і однакового застосування;

◆ не є обов'язковою фіксація звичаю в якихось документах, що прямо впливає зі змісту окремих статей господарського та цивільного кодексів.

З огляду на вимоги процесуального законодавства (належність і допустимість доказів за ГПК) і теорії доказів взагалі – скоріш за все, судова практика не сприйме посилання сторін на звичаї, не зафіксовані у письмових документах. Посилаючись на якісь звичаї у своєму рішенні, суд має вказати достовірне джерело такої інформації, а не лише відповідні пояснення сторін. Інакше важче надати належну оцінку і встановити об'єктивну наявність ознак правового звичаю відповідно до вимог статті 7 ЦК.

Для прикладу використання письмових доказів наявності певних звичаїв в господарських судах, можна навести приклад. Згідно п. 9 частини другої ст. 3 Закону України «Про торгово-промислової палати в Україні» від 02.12.1997 р., одним із завдань торгово-промислових палат є сприяння розвитку торгових та інших чесних звичаїв у підприємницькій діяльності, участь у розробленні правил професійної етики у конкуренції для різних сфер підприємницької діяльності, галузей економіки, спілок та об'єднань підприємців.

Наведене є підставою надати суду певний письмовий документ (довідку або висновок торгово-промислової палати про затвердження правил поведінки та звичаїв у певній галузі господарювання тощо). Задача суду полягатиме у з'ясуванні того, наскільки ці документи відповідають вимогам статті 7 ЦК.

Щодо застосування аналогії закону, то у разі відсутності закону, що регулює спірні відносини, господарський суд застосовує закон, що регулює подібні відносини (аналогія закону), а за відсутності такого – виходить із загальних засад і змісту законодавства (аналогія права).

Аналогія закону – це спосіб подолання існуючих в законі прогалин, з метою врегулювання спірних відносин господарським судом шляхом застосування норми закону, що регулює подібні відносини.

Аналогія права – це спосіб подолання існуючих в законі прогалин, коли господарський спір вирішується судом виходячи із загальних засад і змісту законодавства.

Тема 5. Принципи господарського процесу

Загальні принципи права закріплені в Конституції України є універсальними і властивими усім галузям права. Принципи господарського процесуального права закріплені в частині третій статті 2 ГПК, відповідно до якого основними засадами (принципами) господарського судочинства є:

- 1) верховенство права;
- 2) рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом;
- 3) гласність і відкритість судового процесу та його повне фіксування технічними засобами;
- 4) змагальність сторін;
- 5) диспозитивність;
- 6) пропорційність;
- 7) обов'язковість судового рішення;
- 8) забезпечення права на апеляційний перегляд справи;
- 9) забезпечення права на касаційне оскарження судового рішення у визначених законом випадках;
- 10) розумність строків розгляду справи судом;
- 11) неприпустимість зловживання процесуальними правами;
- 12) відшкодування судових витрат сторони, на користь якої ухвалене судове рішення.

Принцип верховенства права

Цей принцип є одним із фундаментальних принципів в діяльності судів. Він закріплений в статті 8 Конституції України, відповідно до якої в Україні визнається і діє принцип верховенства права. Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй. Норми Конституції України є нормами прямої дії. Звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України гарантується. Виходячи із зазначеного принципу та гарантування Конституцією судового захисту конституційних прав і свобод, судова діяльність має бути спрямована на захист цих прав і свобод від будь-яких посягань шляхом забезпечення своєчасного та якісного розгляду конкретних справ. При цьому слід мати на увазі, що згідно зі статтею 22 Конституції закріплені в ній права і свободи людини й громадянина не є вичерпними.

Згідно частини першої статті 11 ГПК суд при розгляді справи керується принципом верховенства права. Вказаний принцип зобов'язує господарський суд здійснювати правосуддя справедливо, неупереджено і ефективно будь-якої особи права якої порушено (інтереси фізичних і юридичних осіб та держави). Зокрема, у доповіді Венеціанської комісії «Про верховенство права» зазначено, що наразі можливий консенсус щодо обов'язкових елементів (як формальних, так і матеріальних або субстантивних) поняття «верховенство права», зокрема, таких, як:

Законність, в тому числі прозорий, підзвітний і демократичний порядок введення законів у дію; Правова певність; Заборона свавілля; Доступ до правосуддя у незалежних і неупереджених судах, в тому числі судовий контроль за адміністративними актами; Дотримання прав людини; Недискримінація та рівність перед законом.

Перелічене лежать в основі конституційних і законодавчих положень та судової практики як на національному, так і на міжнародному рівнях.

Відповідно до підходів Венеціанської комісії виділяють такі складові верховенства права:

- ◆ доступ до закону (положення закону повинні бути зрозумілими, ясними та передбачуваними);
- ◆ вирішення питань про юридичні права повинно, як правило, здійснюватися на підставі закону, а не за розсудом;
- ◆ рівність перед законом;
- ◆ влада повинна реалізовуватися відповідно до закону, справедливо та розумно;
- ◆ права людини повинні бути захищені;
- ◆ повинні бути наявні засоби для врегулювання спорів без невинуватених витрат та відстрочок;
- ◆ наявність справедливого суду;
- ◆ держава повинна дотримуватися своїх зобов'язань у рамках як міжнародного, так і національного права.

Принцип рівності усіх учасників судового процесу перед законом і судом.

Закріплений в статті 129 Конституції та статті 9 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» принцип означає, що правосуддя в Україні здійснюється на засадах рівності всіх учасників судового процесу перед законом і судом незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних та інших ознак.

Суд створює такі умови, за яких кожному учаснику судового процесу гарантується рівність у реалізації наданих процесуальних прав та у виконанні процесуальних обов'язків, визначених процесуальним законом.

Загальний правовий стандарт у реалізації рівності перед законом і судом окремо закріплено в статті 7 ГПК, відповідно до якого правосуддя в господарських судах здійснюється на засадах рівності всіх юридичних осіб незалежно від організаційно-правової форми, форми власності, підпорядкування, місцезнаходження, місця створення та реєстрації, законодавства, відповідно до якого створена юридична особа, та інших обставин; рівності всіх фізичних осіб незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного і соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних або інших ознак; рівності фізичних та юридичних осіб незалежно від будь-яких ознак чи обставин.

Вказаний в статті 7 ГПК принцип відповідає конституційним засадам і загальноновизнаним міжнародним стандартам, який закріплено в Загальній декларації прав людини, прийняту Генеральною Асамблеєю ООН 10.12.1948 р., в ст. 8 якої наголошується, що кожна людина має право на ефективне відновлення в правах компетентними національними судами у випадках порушення його основних прав, наданих йому конституцією або законом.

Принцип гласності і відкритості судового процесу та його повне фіксування технічними засобами.

Цей принцип знайшов своє відображення в статті 8 та статті 9 ГПК, а також в статті 11 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», в якому міститься вказівка, що судові рішення, судові засідання та інформація щодо справ, які розглядаються судом, є відкритими, крім випадків, установлених законом. Ніхто не може бути обмежений у праві на отримання в суді усної або письмової інформації про результати розгляду його судової справи. Будь-яка особа має право на вільний доступ до судового рішення в порядку, встановленому законом.

Інформація про суд, який розглядає справу, сторони спору та предмет позову, дату надходження позовної заяви, апеляційної, касаційної скарги, заяви про перегляд судового рішення, стадії розгляду справи, місце, дату і час судового засідання, рух справи з одного суду до іншого є відкритою та має бути невідкладно оприлюдненою на офіційному веб-порталі судової влади України, крім випадків, установлених законом.

Розгляд справ у судах відбувається відкрито, крім випадків, установлених законом. У відкритому судовому засіданні мають право бути присутніми будь-які особи. У разі вчинення особою дій, що свідчать про неповагу до суду або учасників судового процесу, така особа за вмотивованим судовим рішенням може бути видалена із зали судового засідання.

Особи, присутні в залі судового засідання, представники засобів масової інформації можуть проводити в залі судового засідання фотозйомку, відео- та аудіозапис з використанням портативних відео- та аудіотехнічних засобів без отримання окремого дозволу суду, але з урахуванням обмежень, встановлених законом. Трансляція судового засідання здійснюється з дозволу суду. Якщо всі учасники справи беруть участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції, здійснюється транслявання перебігу судового засідання в мережі Інтернет в обов'язковому порядку.

Принцип гласності судового процесу визначає стаття 8 ГПК.

Розгляд справ у господарських судах проводиться усно і відкрито, крім випадків, передбачених ГПК. Будь-яка особа має право бути присутньою у відкритому судовому засіданні. Від особи, яка бажає бути присутньою у судовому засіданні, забороняється вимагати будь-які документи, крім документа, що посвідчує особу. Особи, які бажають бути присутніми у судовому засіданні, допускаються до зали судових засідань до початку судового засідання або під час перерви. Суд може видалити із зали судових засідань осіб, які перешкоджають веденню судового засідання, здійсненню прав або виконанню обов'язків учасників судового процесу або судді, порушують порядок у залі суду. Особи, присутні в залі судового засідання, представники засобів масової інформації можуть проводити у залі судового засідання фотозйомку, відео- та аудіозапис з використанням портативних відео- та аудіотехнічних засобів без отримання окремого дозволу суду, але з урахуванням обмежень, встановлених ГПК.

Трансляція судового засідання здійснюється з дозволу суду. Якщо всі учасники справи беруть участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції, здійснюється транслявання перебігу судового засідання в мережі Інтернет в

обов'язковому порядку. Проведення в залі судового засідання фотозйомки, відеозапису, а також трансляція судового засідання повинні здійснюватися без створення перешкод у веденні засідання і здійсненні учасниками судового процесу їхніх процесуальних прав. Розгляд справи у закритому судовому засіданні проводиться у випадках, коли відкритий судовий розгляд може мати наслідком розголошення таємної чи іншої інформації, що охороняється законом, необхідності захисту особистого та сімейного життя людини, а також в інших випадках, установлених законом. Про розгляд справи у закритому судовому засіданні постановляється ухвала. Суд ухвалою може оголосити судові засідання закритим повністю або закритою його частину.

Розгляд справи та вчинення окремих процесуальних дій у закритому судовому засіданні проводяться з додержанням правил здійснення судочинства в господарських судах. Під час такого розгляду можуть бути присутні лише учасники справи, а в разі необхідності – свідки, експерти, спеціалісти, перекладачі. Суд попереджає зазначених осіб про обов'язок не розголошувати інформацію, для забезпечення захисту якої розгляд справи або вчинення окремих процесуальних дій відбувається в закритому судовому засіданні.

Використання систем відеоконференц-зв'язку та транслявання перебігу судового засідання в мережі Інтернет у закритому судовому засіданні не допускаються.

Якщо під час закритого судового засідання буде встановлено, що інформація, для забезпечення нерозголошення якої розгляд справи або вчинення окремих процесуальних дій відбувалися в закритому судовому засіданні, вже є публічно доступною або обмеження доступу до інформації є безпідставним чи не відповідає закону, суд постановляє ухвалу про подальший розгляд справи у відкритому судовому засіданні.

При розкритті інформації щодо справи, передбаченої частинами третьою та четвертою статті 9 ГПК, не можуть бути оприлюднені такі відомості:

1) місце проживання або перебування фізичних осіб із зазначенням адреси, номери телефонів чи інших засобів зв'язку, адреси електронної пошти, реєстраційні номери облікової картки платника податків, реквізити документів, що посвідчують особу, унікальні номери запису в Єдиному державному демографічному реєстрі;

2) реєстраційні номери транспортних засобів;

3) номери банківських рахунків, номери платіжних карток;

4) інформація, для забезпечення захисту якої розгляд справи або вчинення окремих процесуальних дій відбувалися в закритому судовому засіданні.

Такі відомості замінюються літерними або цифровими позначеннями. Відповідно до норм Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 р., судові рішення, судові засідання та інформація щодо справ, які розглядаються судом, є відкритими, крім випадків, установлених законом. Ніхто не може бути обмежений у праві на отримання в суді усної або письмової

інформації про результати розгляду його судової справи. Будь-яка особа має право на вільний доступ до судового рішення в порядку, встановленому законом.

Принцип змагальності сторін.

Судочинство у господарських судах здійснюється на засадах змагальності. Сторони та інші особи, які беруть участь у справі, обґрунтовують свої вимоги і заперечення поданими судом доказами. Цей принцип закріплено в пункті 4 частині третій статті 129 Конституції України. Відповідно до цього принципу, учасникам господарського процесу забезпечуються широкі можливості у захисті своїх права та законних інтересів, а господарський суд створює сторонам та іншим особам, які беруть участь у справі, необхідні умови для встановлення фактичних обставин справи і правильного застосування законодавства.

Принцип змагальність сторін знайшов своє відображення в статті 13 ГПК, відповідно до якого судочинство у господарських судах здійснюється на засадах змагальності сторін. Учасники справи мають рівні права щодо здійснення всіх процесуальних прав та обов'язків, передбачених ГПК.

Кожна сторона повинна довести обставини, які мають значення для справи і на які вона посилається як на підставу своїх вимог або заперечень, крім випадків, встановлених законом. Кожна сторона несе ризик настання наслідків, пов'язаних з вчиненням чи невчиненням нею процесуальних дій.

Згідно статті 129 Конституції України однією із основних засад судочинства є змагальність сторін та свобода в наданні ними судом своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості. Конституція України містить імператив, відповідно до якого учасники господарського процесу мають рівні права та обов'язки перед законом і судом, передбачені ГПК.

При цьому кожна сторона у судовій справі повинна довести обставини, які мають значення для справи і на які вона посилається як на підставу своїх вимог або заперечень, а також кожна сторона несе ризик настання наслідків, пов'язаних з вчиненням чи невчиненням нею процесуальних дій.

У свою чергу господарський суд створює необхідні умови учасникам господарського процесу необхідних умов для реалізації прав сторін на повне та об'єктивне з'ясування обставин справи, роз'яснює учасникам господарського процесу їх права та обов'язки, а у разі необхідності запобігає зловживанню учасниками судового процесу їхніми правами, шляхом вжиття заходів для виконання ними їхніх обов'язків, передбачених ГПК та іншими законодавчими актами.

Принцип диспозитивності.

Згідно із цим принципом суд розглядає справи не інакше як за зверненням особи, поданим відповідно до ГПК, в межах заявлених нею вимог і на підставі доказів, поданих учасниками справи або витребуваних судом у передбачених ГПК випадках. Збирання доказів у господарських справах не є обов'язком суду, крім випадків, встановлених ГПК.

Учасник справи розпоряджається своїми правами щодо предмета спору на власний розсуд. Таке право мають також особи, в інтересах яких заявлено вимоги, за винятком тих осіб, які не мають процесуальної дієздатності (ст. 14 ГПК).

Господарський суд розглядає справи винятково внаслідок звернення особи до суду в порядку визначеним ГПК. При цьому суд пов'язаний заявленими вимогами і обсягом наданих сторонами (іншими особами) доказів. Принцип диспозитивності господарського судочинства визначає, що будь-яка особа, права і законні інтереси якої порушено має право і можливість вільно розпоряджатися своїми матеріальними чи процесуальними правами на свій власний розсуд в межах заявлених нею вимог і на підставі доказів, поданих учасниками справи або витребуваних судом. Принцип диспозитивності властивий всім видам провадження господарського судочинства.

Принцип пропорційності.

Згідно статті 15 ГПК суд визначає в межах, встановлених ГПК, порядок здійснення провадження у справі відповідно до принципу пропорційності, враховуючи: завдання господарського судочинства; забезпечення розумного балансу між приватними й публічними інтересами; особливості предмета спору; ціну позову; складність справи; значення розгляду справи для сторін, час, необхідний для вчинення тих чи інших дій, розмір судових витрат, пов'язаних із відповідними процесуальними діями, тощо.

У загальному вигляді принцип пропорційності у господарському судочинстві має універсальний характер, коли вимагається співрозмірний розумний баланс між приватними й публічними інтересами. Це може відбуватися у разі певних обмежень прав і інтересів публічних або приватних осіб, тому суд (суддя) зобов'язані враховуючи принцип пропорційності досягти розумного співвідношення між приватними й публічними інтересами, застосовуючи відповідні засоби державного впливу при вирішенні господарського спору. Враховуючи принцип пропорційності, суд при здійсненні провадження у справі зобов'язаний врахувати особливості господарського спору як для його сторін, так і для суспільства в цілому

Принцип обов'язковості судового рішення закріплений в статті 18 ГПК, відповідно до якого судові рішення, що набрали законної сили, є обов'язковими до виконання всіма органами державної влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими та службовими особами, фізичними і юридичними особами та їх об'єднаннями на всій території України.

Невиконання судового рішення є підставою для відповідальності, встановленої законом.

Обов'язковість судового рішення не позбавляє осіб, які не брали участі у справі, можливості звернутися до суду, якщо ухваленим судовим рішенням вирішено питання про їхні права чи інтереси.

Дана стаття визначає вимогу щодо обов'язковості судових рішень закріплено в п. 9 частини першої статті 129 Конституції України, а також в статті 13 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» відповідно до якого

судові рішення, що набрали законної сили, є обов'язковими до виконання всіма органами державної влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими та службовими особами, фізичними і юридичними особами та їх об'єднаннями на всій території України. Обов'язковість урахування (преюдиційність) судових рішень для інших судів визначається законом. Контроль за виконанням судового рішення здійснює суд у межах повноважень, наданих йому законом.

Невиконання судових рішень має наслідком юридичну відповідальність, установлену законом. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи не можуть приймати рішення, які скасовують судові рішення або зупиняють їх виконання. Судові рішення інших держав, рішення міжнародних арбітражів, рішення міжнародних судових установ та аналогічні рішення інших міжнародних організацій щодо вирішення спорів є обов'язковими до виконання на території України за умов, визначених законом, а також відповідно до міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Принцип розумності строків розгляду справи судом.

Статтею 144 ГПК встановлено, що суд має встановлювати достатній строк для вчинення процесуальних дій. Запровадження в ГПК поняття розумних строків розгляду справ у суді зумовлює необхідність з'ясування суті цього принципу та його тлумачення Європейським Судом з прав людини. Відповідно до вимог статті 6 Конвенції про захист прав людини та основних свобод від 04.11.1950 р., яка набула чинності для України 11.09.1997 р., справи про цивільні права та обов'язки осіб, а також справи про кримінальне обвинувачення мають бути розглянуті у суді впродовж розумного строку. Ця вимога спрямована на швидкий захист судом порушених прав особи, оскільки будь-яке зволікання може негативно відобразитися на правах, які підлягають захисту. А відсутність своєчасного судового захисту може призводити до ситуацій, коли наступні дії суду вже не матимуть значення для особи та її прав. Недотримання розумних строків покладає відповідальність на державу за затягування провадження у справі.

Принцип забезпечення права на апеляційний перегляд справи.

Процесуальний закон надає учасникам справи, яка є предметом судового розгляду, та іншим особам право на перегляд в апеляційному порядку судового рішення місцевого господарського суду, який знаходиться у межах відповідного апеляційного округу. Статтею 17 ГПК встановлено, що учасники справи, а також особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, інтереси та (або) обов'язки, мають право на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках – на касаційне оскарження судового рішення. Не допускається касаційне оскарження судового рішення суду першої інстанції без його перегляду в апеляційному порядку.

В статті 17 ГПК реалізується конституційний принцип, визначений статтею 129 Конституції України, норми якої забезпечують права особи на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках, а також на касаційне оскарження судового рішення. Здійснення апеляційного перегляду

справи, а також на касаційне оскарження судового рішення, вказує на стадії процесу, оскільки неможливо вчиняти касаційне оскарження судового рішення без апеляційного перегляду справи.

Принцип забезпечення права на касаційне оскарження судового рішення у визначених законом випадках.

Цей принцип надає можливість особі реалізувати своє право на перегляд у касаційному порядку судового рішення, ухваленого судами першої та апеляційної інстанцій. Вказаний принцип знайшов своє відображення в Главі другій «Касаційне провадження» (ст. ст. 287–319 ГПК).

Принцип розумності строків розгляду справи судом.

Статтею 144 ГПК встановлено, що суд має встановлювати достатній строк для вчинення процесуальних дій. Запровадження в ГПК поняття розумних строків розгляду справ у суді зумовлює необхідність з'ясування суті цього принципу та його тлумачення Європейським Судом з прав людини. Відповідно до вимог статті 6 Конвенції про захист прав людини та основних свобод, справи про цивільні права та обов'язки осіб, а також справи про кримінальне обвинувачення мають бути розглянуті у суді впродовж розумного строку. Ця вимога спрямована на швидкий захист судом порушених прав особи, оскільки будь-яке зволікання може негативно відобразитися на правах, які підлягають захисту. А відсутність своєчасного судового захисту може призводити до ситуацій, коли наступні дії суду вже не матимуть значення для особи та її прав. Недотримання розумних строків покладає відповідальність на державу за затягування провадження у справі.

Принцип неприпустимості зловживання процесуальними правами.

Згідно із цим принципом учасники господарського процесу зобов'язані дотримуватися встановлених законом процесуальних прав, а у разі їх зловживання, суд має право застосувати до такої особи правові заходи впливу. Частиною другою статті 43 ГПК визначено підстави зловживання процесуальними правами. Виходячи із норм вказаної статті та конкретної справи, суд зобов'язаний вживати заходів для запобігання зловживанню процесуальними правами. У випадку зловживання процесуальними правами учасником судового процесу суд застосовує до нього заходи, визначені ГПК.

Принцип відшкодування судових витрат сторони, на користь якої ухвалене судове рішення.

У випадку задоволення позову суд ухвалює рішення про повернення внесеної суми позивачу, а у випадку відмови у позові, закриття провадження чи залишення позову без розгляду – про відшкодування за її рахунок витрат відповідача повністю або частково в порядку, передбаченому ГПК.

Тема 6. Право на звернення до господарського суду

Одним із способів реалізації права кожного будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних

посягань у сфері господарських правовідносин є звернення до господарського суду.

Згідно частини першої статті 4 ГПК право на звернення до господарського суду в установленому ГПК гарантується. Ніхто не може бути позбавлений права на розгляд його справи у господарському суді, до юрисдикції якого вона віднесена законом.

Суб'єктами звернення до господарського суду є:

- юридичні особи;
- фізичні особи – підприємці;
- фізичні особи, які не є підприємцями;
- державні органи, органи місцевого самоврядування;
- особи, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб.

За угодою сторін спір може бути переданий на розгляд:

- третейського суду;
- міжнародного комерційного арбітражу.

У випадку, якщо закон або договір не визначають ефективного способу захисту порушеного права чи інтересу особи, яка звернулася до суду, суд відповідно до викладеної в позові вимоги такої особи може визначити у своєму рішенні такий спосіб захисту, який не суперечить закону.

Право на звернення до господарського суду мають особи визначені в частині другій статті 4 ГПК. Крім визначених в частині другій суб'єктів, які мають право на звернення до господарського суду, частина третя розширює коло осіб, які мають право звертатися до суду в інтересах інших осіб. Тобто, право на пред'явлення позову можуть мати й інші особи, які не вказані в частині другій. Наприклад, це може здійснюватися із відносин, що виникають з перевозок вантажів. Такі роз'яснення надаються Президією ВГСУ «Про деякі питання практики вирішення спорів, що виникають з перевезення вантажів залізницею» № 04–5/601 від 29.05. 2002 р.

Частина четверта статті 4 ГПК визначає, що відмова від права на звернення до господарського суду є недійсною. Тобто, ніяка укладена угода не породжує ніяких правових наслідків, така угода є нікчемною.

Чинні нормативно-правові акти надають можливість сторонам спору право передати спір на розгляд третейського суду (міжнародного комерційного арбітражу). Розгляд таких справ здійснюється відповідно до норм Законів України:

«Про третейські суди» від 11.05. 2004 р.;

«Про торгово-промислові палати в Україні» від 02.12.1997 р.;

«Про міжнародний комерційний арбітраж» від 24.02.1994 р.,

відповідних положень та регламентів про Міжнародний комерційний арбітражний суд при Торгово-промисловій палаті України та інших нормативно-правових актів.

До третейського суду за угодою сторін може бути переданий будь-який спір, який виникає з цивільних чи господарських правовідносин, крім випадків, передбачених законом.

Крім частини п'ятої статті 4 ГПК норми вказаних законів реалізовано в статті 22 ГПК.

Закон надає право особі брати участь у розгляді своєї справи у визначеному законом порядку. Це означає, що жодна особа не може бути позбавлена права на участь у судовій справі. Суд не може відмовити у правосудді, якщо особа вважає, що її права і законні інтереси порушені або порушуються.

Тема 7. Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система

Загальний порядок і принципи функціонування Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (ЄСІТС) визначено статтею 6 ГПК.

Позовні та інші заяви, скарги та інші передбачені законом процесуальні документи, що подаються до господарського суду і можуть бути предметом судового розгляду, в порядку їх надходження підлягають обов'язковій реєстрації в ЄСІТС в день надходження документів. Визначення судді або колегії суддів (судді-доповідача) для розгляду конкретної справи здійснюється ЄСІТС у порядку, визначеному ГПК (автоматизований розподіл справ).

ЄСІТС відповідно до закону забезпечує обмін документами (надсилання та отримання документів) в електронній формі між судами, між судом та учасниками судового процесу, між учасниками судового процесу, а також фіксування судового процесу і участь учасників судового процесу у судовому засіданні в режимі відеоконференції. Адвокати, нотаріуси, приватні виконавці, арбітражні керуючі, судові експерти, державні органи, органи місцевого самоврядування та суб'єкти господарювання державного та комунального секторів економіки реєструють офіційні електронні адреси в ЄСІТС в обов'язковому порядку. Інші особи реєструють свої офіційні електронні адреси в добровільному порядку.

Особам, які зареєстрували офіційні електронні адреси в ЄСІТС, суд вручає будь-які документи у справах, в яких такі особи беруть участь, виключно в електронній формі шляхом їх направлення на офіційні електронні адреси таких осіб, що не позбавляє їх права отримати копію судового рішення у паперовій формі за окремою заявою.

Реєстрація в ЄСІТС не позбавляє права на подання документів до суду в паперовій формі. Функціонування ЄСІТС здійснюється відповідно до Положення про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему, яке затверджується Вищою радою правосуддя за поданням Державної судової адміністрації України та після консультацій з Радою суддів України.

Тема 8. Форми господарського судочинства

Згідно частини першої статті 12 ГПК господарське судочинство здійснюється за правилами, переданими ГПК, у порядку:

1) наказного провадження, яке призначене для розгляду справ за заявами про стягнення грошових сум незначного розміру, щодо яких відсутній спір або про його наявність заявнику невідомо;

2) позовного провадження, яке поділяється на загальне або спрощене позовне провадження.

Умови, за яких суд має право розглядати вимоги про стягнення грошових сум у наказному провадженні, а справи – у загальному або спрощеному позовному провадженні, визначаються ГПК.

Загальне позовне провадження призначене для розгляду справ, які через складність або інші обставини недоцільно розглядати у спрощеному позовному провадженні.

Спрощене позовне провадження призначене для розгляду малозначних справ, справ незначної складності та інших справ, для яких пріоритетним є швидке вирішення справи.

Малозначними справами є справи, у яких ціна позову не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

Справи незначної складності – це справи визнані судом малозначними й не має універсального характеру. Тобто справи, ціна позову в яких не повинні перевищувати п'ятсот розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

Господарські суди вирішують справи про банкрутство у порядку провадження, передбаченому ГПК, з урахуванням особливостей, встановлених Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом».

В інформаційному листі Вищого господарського суду України № 01-06/606/2013 від 28.03. 2013 р., Про Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» (у редакції Закону України від 22.12.2011 № 4212-VI зазначається таке. Частиною третьою статті 7 Закону передбачено, що до боржника може бути застосовано загальний, спеціальний або спрощений порядок провадження у справі про банкрутство залежно від категорії боржника, виду його діяльності та наявності у нього майна.

Тема 9. Правнича допомога

Правовою підставою надання правничої допомоги є Закон України «Про судоустрій і статус суддів», згідно статті 10 якого, кожен має право на професійну правничу допомогу. У випадках, визначених законом, держава забезпечує надання професійної правничої допомоги безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав та особи, яка надає правничу допомогу. Для надання професійної правничої допомоги діє адвокатура.

Відповідно до Закону України «Про безоплатну правову допомогу» від 02.06.2011 р., безоплатна первинна правова допомога – це вид державної гарантії, що полягає в інформуванні особи про її права і свободи, порядок їх реалізації, відновлення у випадку їх порушення та порядок оскарження рішень,

дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб. Яка включає включає такі види правових послуг:

- 1) надання правової інформації;
- 2) надання консультацій і роз'яснень з правових питань;
- 3) складення заяв, скарг та інших документів правового характеру (крім документів процесуального характеру);
- 4) надання допомоги в забезпеченні доступу особи до вторинної правової допомоги та медіації.

Суб'єктами надання безоплатної первинної правової допомоги є:

- 1) органи виконавчої влади;
- 2) органи місцевого самоврядування;
- 3) фізичні та юридичні особи приватного права;
- 4) спеціалізовані установи.

Крім безоплатної первинної правової допомоги, існує безоплатна вторинна правова допомога як вид державної гарантії, що полягає у створенні рівних можливостей для доступу осіб до правосуддя.

Згідно статті 13 Закону безоплатна вторинна правова допомога включає такі види правових послуг:

- 1) захист;
- 2) здійснення представництва інтересів осіб, що мають право на безоплатну вторинну правову допомогу, в судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами;
- 3) складення документів процесуального характеру.

Суб'єктами надання безоплатної вторинної правової допомоги є:

- 1) центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги;
- 2) адвокати, включені до Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу.

Крім безоплатної первинної правової допомоги, існує безоплатна вторинна правова допомога як вид державної гарантії, що полягає у створенні рівних можливостей для доступу осіб до правосуддя. Згідно статті 13 Закону безоплатна вторинна правова допомога включає такі види правових послуг:

- 1) захист;
- 2) здійснення представництва інтересів осіб, що мають право на безоплатну вторинну правову допомогу, в судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами;
- 3) складення документів процесуального характеру.

Право на безоплатну вторинну правову допомогу згідно із вказаним вище Законом та іншими законами України має обмежена категорія осіб. Зокрема, особи, які перебувають під юрисдикцією України, якщо їхній середньомісячний дохід не перевищує двох розмірів прожиткового мінімуму, розрахованого та затвердженого відповідно до закону для осіб, які належать до основних соціальних і демографічних груп населення, а також інваліди, які отримують пенсію або допомогу, що призначається замість пенсії, у розмірі, що не

перевищує двох прожиткових мінімумів для непрацевдатних осіб – на всі види правових послуг, передбачених частиною другою статті 13 цього Закону, а також інші особи визначені в статті 14 Закону України «Про безоплатну правову допомогу».

Суб'єктами надання безоплатної вторинної правової допомоги є:

- 1) центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги;
- 2) адвокати, включені до Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу.

Тема 10. Предметна та суб'єктна юрисдикція господарських судів

Справи, що відносяться до юрисдикції господарських судів визначені статтею 20 ГПК.

Господарські суди розглядають справи у спорах, що виникають у зв'язку із здійсненням господарської діяльності (крім справ, передбачених частиною другою цієї статті), та інші справи у визначених законом випадках, зокрема:

1) справи у спорах, що виникають при укладанні, зміні, розірванні і виконанні правочинів у господарській діяльності, крім правочинів, стороною яких є фізична особа, яка не є підприємцем, а також у спорах щодо правочинів, укладених для забезпечення виконання зобов'язання, сторонами якого є юридичні особи та (або) фізичні особи – підприємці;

2) справи у спорах щодо приватизації майна, крім спорів про приватизацію державного житлового фонду;

3) справи у спорах, що виникають з корпоративних відносин, в тому числі у спорах між учасниками (засновниками, акціонерами, членами) юридичної особи або між юридичною особою та її учасником (засновником, акціонером, членом), у тому числі учасником, який вибув, пов'язані зі створенням, діяльністю, управлінням або припиненням діяльності такої юридичної особи, крім трудових спорів;

4) справи у спорах, що виникають з правочинів щодо акцій, часток, паїв, інших корпоративних прав в юридичній особі, крім правочинів у сімейних та спадкових правовідносинах;

5) справи у спорах щодо цінних паперів, в тому числі пов'язані з правами на цінні папери та правами, що виникають з них, емісією, розміщенням, обігом та погашенням цінних паперів, обліком прав на цінні папери, зобов'язаннями за цінними паперами, крім боргових цінних паперів, власником яких є фізична особа, яка не є підприємцем, та векселів, що використовуються у податкових та митних правовідносинах;

6) справи у спорах щодо права власності чи іншого речового права на майно (рухоме та нерухоме, в тому числі землю), реєстрації або обліку прав на майно, яке (права на яке) є предметом спору, визнання недійсними актів, що порушують такі права, крім спорів, стороною яких є фізична особа, яка не є підприємцем, та спорів щодо вилучення майна для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності, а також справи у спорах щодо майна, що є

предметом забезпечення виконання зобов'язання, сторонами якого є юридичні особи та (або) фізичні особи – підприємці;

7) справи у спорах, що виникають з відносин, пов'язаних із захистом економічної конкуренції, обмеженням монополізму в господарській діяльності, захистом від недобросовісної конкуренції, в тому числі у спорах, пов'язаних з оскарженням рішень Антимонопольного комітету України, а також справи за заявами органів Антимонопольного комітету України з питань, віднесених законом до їх компетенції, крім спорів, які віднесені до юрисдикції Вищого суду з питань інтелектуальної власності;

8) справи про банкрутство та справи у спорах з майновими вимогами до боржника, стосовно якого відкрито провадження у справі про банкрутство, у тому числі справи у спорах про визнання недійсними будь-яких правочинів (договорів), укладених боржником; стягнення заробітної плати; поновлення на роботі посадових та службових осіб боржника, за винятком спорів про визначення та сплату (стягнення) грошових зобов'язань (податкового боргу), визначених відповідно до Податкового кодексу України, а також спорів про визнання недійсними правочинів за позовом контролюючого органу на виконання його повноважень, визначених Податковим кодексом України;

9) справи за заявами про затвердження планів санації боржника до відкриття провадження у справі про банкрутство;

10) справи у спорах щодо оскарження актів (рішень) суб'єктів господарювання та їх органів, посадових та службових осіб у сфері організації та здійснення господарської діяльності, крім актів (рішень) суб'єктів владних повноважень, прийнятих на виконання їхніх владних управлінських функцій, та спорів, стороною яких є фізична особа, яка не є підприємцем;

11) справи про оскарження рішень третейських судів та про видачу наказу на примусове виконання рішень третейських судів, утворених відповідно до Закону України «Про третейські суди», якщо такі рішення ухвалені у спорах, зазначених у статті 20 ГПК;

12) справи у спорах між юридичною особою та її посадовою особою (у тому числі посадовою особою, повноваження якої припинені) про відшкодування збитків, заподіяних юридичній особі діями (бездіяльністю) такої посадової особи, за позовом власника (учасника, акціонера) такої юридичної особи, поданим в її інтересах;

13) вимоги щодо реєстрації майна та майнових прав, інших реєстраційних дій, визнання недійсними актів, що порушують права на майно (майнові права), якщо такі вимоги є похідними від спору щодо такого майна або майнових прав чи спору, що виник з корпоративних відносин, якщо цей спір підлягає розгляду в господарському суді і переданий на його розгляд разом з такими вимогами;

14) справи у спорах про захист ділової репутації, крім спорів, стороною яких є фізична особа, яка не є підприємцем або самозайнятою особою;

15) інші справи у спорах між суб'єктами господарювання;

16) справи за заявами про видачу судового наказу, якщо заявником та боржником є юридична особа або фізична особа – підприємець.

Згідно частини другої статті 20 ГПК Вищий суд з питань інтелектуальної власності розглядає справи щодо прав інтелектуальної власності, зокрема:

1) справи у спорах щодо прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, торговельну марку (знак для товарів і послуг), комерційне найменування та інших прав інтелектуальної власності, в тому числі щодо права попереднього користування;

2) справи у спорах щодо реєстрації, обліку прав інтелектуальної власності, визнання недійсними, продовження дії, дострокового припинення патентів, свідоцтв, інших актів, що посвідчують або на підставі яких виникають такі права, або які порушують такі права чи пов'язані з ними законні інтереси;

3) справи про визнання торговельної марки добре відомою;

4) справи у спорах щодо прав автора та суміжних прав, в тому числі спорах щодо колективного управління майновими правами автора та суміжними правами;

5) справи у спорах щодо укладання, зміни, розірвання і виконання договору щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності, комерційної концесії;

6) справи у спорах, які виникають із відносин, пов'язаних із захистом від недобросовісної конкуренції, щодо: неправомірного використання позначень або товару іншого виробника; копіювання зовнішнього вигляду виробу; збирання, розголошення та використання комерційної таємниці; оскарження рішень Антимонопольного комітету України із визначених цим пунктом питань.

Інстанційна юрисдикція господарських судів

Діяльність господарських судів будується за принципами спеціалізації, інстанційності та територіальності. Відповідно до норм Закону України «Про судоустрій і статус суддів» систему судоустрою складають:

- 1) місцеві суди;
- 2) апеляційні суди;
- 3) Верховний Суд.

Для розгляду окремих категорій справ відповідно до цього Закону в системі судоустрою діють вищі спеціалізовані суди.

Місцеві господарські суди.

Місцевими господарськими судами є окружні господарські суди, які розглядають справи, що виникають із господарських правовідносин, а також інші справи, віднесені законом до їх юрисдикції. Місцевий суд є судом першої інстанції і здійснює правосуддя у порядку, встановленому процесуальним законом.

Інстанційну юрисдикцію судів першої інстанції визначає стаття 24 ГПК. За загальним правилом у порядку господарського судочинства, згідно частини першої статті 24 ГПК усі справи, що підлягають вирішенню в порядку

господарського судочинства, розглядаються місцевими господарськими судами як судами першої інстанції.

Згідно частини першої статті 25 ГПК апеляційні господарські суди переглядають в апеляційному порядку судові рішення місцевих господарських судів, які знаходяться у межах відповідного апеляційного округу (території, на яку поширюються повноваження відповідного апеляційного господарського суду).

Згідно статті 26 ГПК Верховний Суд переглядає у касаційному порядку судові рішення, ухвалені судами першої та апеляційної інстанцій.

Вказана стаття визначає загальним судом *касаційної інстанції Верховний Суд*. Проте, касаційної інстанції виступає не сам Верховний Суд, у складі Верховного Суду діє Велика Палата Верховного Суду до якої входить Касаційний господарський суд, який буде переглядати у касаційному порядку судові рішення, ухвалені судами першої та апеляційної палати.

Окрім того, у Касаційному господарському суді обов'язково створюються окремі палати для розгляду справ щодо (про): банкрутство; захисту прав інтелектуальної власності, а також пов'язаних з антимонопольним та конкурентним законодавством; корпоративних спорів, корпоративних прав та цінних паперів.

Територіальна юрисдикція (підсудність)

Норми ГПК територіальну підсудність поділяють компетенцію господарських судів на такі види територіальної підсудності: загальну; альтернативну; виключну.

Загальні правила територіальної підсудності, тобто розмежування компетенції господарських судів першої інстанції щодо розгляду господарських спорів визначена статтею 27 ГПК.

Згідно частини першої статті 27 ГПК позов пред'являється до господарського суду за місцезнаходженням чи місцем проживання відповідача, якщо інше не встановлено ГПК.

Частина друга статті 27 визначає деталізації підсудності юридичної особи та фізичної особи – підприємця щодо їх місцезнаходження, яке визначається згідно з Єдиним державним реєстром юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань.

Згідно частини першої статті 28 ГПК підсудність господарської справи, у якій однією із сторін є господарський суд або суддя господарського суду, до підсудності якого віднесена ця справа за загальними правилами, визначається ухвалою суду вищої інстанції, постановленою без повідомлення сторін.

Коли ж стороною у справі є Верховний Суд, то підсудність визначається за загальними правилами підсудності (ч. 2 ст. 28).

Ця стаття визначає вид підсудності, за вказівкою суду вищої судової інстанції, який своєю ухвалою приймає таке рішення, не повідомляючи сторони у справі про таке рішення.

Підсудність справ за вибором позивача визначає стаття 29 ГПК. Встановлення норм цієї статті зумовлена необхідністю або доцільністю надання позивачеві права вибору господарського суду, який розглядатиме справу – *альтернативна територіальна підсудність*.

Альтернативна територіальна підсудність зумовлена необхідністю надання позивачеві право вибору господарського суду, який розглядатиме справу, за винятком виключної підсудності.

Територіальна підсудність у випадках, передбачених законом, встановлює приписи щодо розгляду справ, які розглядаються судом. Питання виключної підсудності регулюється нормами статті 30 ГПК. Це означає, що відповідно до норм цієї статті, за певних обставин заява може бути подана до визначеного законом суду.

Тема 11. Склад господарського суду. Відводи

Згідно ст. 32 ГПК, визначення судді, а в разі колегіального розгляду – судді-доповідача для розгляду конкретної справи здійснюється Єдиною судовою інформаційно-телекомунікаційною системою під час реєстрації документів, зазначених в *частині другій статті 6 ГПК*, згідно якої позовні та інші заяви, скарги та інші передбачені законом процесуальні документи, що подаються до господарського суду і можуть бути предметом судового розгляду, в порядку їх надходження підлягають обов'язковій реєстрації в ЄСІТС в день надходження документів, а також в інших випадках визначення складу суду на будь-якій стадії судового процесу, з урахуванням спеціалізації та рівномірного навантаження для кожного судді, за принципом випадковості та в хронологічному порядку надходження справ.

Справа, розгляд якої відповідно до ГПК здійснюється колегією суддів в обов'язковому порядку, розглядається постійною колегією суддів відповідного суду, до складу якої входить визначений ЄСІТС суддя-доповідач.

Персональний склад постійних колегій суддів визначається зборами суддів відповідного суду.

До складу об'єднаної палати входять по два судді, які обираються зборами суддів Касаційного господарського суду, зі складу кожної із судових палат Касаційного господарського суду та голова Касаційного господарського суду.

Якщо справа має розглядатися колегією у складі більше трьох суддів, до складу такої колегії входять судді зі складу постійної колегії суддів, до якої входить визначений ЄСІТС суддя-доповідач, та судді, додатково визначені ЄСІТС.

Якщо справа в Верховному Суді має розглядатися колегіально у складі відповідної палати – головуєчим на засіданнях палати є суддя-доповідач, визначений ЄСІТС при первісному розподілі справ.

Якщо справа має розглядатися суддею одноособово, але ГПК передбачена можливість колегіального розгляду такої справи і про це прийнято

відповідне рішення, така справа розглядається в суді першої інстанції – колегією суддів, до складу якої включається суддя, визначений ЄСІТС при автоматизованому розподілі справ, та два судді, додатково визначених ЄСІТС після прийняття рішення про колегіальний розгляд справи.

У випадку, передбаченому частиною сьомою цієї статті, суддею-доповідачем та головуючим суддею в колегії є суддя, визначений ЄСІТС при автоматизованому розподілі справ.

Статтями 35, 36, 36, 37, 38, 39, 40 ГПК встановлені підстави, які зумовлюють причини відводу (самовідводу) судді господарського суду, а також секретаря судового засідання, експерта, спеціаліста, перекладача.

Стаття 35 ГПК встановлює підстави для відводу (самовідводу) судді.

Стаття 36 ГПК визначає вичерпний перелік випадків недопустимості повторної участі судді у розгляді справи.

Крім підстав відводу судді, стаття 37 ГПК містить підстави для відводу (самовідводу) секретаря судового засідання, експерта, спеціаліста, перекладача.

Процедурні підстави самовідводу та відводи судді, секретаря судового засідання, експерта, спеціаліста, перекладача визначає стаття 38 ГПК.

Процесуальне законодавство наділяє правом заявити відвід та самовідвід судді за наявності підстав та в порядку статті 39 ГПК.

Питання про відвід (самовідвід) судді може бути вирішено як до, так і після відкриття провадження у справі.

Питання про відвід судді вирішує суд, який розглядає справу. Суд задовольняє відвід, якщо доходить висновку про його обґрунтованість.

Питання про відвід має бути розглянуто не пізніше двох днів з дня надходження заяви про відвід, а у випадку розгляду заяви про відвід суддею іншого суду – не пізніше десяти днів з дня надходження заяви про відвід.

У разі відвіду та самовідвіду (суду) судді, наслідки такого відводу визначені в статті 40 ГПК. Головний наслідок – це необхідність заміни суду чи судді.

У разі задоволення заяви про відвід судді, який розглядає справу одноособово, справа розглядається в тому самому суді іншим суддею, який визначається у порядку, встановленому статтею 32 ГПК.

У разі задоволення заяви про відвід одному або декільком суддям, які розглядають справу колегіально, справа розглядається в тому самому суді таким самим складом колегії суддів із заміною відведеного судді або суддів, або іншим складом суддів, який визначається у порядку, встановленому статтею 32 ГПК.

Якщо після задоволення відводів (самовідводів) або за наявності підстав, зазначених у статті 36 ГПК, неможливо утворити новий склад суду для розгляду справи, справа за розпорядженням голови суду передається до іншого суду, визначеного в порядку, встановленому ГПК.

Тема 12. Учасники судового процесу

Ключовими особами господарського процесу є його учасники. Цей склад формується в залежності від провадження, в якому розглядається господарська справа. *Згідно статті 41 ГПК ними можуть бути:*

у позовному провадженні – сторони та треті особи;

у наказному провадженні – заявник та боржник;

у провадженні – органи та особи, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб;

у справах про оскарження рішення третейського суду та про видачу наказу на примусове виконання рішення третейського суду – учасники третейського розгляду, а також особи, які не брали участі у третейському розгляді, якщо третейський суд вирішив питання про їхні права та (або) обов'язки;

у справах про банкрутство склад учасників справи визначається Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», ними можуть бути: сторони, арбітражний керуючий, власник майна (орган, уповноважений управляти майном) боржника, а також інші особи, зокрема, Фонд державного майна, державний орган з питань банкрутства, представник працівників боржника, уповноважена особа акціонерів або учасників товариств з обмеженою чи додатковою відповідальністю).

Господарське процесуальне законодавство наділяє учасників господарської справи відповідними правами та обов'язками.

Норми статей 62, 63, 64, 65, 66, 69, 70, 71, 72 ГПК визначають повноваження в указаних нормах статей інших учасників господарського процесу. Стаття 62 ГПК визначає вичерпний перелік інших учасників судового процесу. Ними є: помічник судді; секретар судового засідання; судовий розпорядник; свідок; експерт; експерт з питань права; перекладач; спеціаліст.

ГПК передбачено інститут третіх осіб.

ГПК передбачає два види третіх осіб:

◆ треті особи, які заявляють самостійні вимоги щодо предмету спору (ст. 49 ГПК);

◆ треті особи, які не заявляють самостійних вимог щодо предмету спору (ст. 50 ГПК).

Треті особи, які заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору, заінтересовані у вирішенні господарської справи і вступають у процес, порушений позивачем, оскільки вважають, що їх права чи охоронювані законом інтереси, з приводу яких виник спір між сторонами, належать їм. Заявляючи самостійні вимоги щодо предмета спору, вони тим самим заявляють про наявність у них самостійних прав, відмінних та не залежних від прав сторін і можуть вступити у справу до закінчення підготовчого провадження або до початку першого судового засідання.

Тема №13. Докази та доказування в судовому процесі

Доказами є будь-які дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи (ст. 73 ГПК).

Докази, що використовуються в судовому доказуванні у порядку господарського судочинства, мають зміст (відомості, інформацію про відомості) та процесуальну форму, регламентовану законом (засоби доказування тощо).

Ці дані встановлюються такими засобами:

- 1) письмовими, речовими і електронними доказами;
- 2) висновками експертів;
- 3) показаннями свідків (ч. 2 ст. 73).

Відповідно до ГПК кожна сторона повинна довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог і заперечень. Якщо подані сторонами та іншими учасниками судового процесу докази є недостатніми, господарський суд може за їх клопотанням чи за власною ініціативою витребувати в порядку підготовки справи до розгляду необхідні для цього письмові і речові докази, інші матеріали, притому не лише від учасників судового процесу, а й від інших підприємств, установ, організацій, державних органів. У разі неможливості самостійно подати необхідні для розгляду справи докази сторона, прокурор, третя особа вправі звернутися до господарського суду, в тому числі й апеляційної інстанції, з клопотанням про витребування доказів; при цьому обґрунтування такої неможливості покладається на особу, що заявляє відповідне клопотання.

Обов'язок доказування і подання доказів визначено статтею 74 ГПК.

Відповідно до норм цієї статті кожна сторона повинна довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог або заперечень.

У разі посилення учасника справи на невчинення іншим учасником справи певних дій або відсутність певної події, суд може зобов'язати такого іншого учасника справи надати відповідні докази вчинення цих дій або наявності певної події. У разі ненадання таких доказів суд може визнати обставину невчинення відповідних дій або відсутності події встановленою.

Докази подаються сторонами та іншими учасниками справи.

Суд не може збирати докази, що стосуються предмета спору, з власної ініціативи, крім витребування доказів судом у випадку, коли він має сумніви у добросовісному здійсненні учасниками справи їхніх процесуальних прав або виконанні обов'язків щодо доказів.

В статті 74 ГПК практично відображено застосування положень статті 129 Конституції України та встановлені вимоги до сторін господарського процесу, які доводять обставини, на які вона посилається при обґрунтуванні своєї правової позиції у суді.

За певних обставин учасник господарського процесу може бути звільнений від необхідності доказування, які визначені статтею 75 ГПК.

Обставини, які визнаються учасниками справи, не підлягають доказуванню, якщо суд не має обґрунтованого сумніву щодо достовірності цих обставин або добровільності їх визнання. Обставини, які визнаються учасниками справи, можуть бути зазначені в заявах по суті справи, поясненнях учасників справи, їх представників.

Відмова від визнання обставин приймається судом, якщо сторона, яка відмовляється, доведе, що вона визнала ці обставини внаслідок помилки, що має істотне значення, обману, насильства, погрози чи тяжкої обставини, або що обставини визнано у результаті зловмисної домовленості її представника з іншою стороною. Про прийняття відмови сторони від визнання обставин суд постановляє ухвалу. У разі прийняття судом відмови сторони від визнання обставин вони доводяться в загальному порядку.

Обставини, визнані судом загальновідомими, не потребують доказування.

Обставини, встановлені рішенням суду в господарській, цивільній або адміністративній справі, що набрало законної сили, не доказуються при розгляді іншої справи, у якій беруть участь ті самі особи або особа, стосовно якої встановлено ці обставини, якщо інше не встановлено законом.

Обставини, встановлені стосовно певної особи рішенням суду в господарській, цивільній або адміністративній справі, що набрало законної сили, можуть бути у загальному порядку спростовані особою, яка не брала участі у справі, в якій такі обставини були встановлені.

Вирок суду в кримінальному провадженні, ухвала про закриття кримінального провадження і звільнення особи від кримінальної відповідальності або постанова суду у справі про адміністративне правопорушення, які набрали законної сили, є обов'язковими для господарського суду, що розглядає справу про правові наслідки дій чи бездіяльності особи, стосовно якої ухвалений вирок, ухвала або постанова суду, лише в питанні, чи мали місце ці дії (бездіяльність) та чи вчинені вони цією особою. Правова оцінка, надана судом певному факту при розгляді іншої справи, не є обов'язковою для господарського суду.

Обставини, встановлені рішенням третейського суду або міжнародного комерційного арбітражу, підлягають доказуванню в загальному порядку при розгляді справи господарським судом

Визнання обставин може здійснюватися учасниками судового процесу:

в письмовій формі шляхом зазначення про таке визнання у позовній заяві, відзиві на позовну заяву, поданих суду заяві, клопотанні, листі тощо;

в усній формі під час надання суду усних заяв, клопотань і пояснень; у такому разі про визнання обставин зазначається у протоколі судового засідання. За необхідності суд може зажадати від учасника судового процесу подання відповідної заяви, клопотання, пояснення в письмовій формі.

Про визнання обставин може свідчити й зміст поданих суду письмових документів: претензій та відповідей на них, листів та інших письмових звернень учасників судового процесу один до одного (наприклад, лист, надісланий у відповідь на претензію, в якому зазначається про повне або часткове визнання заявленої до стягнення заборгованості).

Сама лише відсутність заперечень учасника судового процесу щодо тих чи інших обставин (наприклад, неподання відзиву на позовну заяву) не свідчить про визнання ним таких обставин: «мовчазне» визнання обставин зі змісту процесуального закону не впливає.

Не передбачено законом й можливості відмови учасника судового процесу від раніше здійсненого ним визнання обставин.

Визнання обставин учасниками судового процесу не є для господарського суду обов'язковим та остаточним. Суд може не прийняти такого визнання, якщо:

- визнана обставина викликає сумнів у її достовірності, тобто у тому чи відповідає вона дійсності, оскільки не узгоджується з іншими обставинами, вже з'ясованими в тій же справі, або такими, що мають для останньої преюдиціальне значення;
- сумнівною є добровільність визнання певних обставин, оскільки воно вчинене даним учасником судового процесу під впливом помилки, обману або ж погрози чи насильства, інших протиправних дій.

Не потребують доказування **преюдиційні обставини**, тобто встановлені рішенням суду у господарській, цивільній або адміністративній справі, що набрало законної сили, – при розгляді інших справ, у яких беруть участь ті самі особи або особа, щодо якої встановлено ці обставини. При цьому не має значення, в якому саме процесуальному статусі виступали відповідні особи у таких інших справах – позивачів, відповідачів, третіх осіб тощо.

Преюдиційне значення для господарського суду має й вирок суду в кримінальному провадженні або постанова суду у справі про адміністративне правопорушення, які набрали законної сили, якщо господарський суд розглядає справу про правові наслідки дій чи бездіяльності особи, щодо якої ухвалений вирок або постанова суду, і лише в питаннях, чи мало місце діяння та чи вчинене воно цією особою.

Преюдиційне значення процесуальним законом надається саме обставинам, встановленим судовими рішеннями (в тому числі в їх мотивувальних частинах), а не правовій оцінці таких обставин, здійсненій іншим судом.

Статтями 76, 77, 78, 79 ГПК визначено окремі складові обставин доказів у господарському суді.

Законодавець до таких обставин відносить:

- належність доказів;
- допустимість доказів;
- достовірність доказів;
- достатність доказів.

*Належність доказів визначає стаття 76 ГПК. Згідно частини першої вказаної статті **належними є докази**, на підставі яких можна встановити обставини, які входять в предмет доказування. Суд не бере до розгляду докази, які не стосуються предмета доказування.*

***Предметом доказування** є обставини, які підтверджують заявлені вимоги чи заперечення або мають інше значення для розгляду справи і підлягають встановленню при ухваленні судового рішення.*

Допустимість доказів визначає стаття 77 ГПК.

Обставини, які відповідно до законодавства повинні бути підтверджені певними засобами доказування, не можуть підтверджуватися іншими засобами доказування.

Докази, одержані з порушенням закону, судом не приймаються.

Що ж до **належності доказів**, то це є спроможність відповідних фактичних даних містити інформацію стосовно обставин, які входять до предмета доказування з даної справи.

Суд обґрунтовує своє рішення лише тими доказами, які були досліджені в судовому засіданні.

Подані докази не можуть бути відхилені судом з тих мотивів, що вони не передбачені процесуальним законом.

Згідно статті 78 ГПК достовірними є докази на підставі яких можна встановити дійсні обставини справи.

Такі обставини повинні характеризуватися законністю, правовими підставами відображення обставин, які входять в предмет доказування.

Згідно статті 79 ГПК достатніми є докази, які у своїй сукупності дають змогу дійти висновку про наявність або відсутність обставин справи, які входять до предмета доказування.

Питання про достатність доказів для встановлення обставин, що мають значення для справи, суд вирішує відповідно до свого внутрішнього переконання (ч. 2. ст.79).

Тема №14. Основні положення про процесуальні строки

Під процесуальним строком слід розуміти встановлений законом або судом проміжок часу, протягом якого вчиняються процесуальні дії, які відповідають господарському судочинству.

Стаття 113 ГПК визначає два види процесуальних строків: строки, які встановлюються законом; строки які, встановлюються судом.

Розумність процесуальних строків визначено ст. 114 ГПК.

Обчислення процесуальних строків визначено ст. 115 ГПК.

Початок і закінчення процесуальних строків (ст. 116 ГПК).

Зупинення провадження у справі зупиняє перебіг процесуальних строків. З дня відновлення провадження перебіг процесуальних строків продовжується (ст. 117 ГПК). За приписами статті 118 ГПК наслідком пропускання строків процесуальних строків у господарській справі є втрата права учасника справи на вчинення певної процесуальної дії.

За певних обставин, ст. 119 ГПК передбачено поновлення та продовження процесуальних строків.

Суд за заявою учасника справи поновлює пропущений процесуальний строк, встановлений законом, якщо визнає причини його пропуску поважними, крім випадків, коли ГПК встановлено неможливість такого поновлення.

Про поновлення або продовження процесуального строку суд постановляє ухвалу, яка *не пізніше наступного дня* з дня її постановлення надсилається особі, яка звернулася із відповідною заявою.

Тема №15. Судові повідомлення і виклики

У межах судового провадження господарський суд здійснює виклик учасників справи шляхом їх повідомлення про дату, час і місце судового засідання чи вчинення відповідної процесуальної дії.

Основним способом здійснення викликів і повідомлень у господарському судочинстві є вручення ухвали.

Альтернативним – у випадках термінової необхідності, учасники справи можуть бути повідомлені в інший спосіб: засобами факсимільного зв'язку, електронною поштою або повідомленням через інші засоби зв'язку (зокрема мобільного), які забезпечують фіксацію повідомлення або виклику тощо.

Повідомлення і виклики, що здійснюються судом визначено статтею 120 ГПК. Виклики і повідомлення здійснюються шляхом вручення ухвали в порядку, передбаченому ГПК для вручення судових рішень.

Ухвала господарського суду про дату, час та місце судового засідання чи вчинення відповідної процесуальної дії повинна бути вручена завчасно, з таким розрахунком, щоб особи, які викликаються, мали достатньо часу, але *не менше ніж п'ять днів*, для явки в суд і підготовки до участі в судовому розгляді справи чи вчинення відповідної процесуальної дії.

Цей термін може бути скорочений судом у випадку, коли цього вимагає терміновість вчинення відповідної процесуальної дії (огляд доказів, що швидко псуються, неможливість захисту прав особи у випадку зволікання тощо).

В оголошенні про виклик вказуються дані, зазначені в частині першій статті 121 ГПК (абз. 2 ч. 4 ст. 122).

Порядок розміщення вказаної інформації на веб-порталі судової влади України визначається Положенням про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему, яке затверджується Вищою радою правосуддя за погодженням з державною судовою адміністрацією України.

Крім того, ст. 122 ГПК передбачено офіційне оприлюднення оголошень у справах певних категорій. Такий процесуальний захід притаманний певним категоріям справ господарського судочинства, а саме: про відшкодування збитків, заподіяних юридичній особі її посадовою особою; про визнання торговельної марки добре відомою.

Тема №16. Судові витрати пов'язані з розглядом справи

Розмір та порядок судових витрат пов'язаних з розглядом справи регулюються Законом України «Про судовий збір» від 08.07.2011 р., згідно якого *судовий збір – це збір, що справляється на всій території України за подання заяв, скарг до суду, за видачу судами документів, а також у разі ухвалення окремих судових рішень.*

Відповідно до постанови Пленуму ВГСУ «Про деякі питання практики застосування розділу VI Господарського процесуального кодексу України» №7 від 21.02.2013 р., *судовими витратами є витрати сторін та інших учасників судового процесу в господарському суді, які пов'язані з розглядом справи і складаються з: судового збору; сум, що підлягають сплаті за проведення судової експертизи, призначеної господарським судом; витрат, пов'язаних з оглядом та дослідженням речових доказів у місці їх знаходження; оплати послуг перекладача, адвоката; інших витрат, пов'язаних з розглядом справи.* Склад судових витрат не є вичерпним, і оцінка тих чи інших витрат сторін як судових здійснюється господарським судом з урахуванням обставин конкретної справи.

Остаточне визначення в процесі розгляду справи ціни позову (дійсної вартості спірного майна), а отже й суми судового збору здійснюється господарським судом на підставі поданих учасниками судового процесу доказів, а за їх недостатності для цього – шляхом призначення відповідної судової експертизи (експертної оцінки майна).

Згідно частини першої статті 123 ГПК судові витрати складаються з судового збору та витрат, пов'язаних з розглядом справи.

Розмір судового збору, порядок його сплати, повернення і звільнення від сплати встановлюються законом.

До витрат, пов'язаних з розглядом справи, належать витрати:

- 1) на професійну правничу допомогу;
- 2) пов'язані із залученням свідків, спеціалістів, перекладачів, експертів та проведенням експертизи;
- 3) пов'язані з витребуванням доказів, проведенням огляду доказів за їх місцезнаходженням, забезпеченням доказів;
- 4) пов'язані з вчиненням інших процесуальних дій, необхідних для розгляду справи або підготовки до її розгляду.

Суд може зобов'язати сторони внести на депозитний рахунок суду попередньо визначену суму судових витрат, пов'язаних з розглядом справи або певною процесуальною дією, про що постановляє ухвалу (забезпечення судових витрат).

Витрати, пов'язані із залученням (викликом) свідків, експертів, спеціалістів, перекладачів, проведенням експертиз, їх склад, визначено статтею 127 ГПК.

Стаття 129 ГПК визначає розподіл судових витрат в залежності від вирішення справи у господарському суді й полягає у відшкодуванні судових витрат тій стороні, на користь якої відбулося судове рішення.

Судовий збір покладається:

1) у спорах, що виникають при укладанні, зміні та розірванні договорів, – на сторону, яка безпідставно ухиляється від прийняття пропозицій іншої сторони, або на обидві сторони, якщо судом відхилено частину пропозицій кожної із сторін;

2) у спорах, що виникають при виконанні договорів та з інших підстав, – на сторони пропорційно розміру задоволених позовних вимог.

Інші судові витрати, пов'язані з розглядом справи, покладаються:

1) у разі задоволення позову – на відповідача;

2) у разі відмови в позові – на позивача;

3) у разі часткового задоволення позову – на обидві сторони пропорційно розміру задоволених позовних вимог.

Розподіл судових витрат у разі визнання позову, закриття провадження у справі або залишення позову без розгляду визначено статтею 130 ГПК.

Тема №17. Заходи процесуального примусу

Підставами застосування заходів процесуального примусу, згідно норм статей 133–135 ГПК та частини дес'ятої статті 188 ГПК є:

порушення порядку під час судового засідання або невиконання ними розпоряджень судді (головуючого судді);

неподання письмових, речових чи електронних доказів, що витребувані судом, без поважних причин або без повідомлення причин;

невиконання процесуальних обов'язків, зокрема ухилення від вчинення дій, покладених судом на учасника судового процесу;

зловживання процесуальними правами, вчинення дій або допущення бездіяльності з метою перешкоджання судочинству;

неповідомлення суду про неможливість подати докази, витребувані судом, або неподання таких доказів без поважних причин;

невиконання ухвали про забезпечення позову або доказів, ненадання копії відзиву на позов, апеляційну чи касаційну скаргу, відповіді на відзив, заперечення іншому учаснику справи у встановлений судом строк;

використання портативних аудіотехнічних пристроїв, а також здійснення фото- і кінозйомки, відео-, звукозапису у разі заборони їх використання.

Водночас, характерною ознакою встановленої ГПК відповідальності – відсутність обов'язку встановлення вини особи, яка притягується до відповідальності.

Перелік видів заходів процесуального примусу визначений статтею 132 ГПК має вичерпний характер. *Заходами процесуального примусу є:*

1) попередження;

- 2) видалення із залу судового засідання;
- 3) тимчасове вилучення доказів для дослідження судом;
- 4) штраф.

Застосування до особи заходів процесуального примусу не звільняє її від виконання обов'язків, встановлених ГПК.

Тема №18. Забезпечення позову

Підставою для забезпечення позову, згідно частини першої статті 136 ГПК є заява учасника справи. У такому випадку суд має право вжити передбачені статтею 137 ГПК заходи забезпечення позову.

Забезпечення позову допускається як до пред'явлення позову, так і на будь-якій стадії розгляду справи, якщо невжиття таких заходів може істотно ускладнити чи унеможливити виконання рішення суду або ефективний захист або поновлення порушених чи оспорюваних прав або інтересів позивача, за захистом яких він звернувся або має намір звернутися до суду.

У вирішенні питання про забезпечення позову господарський суд має здійснити оцінку обґрунтованості доводів заявника щодо необхідності вжиття відповідних заходів з урахуванням:

розумності, обґрунтованості і адекватності вимог заявника щодо забезпечення позову;

забезпечення збалансованості інтересів сторін, а також інших учасників судового процесу;

наявності зв'язку між конкретним заходом до забезпечення позову і предметом позовної вимоги, зокрема, чи спроможний такий захід забезпечити фактичне виконання судового рішення в разі задоволення позову;

імовірності утруднення виконання або невиконання рішення господарського суду в разі невжиття таких заходів;

запобігання порушенню у зв'язку із вжиттям таких заходів прав та охоронюваних законом інтересів осіб, що не є учасниками даного судового процесу.

Згідно частини першої статті 137 ГПК заходи забезпечення позову забезпечується:

1) накладенням арешту на майно та (або) грошові кошти, що належать або підлягають передачі або сплаті відповідачу і знаходяться у нього чи в інших осіб;

2) заборонаю відповідачу вчиняти певні дії;

3) встановленням обов'язку вчинити певні дії;

4) заборонаю іншим особам вчиняти дії щодо предмета спору або здійснювати платежі, або передавати майно відповідачеві, або виконувати щодо нього інші зобов'язання;

5) зупиненням стягнення на підставі виконавчого документа або іншого документа, за яким стягнення здійснюється у безспірному порядку;

б) зупиненням продажу майна, якщо подано позов про визнання права власності на це майно, або про виключення його з опису і про зняття з нього арешту;

7) передачею речі, що є предметом спору, на зберігання іншій особі, яка не має інтересу в результаті вирішення спору;

8) зупиненням митного оформлення товарів чи предметів, що містять об'єкти інтелектуальної власності;

9) арештом морського судна, що здійснюється для забезпечення морської вимоги;

10) іншими заходами, необхідними для забезпечення ефективного захисту або поновлення порушених чи оспорюваних прав та інтересів, якщо такий захист або поновлення не забезпечуються заходами, зазначеними у пунктах 1–9 частини першої статті 137.

Не може бути накладено арешт на предмети, що швидко псуються.

Суд може застосувати кілька заходів забезпечення позову.

Заходи забезпечення позову, крім арешту морського судна, що здійснюється для забезпечення морської вимоги, мають бути співмірними із заявленими позивачем вимогами.

Не допускається забезпечення позову у справах, відповідачем у яких є неплатоспроможний банк або Фонд гарантування вкладів фізичних осіб, шляхом:

1) накладення арешту на майно або грошові суми, що належать відповідачу;

2) заборони відповідачу, його посадовим особам вчиняти певні дії.

Не допускається вжиття заходів забезпечення позову, які за змістом є тотожними задоволенню заявлених позовних вимог, якщо при цьому спір не вирішується по суті.

До заяви про забезпечення позову, змісту та її форми законодавець висуває певні вимоги визначені ст. 138 ГПК.

Розгляд заяви про забезпечення позову визначено статтею 140 ГПК, відповідно до якого заява про забезпечення позову розглядається судом не пізніше двох днів з дня її надходження без повідомлення учасників справи.

У разі, якщо заява про забезпечення позову у вигляді арешту стосується морського судна, така заява розглядається судом *не пізніше двох днів* з дня її надходження після її подання без повідомлення особи, яка подала заяву, та особи, яка є відповідальною за морською вимогою.

Суд, розглядаючи заяву про забезпечення позову, може викликати особу, що подала заяву про забезпечення позову, для надання пояснень або додаткових доказів, що підтверджують необхідність забезпечення позову, або для з'ясування питань, пов'язаних із зустрічним забезпеченням.

У виняткових випадках, коли наданих заявником пояснень та доказів недостатньо для розгляду заяви про забезпечення позову, суд може призначити її розгляд у судовому засіданні з викликом сторін.

Залежно від обставин справи суд може забезпечити позов повністю або частково.

Про забезпечення позову або про відмову у забезпеченні позову суд постановляє ухвалу. В ухвалі про забезпечення позову суд зазначає вид забезпечення позову і підстави його обрання та вирішує питання зустрічного забезпечення. Суд може також зазначити порядок виконання ухвали про забезпечення позову.

Якщо на момент постановлення ухвали про арешт судна позов по суті морської вимоги до особи, яка є відповідальною за морською вимогою, не поданий, в ухвалі про арешт судна суд зазначає строк, протягом якого особа, що подала заяву про арешт морського судна, зобов'язана подати такий позов та надати відповідне підтвердження суду.

Суд, встановивши, що заяву про забезпечення позову подано без додержання вимог статті 139 ГПК, повертає її заявнику, про що постановляє ухвалу.

Ухвалу про забезпечення позову або про відмову у забезпеченні позову може бути оскаржено. Оскарження ухвали про забезпечення позову не зупиняє її виконання, а також не перешкоджає подальшому розгляду справи.

Оскарження ухвали про скасування забезпечення позову або про заміну одного виду забезпечення іншим зупиняє виконання цієї ухвали.

Заява про забезпечення позову розглядається судом, у строки, що визначені частинами першою та другою статті 140 ГПК.

В господарському судочинстві існують заходи зустрічного забезпечення позову. Метою зустрічного забезпечення позову є заходи, які вживаються господарським судом з метою гарантування відшкодування збитків, що можуть бути спричинені забезпеченням позову. Проте, зустрічне забезпечення, як правило, потребує внесення на депозитний рахунок суду грошових коштів в розмірі, визначеному судом. Закон не встановлює конкретний розмір грошових коштів. Такий розмір є оціночним та визначатиметься судом у кожній конкретній справі відповідно до встановлених обставин і залежить від вжитих заходів забезпечення позову та можливого розміру збитків відповідача.

Поряд із забезпеченням позову у господарському провадженні існує зустрічне забезпечення. Під час зустрічного забезпечення суд може вимагати від особи, яка звернулася із заявою про забезпечення позову, забезпечити відшкодування можливих збитків відповідача, які можуть бути спричинені забезпеченням позову (зустрічне забезпечення) (ст. 141).

Зустрічне забезпечення, як правило, здійснюється шляхом внесення на депозитний рахунок суду грошових коштів в розмірі, визначеному судом. Якщо позивач з поважних причин не має можливості внести відповідну суму, зустрічне забезпечення також може бути здійснене шляхом:

1) надання гарантії банку, поруки або іншого фінансового забезпечення на визначену судом суму та від погодженої судом особи, щодо фінансової спроможності якої суд не має сумнівів;

2) вчинення інших визначених судом дій для усунення потенційних збитків та інших ризиків відповідача, пов'язаних із забезпеченням позову.

Розмір зустрічного забезпечення визначається судом з урахуванням обставин справи. Заходи зустрічного забезпечення позову мають бути співмірними із заходами забезпечення позову, застосованими судом, та розміром збитків, яких може зазнати відповідач у зв'язку із забезпеченням позову.

Питання застосування зустрічного забезпечення вирішується судом в ухвалі про забезпечення позову або в ухвалі про зустрічне забезпечення позову. Якщо клопотання про зустрічне забезпечення подане після застосування судом заходів забезпечення позову, питання зустрічного забезпечення вирішується судом протягом десяти днів після подання такого клопотання. Копія ухвали про зустрічне забезпечення направляється учасникам справи не пізніше наступного дня після її постановлення.

Строк надання зустрічного забезпечення визначається судом та не може перевищувати десяти днів з дня постановлення ухвали про забезпечення позову або ухвали про зустрічне забезпечення, якщо інше не впливає зі змісту заходів зустрічного забезпечення.

Тема №19. Наказне провадження

Згідно частини другої статті 12 ГПК наказне провадження застосовується у випадках, якщо предметом позову є стягнення грошових сум у незначних розмірах, щодо яких спір відсутній або про такий спір невідомо заявнику.

Наказне провадження – це самостійний, достовірний і спрощений вид господарського судочинства, спрямований на розгляд окремих категорій справ, які здійснюються за заявою особи, якій належить право вимоги і полягає у видачі судового наказу, який є особливою формою судового рішення.

Головною умовою для застосування у господарському судочинстві наказного провадження та видачі судового наказу є *стягнення грошової заборгованості* за договором, укладеним у письмовій формі (в тому числі електронній формі), *якщо сума вимог не перевищує 100 розмірів* прожиткового мінімуму для працездатних осіб (ч. 1 ст. 148 ГПК). *Строк розгляду судом заяви про стягнення неоспорюваної заборгованості в порядку наказного провадження складає 5 днів.* Розгляд заяви про видачу судового наказу проводиться без судового засідання та повідомлення сторін (ч. 1 ст. 154 ГПК). Судовий наказ надсилається сторонам та може бути скасований судом на підставі заяви боржника протягом 15 днів з дня отримання останнім копії наказу та інших документів. *У разі не оскарження такого наказу боржником він набуває чинності протягом 20 днів* (ст. 157, 159 ГПК).

За результатами рішення господарського суду видається судовий наказ.

Підставами видачі судового наказу є:
договорний характер заборгованості;

право вимоги;
обмеження грошової суми вимоги;
нормативний характер вимоги щодо форми і змісту заяви;
обов'язковість сплати судового збору;
процесуальний порядок розгляду заяви про видачу, відмову та скасування
судового наказу;
законний характер судового наказу.

Заявником та боржником в наказному провадженні можуть бути юридичні особи та фізичні особи – підприємці.

Судовий наказ підлягає виконанню за правилами, встановленими законом для виконання судових рішень.

Судовий наказ будучи особливою формою судового рішення і обмежений сумою грошової вимоги, яка не може перевищувати ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб (180410 грн – серпень 2018 р.)

Вимоги, за якими може бути видано судовий наказ визначає стаття 148 ГПК. Судовий наказ може бути видано тільки за вимогами про стягнення грошової заборгованості за договором, укладеним у письмовій (в тому числі електронній) формі, якщо сума вимоги не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

Заява про видачу судового наказу, згідно статті 149 ГПК подається до суду першої інстанції за загальними правилами підсудності, встановленими ГПК для подання позовної заяви.

Заяву про видачу судового наказу суд розглядає протягом *п'яти днів* з дня її надходження, такий розгляд проводиться без судового засідання і повідомлення заявника і боржника.

Після видачі судового наказу, згідно статті 156 ГПК, суд не пізніше наступного дня надсилає його копію (текст), що містить інформацію про веб-адресу такого рішення у Єдиному державному реєстрі судових рішень, боржникові на його офіційну електронну адресу, або рекомендованим листом із повідомленням про вручення чи цінним листом з описом вкладеного, якщо офіційної електронної адреси боржник не має.

Одночасно з копією судового наказу боржникові надсилається копія заяви стягувача про видачу судового наказу разом з доданими до неї документами.

У разі, якщо боржник нескористався своїм правом подати заяву про скасування судового наказу, судовий наказ набирає законної сили протягом п'яти днів після закінчення строку на її подання (ч. 1 ст. 159).

Тема №20. Позовне провадження

Позовне провадження є основною формою господарського судочинства і поділяється на загальне спрощене (ч. 1 ст. 12 ГПК).

Спрощене позовне провадження призначене для розгляду малозначних справ, справ незначної складності та інших справ, для яких пріоритетним є швидке вирішення справи (ч. 3 ст. 12 ГПК).

До категорії «малозначних справ» слід віднести справи, в яких ціна позову не перевищує 100 прожиткових мінімумів для працездатних осіб; справи незначної складності, визнані судом малозначними, крім тих, які підлягають розгляду лише за правилами загального позовного провадження, та справ з ціною позову понад 500 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб (ч. 5 ст. 12 ГПК).

Строк розгляду справи у порядку спрощеного позовного провадження *не має тривати більше ніж 60 днів* (ст. 248 ГПК). Рішення у малозначних справах не підлягають касаційному перегляду, крім випадків, якщо:

а) касаційна скарга стосується питання права, яке має фундаментальне значення для формування єдиної правозастосовчої практики;

б) особа, яка подає касаційну скаргу, відповідно до цього Кодексу позбавлена можливості спростувати обставини, встановлені оскарженим судовим рішенням, при розгляді іншої справи;

в) справа становить значний суспільний інтерес або має виняткове значення для учасника справи, який подає касаційну скаргу;

г) суд першої інстанції відніс справу до категорії малозначних помилково (пункт 2 частина 3 ст. 287 ГПК).

Загальне позовне провадження призначене для розгляду справ, які через складність або інші обставини недоцільно розглядати у спрощеному розовному провадженні (ч. 3 ст. 12 ГПК).

Загальне позовне провадження передбачає підготовче провадження, яке має бути проведене *протягом 60 днів* з дня відкриття провадження у справі і може бути *продовжено не більше ніж на 30 днів* (ч. 3 ст. 177 ГПК).

Статтею 165 ГПК передбачено заперечення відповідача проти позову шляхом надання відзиву. У відзиві відповідач викладає заперечення проти позову. Якщо відзив не містить вказівки на незгоду відповідача з будь-якою із обставин, на яких ґрунтуються позовні вимоги, відповідач позбавляється права заперечувати проти такої обставини під час розгляду справи по суті, крім випадків, якщо незгода з такою обставиною вбачається з наданих разом із відзивом доказів, що обґрунтовують його заперечення по суті позовних вимог, або відповідач доведе, що не заперечив проти будь-якої із обставин, на яких ґрунтуються позовні вимоги, з підстав, що не залежали від нього.

Копія відзиву та доданих до нього документів іншим учасникам справи повинна бути надіслана (надана) одночасно з надісланням (наданням) відзиву до суду.

Відповідь на відзив подається в строк, встановлений судом. Суд має встановити такий строк подання відповіді на відзив, який дозволить *позивачу* підготувати свої міркування, аргументи та відповідні докази, іншим учасникам справи – отримати відповідь на відзив завчасно до початку розгляду справи по суті, а *відповідачу* – надати учасникам справи заперечення завчасно до початку розгляду справи по суті.

Згідно ГПК, наступним процесуальним документом є заперечення відповідача (ст. 167), який формує свою правову позицію, відповідно викладеної позиції позивачем у відповіді на відзив (ст. 166).

Згідно частини першої статті 167 ГПК у запереченні відповідач викладає свої пояснення, міркування та аргументи щодо наведених позивачем у відповіді на відзив пояснень, міркувань та аргументів і мотиви їх визнання або відхилення.

За наявності у господарській справі третьої особи, стаття 168 ГПК визначає пояснення третьої особи щодо позову або відзиву. У поясненнях третьої особи щодо позову або відзиву третя особа, що не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, викладає свої аргументи і міркування на підтримку або заперечення проти позову.

Пояснення третьої особи подаються в строк, встановлений судом. Суд має встановити такий строк, який дозволить третій особі підготувати свої міркування, аргументи та відповідні докази, та надати пояснення до позову або відзиву, а іншим учасникам справи – відповідь на такі пояснення завчасно до початку розгляду справи по суті.

При розгляді справи судом учасники справи викладають свої вимоги, заперечення, аргументи, пояснення, міркування щодо процесуальних питань у заявах та клопотаннях, а також запереченнях проти заяв і клопотань.

Заяви, клопотання і заперечення подаються в письмовій або усній формі. У випадках, визначених ГПК, або на вимогу суду заяви і клопотання подаються тільки в письмовій формі, розглядаються в порядку, встановленому ГПК, а якщо такий порядок не встановлений, він встановлюється судом.

Від правильного і своєчасного оформлення документів з процесуальних питань залежить своєчасність встановлення обставин, які мають значення для справи, а отже і якість розгляду судової справи.

Вимоги до заяв, клопотань і заперечень визначає стаття 169 ГПК.

При розгляді справи судом учасники справи викладають свої вимоги, заперечення, аргументи, пояснення, міркування щодо процесуальних питань у заявах та клопотаннях, а також запереченнях проти заяв і клопотань. Заяви, клопотання і заперечення подаються в письмовій або усній формі. У випадках, визначених ГПК, або на вимогу суду заяви і клопотання подаються тільки в письмовій формі, розглядаються в порядку, встановленому ГПК, а якщо такий порядок не встановлений, він встановлюється судом.

Загальні вимоги до форми та змісту письмової заяви, клопотання, заперечення визначає стаття 170 ГПК.

Письмові заяви, клопотання чи заперечення підписуються заявником чи його представником. Учасник справи має право додати до письмової заяви, клопотання проект ухвали, постановити яку він просить суд. Суд, встановивши, що письмову заяву (клопотання, заперечення) подано без додержання вимог частини першої або другої цієї статті, повертає її заявнику без розгляду.

Тема 21. Відкриття провадження у справі

Підставою порушення провадження у справі господарського судочинства є позовна заява, що надійшла до суду першої інстанції, якщо її оформлено і подано в установленому ГПК порядку.

Відкриття провадження у справі є стадією господарського процесу і складається із взаємопов'язаних дій:

- пред'явлення позову;
- відкриття провадження у справі.

Позивач має право в позовній заяві заявити клопотання про розгляд справи за правилами спрощеного позовного провадження, якщо такий розгляд допускається ГПК. Надсилання копії позовної заяви і доданих до неї документів здійснюється відповідно до вимог викладених у статті 172 ГПК.

Позивач, особа, яка звертається з позовом в інтересах іншої особи, зобов'язані до подання позовної заяви надіслати учасникам справи її копії та копії доданих до неї документів листом з описом вкладення.

Подання позовної заяви з порушенням вимог господарського процесуального законодавства, має наслідком залишення позовної заяви без руху та її повернення позивачу. Такими підставами є:

- ◆ порушення вимог до позовної заяви (ст. 162);
- ◆ неподання до позовної заяви документів, визначених (ст. 164);
- ◆ ненадсилання копії позовної заяви і доданих до неї документів з порушенням вимог (ст. 172);
- ◆ порушення вимог встановлених (ч. 5 ст. 174).

Господарське процесуальне законодавство визначає наслідки подання позовної заяви з порушенням вимог, встановлених статтею 174 ГПК.

Суддя, встановивши, що позовну заяву подано без додержання вимог, викладених у статтях 162, 164, 172 ГПК, протягом п'яти днів з дня надходження до суду позовної заяви постановляє ухвалу про залишення позовної заяви без руху.

В ухвалі про залишення позовної заяви без руху зазначаються недоліки позовної заяви, спосіб і строк їх усунення, який не може перевищувати десяти днів з дня вручення ухвали про залишення позовної заяви без руху. Якщо ухвала про залишення позовної заяви без руху постановляється з підстави несплати судового збору у встановленому законом розмірі, суд в такій ухвалі повинен зазначити точну суму судового збору, яку необхідно сплатити (доплатити).

Якщо позивач усунув недоліки позовної заяви у строк, встановлений судом, вона вважається поданою у день первинного її подання до господарського суду та приймається до розгляду, про що суд постановляє ухвалу в порядку, встановленому статтею 176 ГПК (ч. 3 ст. 174).

Якщо позивач не усунув недоліки позовної заяви у строк, встановлений судом, заява вважається неподаною і повертається особі, що звернулася із позовною заявою.

Суддя повертає позовну заяву і додані до неї документи також у разі, якщо:

1) заяву подано особою, яка не має процесуальної дієздатності, не підписано або підписано особою, яка не має права її підписувати, або особою, посадове становище якої не вказано;

2) порушено правила об'єднання позовних вимог (крім випадків, в яких є підстави для застосування положень статті 173 ГПК);

3) до постановлення ухвали про відкриття провадження у справі від позивача надійшла заява про врегулювання спору або заява про відкликання позовної заяви;

4) відсутні підстави для звернення прокурора до суду в інтересах держави або для звернення до суду особи, якій законом надано право звертатися до суду в інтересах іншої особи;

5) позивачем подано до цього самого суду інший позов (позови) до цього самого відповідача (відповідачів) з тим самим предметом та з однакових підстав і щодо такого позову (позовів) на час вирішення питання про відкриття провадження у справі, що розглядається, не постановлена ухвала про відкриття або відмову у відкритті провадження у справі, повернення позовної заяви або залишення позову без розгляду;

6) до заяви не додано доказів вжиття заходів досудового врегулювання спору у випадку, коли такі заходи є обов'язковими згідно із законом (ч. 5 ст. 174).

Суддя повертає позовну заяву і додані до неї документи не пізніше п'яти днів з дня її надходження або з дня закінчення строку на усунення недоліків.

Суддя відмовляє у відкритті провадження у справі, якщо:

1) заява не підлягає розгляду за правилами господарського судочинства;

2) є таке, що набрало законної сили, рішення чи ухвала суду про закриття провадження у справі між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав, або є судовий наказ, що набрав законної сили за тими самими вимогами;

3) у провадженні цього чи іншого суду є справа із спору між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав;

4) є рішення третейського суду, міжнародного комерційного арбітражу, прийняте в межах його компетенції в Україні щодо спору між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав, за винятком випадків, коли суд відмовив у видачі виконавчого документа на примусове виконання такого рішення;

5) є рішення суду іноземної держави або міжнародного комерційного арбітражу, визнане в Україні в установленому законом порядку, щодо спору між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав;

6) настала смерть фізичної особи або оголошено її померлою чи припинено суб'єкта господарювання, які звернулися із позовною заявою або до яких пред'явлено позов, якщо спірні правовідносини не допускають правонаступництва.

На відміну від попередньої статті 175 ГПК, яка визначає правові засади відмови у відкритті провадження у справі, інша стаття 176 ГПК визначає позитивну реакцію суду на пред'явлений позов – відкриття провадження у справі.

Правовою підставою відкриття провадження у справі є відсутність підстав позовної заяви без руху, повернення позовної заяви чи відмови у відкритті провадження, визначених статтею 175 ГПК.

Згідно частини першої статті 176 ГПК за відсутності підстав для залишення позовної заяви без руху, повернення позовної заяви чи відмови у відкритті провадження суд відкриває провадження у справі протягом п'яти днів з дня надходження позовної заяви або заяви про усунення недоліків, поданої в порядку, передбаченому статтею 174 ГПК.

Якщо при відкритті провадження у справі було вирішено питання про залучення третіх осіб, позивач не пізніше двох днів з дня вручення копії ухвали про відкриття провадження у справі повинен направити таким третім особам копії позовної заяви з додатками, а докази такого направлення надати суду до початку підготовчого засідання або до початку розгляду справи по суті в порядку спрощеного позовного провадження.

Якщо суд в ухвалі про відкриття провадження у справі за результатами розгляду відповідного клопотання позивача вирішує розглядати справу **за правилами спрощеного позовного провадження**, суд визначає строк відповідачу для подання заяви з запереченням проти розгляду справи за правилами спрощеного позовного провадження, який **не може бути меншим п'яти днів** з дня вручення ухвали.

Згідно частини п'ятої статті 176 ГПК ухвала про відкриття провадження у справі надсилається учасникам справи, а також іншим особам, якщо від них витребовуються докази, в порядку, встановленому статтею 242 ГПК, та з додержанням вимог частини четвертої статті 120 ГПК (*ухвала суду повинна бути вручена завчасно*).

У разі **якщо відповідачем у позовній заяві вказана фізична особа, що не є підприємцем, суд не пізніше двох днів з дня надходження позовної заяви до суду звертається до відповідного органу реєстрації місця перебування та місця проживання особи щодо надання інформації про зареєстроване місце проживання (перебування) такої фізичної особи.**

Інформація про місце проживання (перебування) фізичної особи має бути надана протягом п'яти днів з моменту отримання відповідним органом реєстрації місця проживання та перебування особи відповідного звернення суду.

Суддя з метою визначення підсудності може також користуватися даними Єдиного державного демографічного реєстру.

Якщо за результатами отриманої судом інформації буде встановлено, що справа не підсудна цьому суду, суд надсилає справу за підсудністю в порядку, встановленому статтею 31 ГПК (*передача справ з одного до іншого суду*).

Якщо отримана судом інформація не дає можливості встановити зареєстроване у встановленому законом порядку місце проживання (перебування) фізичної особи, суд вирішує питання про відкриття провадження у справі. Подальший виклик такої особи як відповідача у справі здійснюється через оголошення на офіційному веб-порталі судової влади України.

Суддя, встановивши, після відкриття провадження у справі, що **позовну заяву подано без додержання вимог**, викладених у статтях 162, 164, 172 ГПК, постановляє ухвалу не пізніше наступного дня, в якій зазначаються підстави залишення заяви без руху, про що повідомляє позивача і надає йому **строк для усунення недоліків, який не може перевищувати п'яти днів з дня вручення позивачу ухвали**.

Якщо позивач усунув недоліки позовної заяви у строк, встановлений судом, суд продовжує розгляд справи, про що постановляє ухвалу не пізніше наступного дня з дня отримання інформації про усунення недоліків.

Якщо позивач не усунув недоліки позовної заяви у строк, встановлений судом, позовна заява залишається без розгляду.

Тема 22. Підготовче провадження. Підготовче засідання

Підготовку справи до судового розгляду здійснює суддя господарського суду, який відкрив провадження у господарській справі.

Згідно частини першої статті 177 ГПК завданнями підготовчого провадження є:

- 1) остаточне визначення предмета спору та характеру спірних правовідносин, позовних вимог та складу учасників судового процесу;
- 2) з'ясування заперечень проти позовних вимог;
- 3) визначення обставин справи, які підлягають встановленню, та зібрання відповідних доказів;
- 4) вирішення відводів;
- 5) визначення порядку розгляду справи;
- 6) вчинення інших дій з метою забезпечення правильного, своєчасного і безперешкодного розгляду справи по суті.

Підготовче провадження починається відкриттям провадження у справі і закінчується закриттям підготовчого засідання.

Частина третя статті 177 ГПК визначає строк підготовчого провадження, яке має бути проведене протягом шістдесяти днів з дня відкриття провадження у справі. У виняткових випадках для належної підготовки справи для розгляду по суті цей строк *може бути продовжений не більше ніж на тридцять днів* за клопотанням однієї із сторін або з ініціативи суду.

Згідно частини першої ст. 178 ГПК у строк, встановлений судом в ухвалі про відкриття провадження у справі, відповідач має право надіслати:

- 1) суду – відзив на позовну заяву і всі письмові та електронні докази (які можливо доставити до суду), висновки експертів і заяви свідків, що підтверджують заперечення проти позову;

2) позивачу, іншим відповідачам, а також третім особам – копію відзиву та доданих до нього документів.

Згідно частини першої статті 179 ГПК у строк, встановлений судом в ухвалі про відкриття провадження у справі або ухвалі, постановленій у підготовчому засіданні (якщо третіх осіб було залучено у підготовчому засіданні), треті особи, які не заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору, мають право подати письмові пояснення щодо позову або відзиву.

Подати відповідь на такі пояснення учасники справи мають право до закінчення підготовчого провадження.

На стадії підготовчого провадження реалізується право відповідача пред'явити зустрічний позов. Пред'явлення зустрічного позову здійснюється згідно статті 180 ГПК.

Відповідач має право пред'явити зустрічний позов у строк для подання відзиву (ч. 1 ст. 180).

Зустрічний позов приймається до спільного розгляду з **первісним позовом**, якщо обидва позови взаємопов'язані і спільний їх розгляд є доцільним, зокрема, коли вони виникають з одних правовідносин або коли задоволення зустрічного позову може виключити повністю або частково задоволення первісного позову (ч. 2 ст. 180).

Вимоги за зустрічним позовом ухвалою суду об'єднуються в одне провадження з первісним позовом.

Згідно частини четвертої статті 180 ГПК зустрічна позовна заява, яка подається з додержанням загальних правил пред'явлення позову, повинна відповідати вимогам статей 162, 164, 172, 173 ГПК.

У випадку подання зустрічного позову у справі, яка розглядається за правилами спрощеного позовного провадження, суд постановляє ухвалу про перехід до розгляду справи за правилами загального позовного провадження.

Обов'язковою складовою діяльності господарського суду є підготовче засідання. *Стаття 181 ГПК визначає мету і строк підготовчого засідання.*

Для виконання завдання підготовчого провадження в кожній судовій справі, яка розглядається за правилами загального позовного провадження, проводиться підготовче засідання.

Дата і час підготовчого засідання призначаються суддею з урахуванням обставин справи і необхідності вчинення відповідних процесуальних дій. *Підготовче засідання має бути розпочате не пізніше ніж через тридцять днів з дня відкриття провадження у справі.*

Підготовче засідання згідно частини першої статті 182 ГПК проводиться судом з повідомленням учасників справи.

У підготовчому засіданні суд:

1) оголошує склад суду, а також прізвища секретаря судового засідання, перекладача, спеціаліста, з'ясовує наявність підстав для відводів;

2) з'ясовує, чи бажають сторони укласти мирову угоду, передати справу на розгляд третейського суду, міжнародного комерційного арбітражу або звернутися до суду для проведення врегулювання спору за участю судді;

3) у разі необхідності заслуховує уточнення позовних вимог та заперечень проти них та розглядає відповідні заяви;

4) вирішує питання про вступ у справу інших осіб, заміну неналежного відповідача, залучення співвідповідача, об'єднання справ і роз'єднання позовних вимог, прийняття зустрічного позову, якщо ці питання не були вирішені раніше;

5) може роз'яснювати учасникам справи, які обставини входять до предмета доказування, які докази мають бути подані тим чи іншим учасником справи;

6) з'ясовує, чи повідомили сторони про всі обставини справи, які їм відомі;

7) з'ясовує, чи надали сторони докази, на які вони посилаються у позові і відзиві, а також докази, витребувані судом чи причини їх неподання; вирішує питання про проведення огляду письмових, речових і електронних доказів у місці їх знаходження; вирішує питання про витребування додаткових доказів та визначає строки їх подання, вирішує питання про забезпечення доказів, якщо ці питання не були вирішені раніше;

8) вирішує питання про призначення експертизи, виклик у судові засідання експертів, свідків, залучення перекладача, спеціаліста;

9) за клопотанням учасників справи вирішує питання про забезпечення позову, про зустрічне забезпечення;

10) вирішує заяви та клопотання учасників справи;

11) направляє судові доручення;

12) встановлює строки для подання відповіді на відзив та заперечення;

13) встановлює строк для подання пояснень третіми особами та відповіді учасників справи на такі пояснення;

14) встановлює строки та порядок врегулювання спору за участю судді за наявності згоди сторін на його проведення;

15) встановлює порядок з'ясування обставин, на які сторони посилаються як на підставу своїх вимог і заперечень, та порядок дослідження доказів, якими вони обґрунтовуються під час розгляду справи по суті, про що зазначається в протоколі судового засідання;

16) з'ясовує розмір заявлених сторонами судових витрат;

17) вирішує питання про колегіальний розгляд справи;

18) призначає справу до розгляду по суті, визначає дату, час і місце проведення судового засідання (декількох судових засідань – у разі складності справи) для розгляду справи по суті;

19) здійснює інші дії, необхідні для забезпечення правильного і своєчасного розгляду справи по суті.

Порядок проведення підготовчого засідання здійснюється відповідно до приписів ст. 183 ГПК, з урахуванням особливостей підготовчого засідання, встановлених главою 3 ГПК, а також за правилами, передбаченими статтями 196 – 205 ГПК.

Тема 22. Врегулювання спору за участю судді

У питанні проведення врегулювання спору за участю судді, важливим є те, що запропонувати сторонам процедуру врегулювання спору за участю судді є обов'язком суду. Якщо сторони висловлять своє бажання скористатися цією процедурою, то суд не може їм відмовити у такій процедурі.

Згідно частини першої статті 186 ГПК спору за участю судді проводиться за згодою сторін до початку розгляду справи по суті. Проведення врегулювання спору за участю судді має певні обмеження. *Згідно частини другої статті 186 ГПК проведення врегулювання спору за участю судді не допускається у справах (справах):*

1) про відновлення платоспроможності боржника чи визнання його банкрутом;

2) за заявами про затвердження планів санації боржника до відкриття провадження у справі про банкрутство;

3) у випадку вступу у справу третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору.

Врегулювання спору за участю судді проводиться суддею-доповідачем одноособово незалежно від того, в якому складі розглядається справа.

Проведення врегулювання спору за участю судді здійснюється у формі спільних та (або) закритих нарад. Сторони мають право брати участь у таких нарадах у режимі відеоконференції в порядку, визначеному ГПК.

Якщо *спільні наради* проводяться за участю всіх сторін, їх представників та судді, то *закриті наради* проводяться за ініціативою судді з кожною зі сторін окремо.

Під час проведення врегулювання спору *суддя не має права надавати сторонам юридичні поради та рекомендації*, надавати оцінку доказів у справі.

Інформація, отримана будь-якою із сторін, а також суддею під час проведення врегулювання спору, є конфіденційною. *Під час проведення врегулювання спору за участю судді протокол наради не ведеться та не здійснюється фіксування технічними засобами*, також під час врегулювання спору за участю судді забороняється використовувати портативні аудіотехнічні пристрої, а також здійснювати фото- і кінозйомку, відео-, звукозапис.

Під час врегулювання спору за участю судді забороняється використовувати портативні аудіотехнічні пристрої, а також здійснювати фото- і кінозйомку, відео-, звукозапис. Запропонувати сторонам процедуру врегулювання господарського спору за участю судді є обов'язком суду.

Врегулювання спору за участю судді припиняється (ст. 189 ГПК):

1) у разі подання стороною заяви про припинення врегулювання спору за участю судді;

2) у разі закінчення строку врегулювання спору за участю судді;

3) за ініціативою судді у разі затягування врегулювання спору будь-якою із сторін;

4) у разі укладення сторонами мирової угоди та звернення до суду із заявою про її затвердження або звернення позивача до суду із заявою про залишення позовної заяви без розгляду, або в разі відмови позивача від позову чи визнання позову відповідачем.

Про припинення врегулювання спору за участю судді постановляється ухвала, яка оскарженню не підлягає.

Врегулювання спору за участю судді проводиться протягом розумного строку, але не більше тридцяти днів з дня постановлення ухвали про його проведення.

Тема 23. Відмова від позову та визнання позову відповідачем

Позивач може відмовитися від позову, а відповідач – визнати позов на будь-якій стадії провадження у справі, зазначивши про це в заяві по суті справи або в окремій письмовій заяві. До ухвалення судового рішення у зв'язку з відмовою позивача від позову або визнанням позову відповідачем суд роз'яснює сторонам наслідки відповідних процесуальних дій, перевіряє, чи не обмежений представник відповідної сторони у повноваженнях на їх вчинення.

У разі відмови позивача від позову суд постановляє ухвалу про закриття провадження у справі.

У разі визнання відповідачем позову суд за наявності для того законних підстав ухвалює рішення про задоволення позову. Якщо визнання відповідачем позову суперечить закону або порушує права чи інтереси інших осіб, суд постановляє ухвалу про відмову у прийнятті визнання відповідачем позову і продовжує судовий розгляд.

Сторони у справі ожуть укласти *мирову угоду*. Відповідно до норм ст. 192 ГПК мирова угода укладається сторонами з метою врегулювання спору на підставі взаємних поступок і має стосуватися лише прав та обов'язків сторін. У мировій угоді сторони можуть вийти за межі предмета спору за умови, якщо мирова угода не порушує прав чи охоронюваних законом інтересів третіх осіб.

Сторони можуть укласти мирову угоду і повідомити про це суд, зробивши спільну письмову заяву, на будь-якій стадії судового процесу.

До ухвалення судового рішення у зв'язку з укладенням сторонами мирової угоди суд роз'яснює сторонам наслідки такого рішення, перевіряє, чи не обмежені представники сторін вчинити відповідні дії.

Укладена сторонами мирова угода затверджується ухвалою суду, в резолютивній частині якої зазначаються умови угоди. Затверджуючи мирову угоду, суд цією самою ухвалою одночасно закриває провадження у справі.

Згідно статті 79 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» мирова угода укладається у письмовій формі та підлягає затвердженню господарським судом, про що зазначається в ухвалі господарського суду про закриття провадження у справі про банкрутство та набирає чинності з дня її затвердження господарським судом і є обов'язковою для боржника (банкрута), кредиторів, вимоги яких забезпечені

заставою, кредиторів другої та наступних черг. Одностороння відмова від мирової угоди не допускається.

Згідно статті 80 вказаного закону *мирова угода протягом семи днів від дня прийняття комітетом кредиторів рішення про її укладення схвалюється забезпеченими кредиторами*. Для схвалення мирової угоди потрібна згода всіх забезпечених кредиторів.

Сторона мирової угоди протягом п'яти днів з дня укладення мирової угоди повинна подати до господарського суду заяву про її затвердження.

Протягом п'яти днів з дня затвердження господарським судом мирової угоди керуючий санацією або ліквідатор повідомляє про це орган або посадову особу органу, до компетенції якого належить призначення керівника (органів управління) боржника, у разі потреби забезпечує проведення зборів чи засідання відповідного органу та продовжує виконувати повноваження керівника (органів управління) боржника до призначення в установленому порядку керівника (органів управління) боржника.

Підставою виконання примусового виконання мирової угоди є виконавчі документи, стаття 3 Закону України «Про виконавче провадження» від 02.06.2016 р. до них відносить виконавчі листи та наказів, що видаються судами у передбачених законом випадках на підставі судових рішень.

Тема №25. Розгляд господарської справи

Основним завданням розгляду справи по суті є розгляд та вирішення спору на підставі зібраних у підготовчому провадженні матеріалів, а також розподіл судових витрат (ст. 194 ГПК).

Строки розгляду справи по суті визначає стаття 195 ГПК, згідно частини першої якого суд має розпочати розгляд справи по суті не пізніше ніж через шістдесят днів з дня відкриття провадження у справі, а у випадку продовження строку підготовчого провадження – не пізніше наступного дня з дня закінчення такого строку.

Частиною другої статті 195 ГПК встановлено загальний строк розгляду справи по суті і відлічується від моменту його розпочатку і триває *впродовж тридцяти днів*.

Основну форму судового засідання визначає стаття 196 ГПК, відповідно до якого розгляд справи відбувається в судовому засіданні.

Окремою формою судового засідання є участь учасників справи у судовому засіданні в режимі відеоконференції (ст. 197 ГПК).

Відкриття судового засідання здійснюється у попередньо визначений термін головуєчим у судовому засіданні. Судовий розгляд у господарській справі складається з ряду послідовних процесуальних дій, кожна з яких виконує свої специфічні завдання і здійснюється відповідно до передбаченої господарським-процесуальним законом процедури.

Згідно частини першої статті 201 ГПК у призначений для розгляду справи час головуєчий відкриває судове засідання та оголошує, яка справа розглядатиметься.

Секретар судового засідання доповідає суду, хто з учасників судового процесу з'явився в судове засідання, хто з учасників судового процесу братиме участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції, чи повідомлено тих учасників судового процесу, хто не з'явився, про дату, час і місце судового засідання в порядку, передбаченому ГПК

З оголошення головуєчим судового засідання відкритим розпочинається розгляд справи по суті. Порядок з'ясування обставин справи та дослідження доказів визначається судом залежно від складності і характеру справи, з урахуванням думки учасників, що беруть участь в справі, яке починається із вступного слова, під яким слід розуміти стисле викладення змісту та підстав вимог та заперечень щодо предмету господарського спору. Порядок з'ясування обставин та дослідження доказів здійснюється у процесуальній послідовності відповідно до вимог господарського процесуального законодавства, умови реалізації яких зобов'язаний забезпечити суд.

З'ясування обставин справи та дослідження доказів здійснюється у процесуальній послідовності.

Після закінчення стадії з'ясування обставин та дослідження доказів, розпочинається наступна стадія судового процесу – судові дебати, підсумком яких є ухвалення судового рішення.

Після судових дебатів суд виходить до нарадчої кімнати (спеціально обладнаного для ухвалення судових рішень приміщення) для ухвалення рішення, оголосивши орієнтовний час його оголошення (ст. 219 ГПК).

Ухвалення судового рішення потребує низку обмежень, пов'язаних із таємницею нарадчої кімнати.

Під час ухвалення судового рішення ніхто не має права перебувати в нарадчій кімнаті, крім складу суду, який розглядає справу.

Під час перебування в нарадчій кімнаті суддя не має права розглядати інші судові справи, а судді не мають права розголошувати хід обговорення та ухвалення рішення у нарадчій кімнаті (ст. 220 ГПК).

За наслідками розгляду господарської справи суд ухвалює рішення про судові витрати (ст. 221 ГПК).

Якщо сторона з поважних причин не може до закінчення судових дебатів у справі подати докази, що підтверджують розмір понесених нею судових витрат, суд за заявою такої сторони, поданою до закінчення судових дебатів у справі, може вирішити питання про судові витрати після ухвалення рішення по суті позовних вимог.

Для вирішення питання про судові витрати суд призначає судове засідання, яке проводиться *не пізніше п'ятнадцяти днів* з дня ухвалення рішення по суті позовних вимог (ч. 2 ст. 221).

У випадку, визначеному частиною другою цієї статті 221, суд ухвалює додаткове рішення в порядку, передбаченому статтею 244 ГПК.

Тема №26. Фіксування судового засідання технічними засобами

Глава 7 ГПК (статті 222–225) визначає обов'язковість фіксації процесу судового розгляду справи технічними засобами. Правовий порядок фіксації судового засідання технічними засобами передбачений приписами ГПК і Положенням про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему.

Порядок роботи з технічними засобами фіксування судового засідання здійснюється відповідно до «Інструкції про порядок роботи з технічними засобами фіксування судового засідання», затвердженої наказом Державної судової адміністрації України № 108 від 20.09.2012 р., яка встановлює єдиний порядок роботи зі звукозаписувальними технічними засобами фіксування судового засідання, зберігання, копіювання, дублювання та використання інформації, яка відображає хід судового засідання в судах загальної юрисдикції.

Фіксування судового засідання технічними засобами – це технічний запис розгляду справи судом за допомогою звукозаписувального технічного засобу, що включає в себе створення фонограми судового засідання (пункт 2.2 Інструкції).

Питання фіксації судового засідання на паперових носіях, здійснюється згідно статті 223 ГПК, шляхом ведення протоколу такого засідання.

У судовому засіданні секретар судового засідання забезпечує ведення протоколу судового засідання, крім випадків, передбачених ГПК.

Протокол судового засідання ведеться секретарем судового засідання та підписується ним невідкладно, але не пізніше наступного дня після судового засідання, і приєднується до справи (ч. 3 ст. 224).

Зауваження щодо технічного запису судового засідання, протоколу судового засідання та їх розгляд, здійснюється згідно статті 224 ГПК.

Учасники справи мають право ознайомитися з технічним записом судового процесу, протоколом судового засідання та протягом п'яти днів з дня підписання протоколу у справі подати до суду письмові зауваження з приводу неповноти або неправильності технічного запису або відомостей, вміщених у протоколі судового засідання.

Суд розглядає подані зауваження щодо технічного запису судового процесу та протоколу судового засідання не пізніше п'яти днів з дня їх подання і за результатами розгляду постановляє ухвалу, якою враховує зауваження або мотивовано відхиляє їх.

Протокол повинен бути оформлений не пізніше наступного дня після вчинення окремої процесуальної дії, підписується головуючим та секретарем судового засідання, приєднується до справи і зберігається в установленому порядку разом з її матеріалами.

Письмові зауваження з приводу неповноти або неправильності протоколу вчинення окремої процесуальної дії подаються до суду протягом п'яти днів з дня його підписання та розглядаються судом в порядку, встановленому у статті 224 ГПК.

Тема №27. Залишення позову без розгляду

Залишення позову без розгляду є негативним наслідком подання позову для позивача. Перелік підстав наведений у статтях:

- ◆ позовна заява подана з порушенням встановлених вимог (ст. 162);
- ◆ порушені вимоги при поданні документів, що надаються до позовної заяви (ст. 164);
- ◆ порушені вимоги при надсиланні копії позовної заяви і доданих до неї документів (ст. 172);
- ◆ порушено процедуру об'єднання і роз'єднання позовів (ст. 173);
- ◆ підстави залишення позову без розгляду (ст. 226).

Частина перша статті 226 ГПК визначає підстави залишення судом позову без розгляду, якщо:

- 1) позов подано особою, яка не має процесуальної дієздатності;
- 2) позовну заяву не підписано або підписано особою, яка не має права підписувати її, або особою, посадове становище якої не вказано;
- 3) у провадженні цього чи іншого суду є справа із спору між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав;
- 4) позивач без поважних причин не подав витребувані судом докази, необхідні для вирішення спору, або позивач (його представник) не з'явився у судові засідання або не повідомив про причини неявки, крім випадку, якщо від нього надійшла заява про розгляд справи за його відсутності і його нез'явлення не перешкоджає вирішенню спору;
- 5) позивач до початку розгляду справи по суті подав заяву про залишення позову без розгляду;
- 6) позивач у визначений судом строк не вніс кошти для забезпечення судових витрат відповідача і відповідач подав заяву про залишення позову без розгляду;
- 7) сторони уклали угоду про передачу даного спору на вирішення третейського суду або міжнародного комерційного арбітражу, і від відповідача не пізніше початку розгляду справи по суті, але до подання ним першої заяви щодо суті спору надійшли заперечення проти вирішення спору в господарському суді, якщо тільки суд не визнає, що така угода є недійсною, втратила чинність або не може бути виконана;
- 8) провадження у справі відкрито за заявою, поданою без додержання вимог, викладених у статтях 162, 164, 172, 173 ГПК, і позивач не усунув цих недоліків у встановлений судом строк;
- 9) дієздатна особа, в інтересах якої у встановлених законом випадках відкрито провадження у справі за заявою іншої особи, не підтримує заявлених вимог і від неї надійшла відповідна заява;
- 10) після відкриття провадження судом встановлено, що позивачем подано до цього ж суду інший позов (позови) до цього ж відповідача (відповідачів) з тим самим предметом та з однакових підстав і щодо такого позову (позовів) на час вирішення питання про відкриття провадження у справі,

що розглядається, не постановлена ухвала про відкриття або відмову у відкритті провадження у справі, повернення позовної заяви або залишення позову без розгляду;

11) між сторонами укладено угоду про передачу спору на вирішення суду іншої держави, якщо право укласти таку угоду передбачене законом або міжнародним договором України, за винятком випадків, якщо суд визнає, що така угода суперечить закону або міжнародному договору України, є недійсною, втратила чинність або не може бути виконана.

Наведений перелік підстав залишення позову без розгляду має вичерпний характер і поширеному тлумаченню не підлягає.

Господарським процесуальним законодавством встановлений обов'язковий порядок зупинення провадження у справі. *За приписами статті 227 ГПК суд зобов'язаний зупинити провадження у справі у випадках:*

1) смерті або оголошення померлою фізичної особи, яка була стороною у справі або третьою особою з самостійними вимогами щодо предмета спору, якщо спірні правовідносини допускають правонаступництво;

2) необхідності призначення або заміни законного представника учасника справи;

3) перебування сторони або третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору, у складі Збройних Сил України або інших утворених відповідно до закону військових формувань, що переведені на воєнний стан або залучені до проведення антитерористичної операції;

4) прийняття рішення про врегулювання спору за участю судді;

5) об'єктивної неможливості розгляду цієї справи до вирішення іншої справи, що розглядається в порядку конституційного провадження, адміністративного, цивільного, господарського чи кримінального судочинства, – до набрання законної сили судовим рішенням в іншій справі; суд не може посилатися на об'єктивну неможливість розгляду справи у випадку, коли зібрані докази дозволяють встановити та оцінити обставини (факти), які є предметом судового розгляду.

З питань, зазначених у частині першій статті 227 ГПК, суд постановляє ухвалу.

Зупинення провадження у справі може здійснюватися з інших підстав, визначених статтею 228 ГПК.

Суд може за заявою учасника справи, а також з власної ініціативи зупинити провадження у справі у випадках:

1) перебування учасника справи на альтернативній (невійськовій) службі не за місцем проживання або на строковій військовій службі;

2) призначення судом експертизи;

3) направлення судового доручення щодо збирання доказів у порядку, встановленому статтею 84 ГПК;

4) звернення із судовим дорученням про надання правової допомоги або вручення виклику до суду чи інших документів до іноземного суду або іншого компетентного органу іноземної держави;

5) надходження заяви про відвід судді;

6) прийняття ухвали про тимчасове вилучення доказів державним виконавцем для дослідження судом;

7) перегляду судового рішення у подібних правовідносинах (в іншій справі) у касаційному порядку палатою, об'єднаною палатою, Великою Палатою Верховного Суду.

Водночас суд не зупиняє провадження у справі у випадку, встановленому пунктом 1 частини першої статті 228 ГПК, якщо відсутня сторона веде справу через свого представника.

З питань, зазначених у статті 228 ГПК, суд постановляє ухвалу.

Строки, на які зупиняється провадження у справі визначає стаття 229 ГПК.

Згідно частини першої статті 231 ГПК господарський суд закриває провадження у справі, якщо:

1) спір не підлягає вирішенню в порядку господарського судочинства;

2) відсутній предмет спору;

3) суд встановить обставини, які є підставою для відмови у відкритті провадження у справі відповідно до пунктів 2, 4, 5 частини першої статті 175 ГПК, а саме:

є таке, що набрало законної сили, рішення чи ухвала суду про закриття провадження у справі між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав, або є судовий наказ, що набрав законної сили за тими самими вимогами;

є рішення третейського суду, міжнародного комерційного арбітражу, прийняте в межах його компетенції в Україні щодо спору між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав, за винятком випадків, коли суд відмовив у видачі виконавчого документа на примусове виконання такого рішення;

є рішення суду іноземної держави або міжнародного комерційного арбітражу, визнане в Україні в установленому законом порядку, щодо спору між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав (виділено автором), крім випадків, передбачених частиною другою статті 175 ГПК;

4) позивач відмовився від позову і відмову прийнято судом;

5) після відкриття провадження у справі між сторонами укладено угоду про передачу спору на вирішення до міжнародного комерційного арбітражу або третейського суду, якщо тільки суд не визнає, що така угода є недійсною, втратила чинність або не може бути виконана;

6) настала смерть фізичної особи або оголошено її померлою чи припинено юридичну особу, які були однією із сторін у справі, якщо спірні правовідносини не допускають правонаступництва;

7) сторони уклали мирову угоду і вона затверджена судом.

Якщо провадження у справі закривається з підстави, встановленої пунктом 1 частини першої статті 231 ГПК, суд повинен роз'яснити позивачеві, до юрисдикції якого суду віднесено розгляд справи.

Тема №28. Види судових рішень

Згідно частини першої статті 232 ГПК судовими рішеннями є:

- 1) ухвали;
- 2) рішення;
- 3) постанови;
- 4) судові накази.

Процедурні питання, пов'язані з рухом справи в суді першої інстанції, клопотання та заяви осіб, які беруть участь у справі, питання про відкладення розгляду справи, оголошення перерви, зупинення або закриття провадження у справі, залишення заяви без розгляду, а також в інших випадках, передбачених ГПК, вирішуються судом шляхом постановлення ухвал.

Розгляд справи по суті судом першої інстанції закінчується ухваленням рішення суду.

Перегляд судових рішень в апеляційному та касаційному порядку закінчується прийняттям постанови.

У випадках, передбачених ГПК або Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», судовий розгляд закінчується постановленням ухвали, прийняттям постанови чи видачею судового наказу.

Рішення господарського суду має ґрунтуватись на повному з'ясуванні такого:

- ◆ чи мали місце обставини, на які посилаються особи, що беруть участь у процесі, та якими доказами вони підтверджуються;
- ◆ чи не виявлено у процесі розгляду справи інших фактичних обставин, що мають суттєве значення для правильного вирішення спору, і доказів на підтвердження цих обставин;
- ◆ яка правова кваліфікація відносин сторін, виходячи з фактів, установлених у процесі розгляду справи, та яка правова норма підлягає застосуванню для вирішення спору.

Складання повного тексту ухвали залежно від складності справи може бути відкладено на строк не більш як п'ять днів з дня оголошення вступної та резолютивної частин ухвали.

Усі судові рішення викладаються письмово у паперовій та електронній формах.

Судові рішення викладаються в електронній формі з використанням Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи шляхом заповнення відповідних форм процесуальних документів, передбачених Положенням про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему, і підписуються

електронним цифровим підписом судді (в разі колегіального розгляду – електронними цифровими підписами всіх суддів, що входять до складу колегії).

Згідно частини першої статті 234 ГПК, яка визначає зміст ухвали суду, ухвала що викладається окремим документом і складається з:

1) *вступної частини* із зазначенням:

а) дати і місяця її постановлення;

б) найменування суду, прізвища та ініціалів судді (суддів);

в) імен (найменувань) учасників справи;

2) *описової частини* із зазначенням суті клопотання та імені (найменування) особи, яка його заявила, чи іншого питання, що вирішується ухвалою;

3) *мотивувальної частини* із зазначенням мотивів, з яких суд дійшов висновків, і закону, яким керувався суд, постановляючи ухвалу;

4) *резолютивної частини* із зазначенням:

а) висновків суду;

б) строку і порядку набрання ухвалою законної сили та її оскарження.

Порядок набрання ухвали господарського суду законної сили визначається приписами статті 235 ГПК.

Ухвала набирає законної сили негайно після її оголошення, якщо інше не передбачено ГПК чи Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» (ч. 1 ст. 235).

Визначення порядку і строку виконання рішення суду, забезпечення його виконання, здійснюється згідно статті 239 ГПК.

Суд, який ухвалив рішення, може визначити порядок його виконання, надати відстрочення або розстрочити виконання, вжити заходів для забезпечення його виконання, про що зазначає в рішенні.

Забезпечення виконання рішення здійснюється в порядку забезпечення позову і скасовується після повного виконання відповідачем рішення суду.

Особливим видом судового рішення є окрема ухвала суду. Суб'єктами отримання таких ухвал є:

- ◆ юридичні особи;
- ◆ фізичні особи;
- ◆ державні органи їх посадові особи;
- ◆ адвокат;
- ◆ прокурор;
- ◆ орган досудового розслідування;
- ◆ державний виконавець;
- ◆ приватний виконавець;
- ◆ свідок; експерт; перекладач.

Окрема ухвала виноситься господарським судом за наявності умов, передбачених статтею 246 ГПК.

Суд, виявивши при вирішенні спору порушення законодавства або недоліки в діяльності юридичної особи, державних чи інших органів, інших

осіб, постановляє окрему ухвалу, незалежно від того, чи є вони учасниками судового процесу.

В окремій ухвалі суд має зазначити закон чи інший нормативно-правовий акт (у тому числі його статтю, пункт тощо), вимоги яких порушено, і в чому саме полягає порушення.

Окрема ухвала надсилається відповідним юридичним та фізичним особам, державним та іншим органам, посадовим особам, які за своїми повноваженнями повинні усунути виявлені судом недоліки чи порушення чи запобігти їх повторенню. Окрема ухвала щодо прокурора або адвоката надсилається органу, до повноважень якого належить притягнення до дисциплінарної відповідальності прокурора або адвоката відповідно.

З метою забезпечення виконання вказівок, що містяться в окремій ухвалі, суд встановлює у ній строк для надання відповіді залежно від змісту вказівок та терміну, необхідного для їх виконання.

Окрему ухвалу може бути постановлено судом першої інстанції, судами апеляційної чи касаційної інстанцій.

Окрема ухвала може бути оскаржена особами, яких вона стосується. Окрема ухвала Верховного Суду оскарженню не підлягає.

Суд вищої інстанції може постановити окрему ухвалу в разі допущення судом нижчої інстанції порушення норм матеріального або процесуального права, незалежно від того, чи є такі порушення підставою для скасування або зміни судового рішення. Такі самі повноваження має Велика Палата Верховного Суду щодо питань передачі справ на розгляд Великої Палати Верховного Суду.

Окрема ухвала стосовно порушення законодавства, яке містить ознаки кримінального правопорушення, надсилається прокурору або органу досудового розслідування, який повинен надати суду відповідь про вжиті ними заходи у визначений в окремій ухвалі строк. За відповідним клопотанням прокурора або органу досудового розслідування вказаний строк може бути продовжено.

На інститут окремих ухвал звертається увага в постанові Пленуму ВГСУ «Про деякі питання практики застосування Господарського процесуального кодексу України судами першої інстанції» №18 від 26.12.2011 р. в якій, посилаючись на статтю 90 ГПК (попередня редакція) зазначено таке.

В окремій ухвалі має бути зазначено закон чи інший нормативно-правовий акт (у тому числі його стаття, пункт тощо), вимоги яких порушено, і в чому саме полягає порушення. Просте перерахування допущених порушень без зазначення конкретних норм чинного законодавства або перерахування норм права, порушення яких встановлено у судовому розгляді, є неприпустимим. Вказівки, що містяться в окремій ухвалі, повинні бути максимально конкретними і реальними для виконання.

При винесенні окремої ухвали слід враховувати, що вказівки стосовно усунення порушень законності чи недоліків у діяльності підприємств і організацій не повинні виходити за межі компетенції господарського суду,

тобто господарський суд не вправі давати вказівки щодо виробничих процесів або оперативно-господарської діяльності та визначати, яке стягнення слід накласти на службову особу.

В умовах різноманіття форм власності господарському суду необхідно утримуватись під час винесення окремих ухвал від вимог щодо відшкодування збитків за рахунок посадових осіб та інших працівників підприємств, установ, організацій.

При виявленні під час розгляду справи порушень законності чи недоліків у діяльності підприємства, організації або посадових осіб господарський суд виносить на їх адресу окрему ухвалу незалежно від того, чи є вони учасниками господарського процесу.

Окрема ухвала надсилається посадовій особі або органу, які за своїми повноваженнями повинні усунути виявлені господарським судом недоліки чи порушення. Окрему ухвалу як різновид судового акта може бути винесено не лише судом першої інстанції, а й судами апеляційної чи касаційної інстанцій у разі виявлення судом порушень законів та інших нормативно-правових актів.

Тема №29. Спрощене позовне провадження

У порядку спрощеного позовного провадження розглядаються:

- ◆ малозначні справи (ч. 1 ст. 247).
- ◆ будь-яка інша справа (ч. 2 ст. 247).

Малозначними справами є справи, у яких ціна позову не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

Варто звернути увагу, що термін «малозначні справи» знайшов своє закріплення в статті 131-2 Конституції України, тому цей термін треба розуміти як правову категорію.

При вирішенні питання про розгляд справи в порядку спрощеного або загального позовного провадження суд враховує:

- 1) ціну позову;
- 2) значення справи для сторін;
- 3) обраний позивачем спосіб захисту;
- 4) категорію та складність справи;
- 5) обсяг та характер доказів у справі, в тому числі чи потрібно у справі призначити експертизу, викликати свідків тощо;
- 6) кількість сторін та інших учасників справи;
- 7) чи становить розгляд справи значний суспільний інтерес;
- 8) думку сторін щодо необхідності розгляду справи за правилами спрощеного позовного провадження (ч. 3 ст. 247).

Згідно частини четвертої статті 247 ГПК у порядку спрощеного позовного провадження не можуть бути розглянуті справи:

- 1) про банкрутство;
- 2) за заявами про затвердження планів санації боржника до відкриття провадження у справі про банкрутство;

3) у спорах, які виникають з корпоративних відносин, та спорах з правочинів щодо корпоративних прав (акцій);

4) у спорах щодо захисту прав інтелектуальної власності, крім справ про стягнення грошової суми, розмір якої не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб;

5) у спорах, що виникають з відносин, пов'язаних із захистом економічної конкуренції, обмеженням монополізму в господарській діяльності, захистом від недобросовісної конкуренції;

6) у спорах між юридичною особою та її посадовою особою (у тому числі посадовою особою, повноваження якої припинені) про відшкодування збитків, заподіяних такою посадовою особою юридичній особі її діями (бездіяльністю);

7) у спорах щодо приватизації державного чи комунального майна;

8) в яких ціна позову перевищує п'ятсот розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб;

9) інші вимоги, об'єднані з вимогами у спорах, вказаних у пунктах 3–8 частини четвертої статті 247 ГПК.

Суд відмовляє у розгляді справи за правилами спрощеного позовного провадження або постановляє ухвалу про розгляд справи за правилами загального позовного провадження, якщо після прийняття судом до розгляду заяви позивача про збільшення розміру позовних вимог або зміни предмета позову, відповідна справа не може бути розглянута за правилами спрощеного позовного провадження.

За приписами статті 248 ГПК справа у порядку спрощеного позовного провадження, повинна бути розглянута протягом розумного строку але не більше шістдесяті днів з дня відкриття провадження у справі.

Згідно частини першої статті 249 ГПК клопотання позивача про розгляд справи у порядку спрощеного позовного провадження подається у письмовій формі одночасно з поданням позовної заяви або таке клопотання може міститися в позовній заяві.

Таке клопотання має стосуватися розгляду в порядку спрощеного позовного провадження всієї справи і не може стосуватися лише певної частини позовних вимог, інакше суд не приймає його до розгляду, про що зазначає в ухвалі про відкриття провадження у справі.

Наслідки вирішення питання про розгляд справи у порядку спрощеного позовного провадження визначає стаття 250 ГПК.

Підставою розгляду справи у порядку спрощеного позовного провадження суд є ухвала суду про відкриття провадження у справі.

Якщо відповідач в установленій судом строк подасть заяву із запереченнями проти розгляду справи в порядку спрощеного позовного провадження, суд залежно від обґрунтованості заперечень відповідача постановляє ухвалу про:

1) залишення заяви відповідача без задоволення;

2) розгляд справи за правилами загального позовного провадження та заміну засідання для розгляду справи по суті підготовчим засіданням

(ч. 4 ст. 250).

У разі якщо відповідач не подасть у встановлений судом строк такі заперечення, він має право ініціювати перехід до розгляду справи за правилами загального позовного провадження лише у випадку, якщо доведе, що пропустив строк з поважних причин (ч. 5 ст. 250).

Особливості подання заяв по суті справи у спрощеному позовному провадженні визначає стаття 251 ГПК.

Відзив подається протягом п'ятнадцяти днів з дня вручення ухвали про відкриття провадження у справі.

Позивач має право подати до суду відповідь на відзив, а відповідач – заперечення протягом строків, встановлених судом в ухвалі про відкриття провадження у справі.

Треті особи мають право подати пояснення щодо позову в строк, встановлений судом в ухвалі про відкриття провадження у справі, а щодо відзиву – протягом десяти днів з дня його отримання.

Розгляд справи по суті в порядку спрощеного провадження починається з відкриття першого судового засідання.

Підготовче засідання при розгляді справи у порядку спрощеного провадження не проводиться.

Перше судове засідання у справі проводиться не пізніше тридцяти днів з дня відкриття провадження у справі. За клопотанням сторони суд може відкласти розгляд справи з метою надання додаткового часу для подання відповіді на відзив та (або) заперечення, якщо вони не подані до першого судового засідання з поважних причин.

Суд розглядає справу в порядку спрощеного позовного провадження без повідомлення учасників справи за наявними у справі матеріалами, за відсутності клопотання будь-якої із сторін про інше. За клопотанням однієї із сторін або з власної ініціативи суду розгляд справи проводиться в судовому засіданні з повідомленням (викликом) сторін.

Тема № 30. Перегляд судових рішень в порядку апеляційного провадження. Апеляційна скарга.

Апеляційне провадження є важливою процесуальною гарантією захисту прав і охоронюваних законом інтересів учасників господарського судочинства. Оскарження в апеляційному порядку ухвал суду першої інстанції за апеляційними скаргами дозволяє виявити та виправляти помилки судів першої інстанції, а також забезпечити правильний і однаковий підхід до застосування норм матеріального і процесуального права.

Стаття 253 ГПК визначає суди апеляційної інстанції. Ними є:

◆ апеляційний господарський суд, у межах апеляційного округу якого (території, на яку поширюються повноваження відповідного апеляційного господарського суду) знаходиться місцевий господарський суд, який ухвалив судові рішення, що оскаржується, якщо інше не передбачено ГПК;

◆ Верховний Суд, коли переглядає в апеляційному порядку судові рішення апеляційних господарських судів, ухвалені ними як судами першої інстанції;

◆ Апеляційна палата Вищого суду з питань інтелектуальної власності переглядає в апеляційному порядку судові рішення, ухвалені Вищим судом з питань інтелектуальної власності.

За приписами статті 254 ГПК апеляційному оскарженню підлягають рішення та ухвали судів першої інстанції.

Право на апеляційне оскарження мають:

◆ учасники справи;

◆ особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, інтереси та (або) обов'язки, мають право подати апеляційну скаргу на рішення суду першої інстанції (ч. 1 ст. 254).

Згідно частини другої статті 254 ГПК ухвали суду першої інстанції оскаржуються в апеляційному порядку окремо від рішення суду лише у випадках, передбачених статтею 255 ГПК. Оскарження ухвал суду, які не передбачені статтею 255 ГПК, окремо від рішення суду не допускається.

Після відкриття апеляційного провадження за апеляційною скаргою особи, яка не брала участі у справі, але суд вирішив питання про її права, інтереси та (або) обов'язки, така особа користується процесуальними правами і несе процесуальні обов'язки учасника справи.

Окремо від рішення суду першої інстанції можуть бути оскаржені в апеляційному порядку ухвали суду першої інстанції:

1) про відмову у видачі судового наказу;

2) про забезпечення доказів, відмову в забезпеченні доказів, скасування ухвали про забезпечення доказів;

3) про забезпечення позову, заміну заходу забезпечення позову;

4) про скасування забезпечення позову або про відмову у забезпеченні позову, відмову у скасуванні чи заміні заходів забезпечення позову;

5) про зустрічне забезпечення, зміну чи скасування зустрічного забезпечення;

6) про повернення заяви позивачеві (заявникові);

7) про відмову у відкритті провадження у справі;

8) про передачу справи на розгляд іншого суду;

9) про відмову поновити або продовжити пропущений процесуальний строк;

10) про затвердження мирової угоди;

11) про призначення експертизи;

12) про зупинення провадження у справі;

13) про закриття провадження у справі;

14) про залишення позову (заяви) без розгляду;

15) окрема ухвала;

16) про стягнення штрафу в порядку процесуального примусу;

17) у справах про банкрутство (неплатоспроможність) у випадках, передбачених Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом»;

18) про внесення, відмову у внесенні виправлень у рішення;

19) про відмову ухвалити додаткове рішення;

20) про роз'яснення чи відмову у роз'ясненні судового рішення;

21) про відмову у відкритті провадження за нововиявленими або виключними обставинами;

22) про поновлення, відмову у поновленні пропущеного строку для пред'явлення наказу до виконання;

23) про внесення чи відмову у внесенні виправлень до виконавчого документа, визнання чи відмову у визнанні виконавчого документа таким, що не підлягає виконанню;

24) щодо відстрочки або розстрочки виконання рішення, ухвали, постанови, зміну способу та порядку їх виконання;

25) про розгляд скарг на рішення, дії (бездіяльність) органів Державної виконавчої служби, державного виконавця, приватного виконавця;

26) про заміну чи відмову у заміні сторони у справі (процесуальне правонаступництво) або сторони виконавчого провадження;

27) про поворот виконання чи відмову у повороті виконання;

28) про звернення стягнення на грошові кошти, що належать іншим особам, чи нерухоме майно, право власності на яке не зареєстровано в установленому законом порядку;

29) щодо тимчасового обмеження у праві виїзду за межі України;

30) про визначення частки майна боржника у майні, яким він володіє спільно з іншими особами;

31) про відмову у відкритті провадження у справі про скасування рішення третейського суду;

32) про повернення заяви про скасування рішення третейського суду;

33) про повернення заяви про видачу наказу за рішенням третейського суду без розгляду;

34) про залишення без розгляду заяви про відновлення втраченого судового провадження;

35) про відновлення чи відмову у відновленні повністю або частково втраченого судового провадження.

Строк на апеляційне оскарження визначає стаття 256 ГПК.

Апеляційна скарга на рішення суду подається протягом двадцяти днів, а на ухвалу суду – протягом десяти днів з дня його (її) проголошення.

Якщо в судовому засіданні було оголошено лише вступну та резолютивну частини рішення суду, або у разі розгляду справи (вирішення питання) без повідомлення (виклику) учасників справи, зазначений строк обчислюється з дня складення повного судового рішення.

Апеляційна скарга реєструється у день її надходження до суду апеляційної інстанції та не пізніше наступного дня передається судді-доповідачу, визначеному в порядку, встановленому статтею 32 ГПК.

До апеляційної скарги, яка оформлена з порушенням вимог, встановлених статтею 258 ГПК, *яка визначає форму і зміст апеляційної скарги*, застосовуються положення статті 174 ГПК. (*Позовна заява залишається без руху та підлягає поверненню*).

В апеляційній скарзі мають бути зазначені:

- 1) найменування суду, до якого подається скарга;
- 2) повне найменування (для юридичних осіб) або ім'я (прізвище, ім'я та по батькові) (для фізичних осіб) особи, яка подає апеляційну скаргу, її місцезнаходження (для юридичних осіб) або місце проживання чи перебування (для фізичних осіб), поштовий індекс, ідентифікаційний код юридичної особи в Єдиному державному реєстрі підприємств і організацій України, реєстраційний номер облікової картки платника податків (для фізичних осіб) за його наявності або номер і серія паспорта для фізичних осіб – громадян України, номери засобів зв'язку та електронної пошти, офіційна електронна адреса, за наявності;
- 3) повне найменування (для юридичних осіб) або ім'я (прізвище, ім'я та по батькові) (для фізичних осіб) інших учасників справи, їх місцезнаходження (для юридичних осіб) або місце проживання чи перебування (для фізичних осіб);
- 4) рішення або ухвала, що оскаржується;
- 5) у чому полягає незаконність і (або) необґрунтованість рішення або ухвали (неповнота встановлення обставин, які мають значення для справи, та (або) неправильність установлення обставин, які мають значення для справи, внаслідок необґрунтованої відмови у прийнятті доказів, неправильного їх дослідження чи оцінки, неподання доказів з поважних причин та (або) неправильне визначення відповідно до встановлених судом обставин правовідносин тощо);
- 6) нові обставини, що підлягають встановленню, докази, які підлягають дослідженню чи оцінці, обґрунтування поважності причин неподання доказів до суду першої інстанції, заперечення проти доказів, використаних судом першої інстанції;
- 7) клопотання особи, яка подала скаргу;
- 8) дата отримання копії судового рішення суду першої інстанції, що оскаржується;
- 9) перелік документів та інших матеріалів, що додаються.

До апеляційної скарги додаються:

- 1) довіреність або інший документ, що посвідчує повноваження представника, якщо скарга подана представником і в справі немає підтвердження його повноважень;
- 2) докази сплати судового збору;
- 3) докази надсилання копії скарги іншій стороні у справі;

4) докази, що підтверджують дату отримання копії оскаржуваного судового рішення суду першої інстанції, за наявності.

Якщо апеляційна скарга подається особою, звільненою від сплати судового збору відповідно до закону, у ній зазначаються підстави звільнення від сплати судового збору.

Згідно статті 259 ГПК особа, яка подає апеляційну скаргу, надсилає іншим учасникам справи копію цієї скарги і доданих до неї документів, які у них відсутні, листом з описом вкладення.

Апеляційна скарга залишається без руху також у випадку, якщо вона подана після закінчення строків, установлених статтею 256 ГПК, і особа, яка її подала, не порушує питання про поновлення цього строку, або якщо підстави, вказані нею у заяві, визнані неповажними. При цьому *протягом десяти днів* з дня вручення ухвали особа має право звернутися до суду апеляційної інстанції із заявою про поновлення строку або вказати інші підстави для поновлення строку. Якщо заяву не буде подано особою в зазначений строк або вказані нею підстави для поновлення строку на апеляційне оскарження будуть визнані неповажними, суд відмовляє у відкритті апеляційного провадження у порядку, встановленому статтею 261 ГПК.

Якщо апеляційна скарга подана після спливу одного року з дня складення повного тексту судового рішення, крім випадків, передбачених ст. 262 ГПК.

Тема № 31. Апеляційний розгляд

Розгляд справи судом апеляційної інстанції здійснюється шляхом її підготовки. Стаття 266 ГПК визначає дії суду щодо її підготовки.

Суддя-доповідач у порядку підготовки справи до апеляційного розгляду:

- 1) з'ясовує питання про склад учасників судового процесу;
- 2) визначає характер спірних правовідносин та закон, який їх регулює;
- 3) з'ясовує обставини, на які посилаються учасники справи як на підставу своїх вимог і заперечень;
- 4) з'ясовує, які обставини визнаються чи заперечуються учасниками справи;
- 5) вирішує питання щодо поважності причин неподання доказів до суду першої інстанції;
- 6) за клопотанням сторін та інших учасників справи вирішує питання про виклик свідків, призначення експертизи, витребування доказів, судових доручень щодо збирання доказів, залучення до участі у справі спеціаліста, перекладача;
- 7) за клопотанням учасників справи вирішує питання щодо вжиття заходів забезпечення позову;
- 8) вчиняє інші дії, пов'язані із забезпеченням апеляційного розгляду справи.

Підготовчі дії, визначені пунктами 5, 6 частини першої статті 266, вчиняються з дотриманням прав всіх учасників справи подати свої міркування або заперечення щодо їх вчинення, якщо інше не передбачено ГПК.

Після проведення підготовчих дій судді-доповідача, який доповідає про них колегії суддів, яка вирішує питання про проведення додаткових підготовчих дій в разі необхідності та призначення справи до розгляду.

Про дату, час та місце розгляду справи повідомляються учасники справи, якщо справа відповідно до ГПК розглядається з їх повідомленням.

Стаття 270 ГПК визначає порядок розгляду апеляційної скарги, які переглядаються за правилами розгляду справ у порядку спрощеного позовного провадження з урахуванням особливостей, передбачених у главі 3 ГПК і починається з відкриття першого судового засідання.

Апеляційні скарги на рішення господарського суду у справах з ціною позову менше ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, крім тих, які не підлягають розгляду в порядку спрощеного позовного провадження, розглядаються судом апеляційної інстанції без повідомлення учасників справи. З урахуванням конкретних обставин справи суд апеляційної інстанції за клопотанням учасника справи або з власної ініціативи може розглянути такі апеляційні скарги у судовому засіданні з повідомленням (викликом) учасників справи (ч. 10 ст. 270).

Згідно частини другої статті 271 ГПК апеляційні скарги на ухвали суду першої інстанції, зазначені в пунктах 1, 5, 6, 8, 9, 12, 18, 31, 32, 33, 34 частини першої статті 255 ГПК, у разі:

- ◆ відмові у видачі судового наказу;
- ◆ зустрічного забезпечення, зміни чи скасування зустрічного забезпечення;
- ◆ повернення заяви позивачеві (заявникові);
- ◆ передачі справи на розгляд іншого суду;
- ◆ відмові поновити або продовжити пропущений процесуальний строк;
- ◆ зупинення провадження у справі;
- ◆ внесення, відмові у внесенні виправлень у рішення;
- ◆ відмові у відкритті провадження у справі про скасування рішення третейського суду;
- ◆ повернення заяви про скасування рішення третейського суду;
- ◆ повернення заяви про видачу наказу за рішенням третейського суду без розгляду;
- ◆ залишення без розгляду заяви про відновлення втраченого судового провадження; розглядаються судом апеляційної інстанції без повідомлення учасників справи.

З урахуванням конкретних обставин справи суд апеляційної інстанції може розглянути такі апеляційні скарги у судовому засіданні з повідомленням учасників справи.

Апеляційна скарга на рішення суду першої інстанції розглядається протягом шістдесяти днів з дня постановлення ухвали про відкриття апеляційного провадження у справі.

Апеляційна скарга на ухвалу суду першої інстанції розглядається протягом тридцяти днів з дня постановлення ухвали про відкриття апеляційного провадження у справі.

Апеляційна скарга на ухвалу, постанову суду першої інстанції у справах про банкрутство (неплатоспроможність) у випадках, передбачених Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», розглядається протягом шістдесяти днів з дня постановлення ухвали про відкриття апеляційного провадження у справі.

Згідно частини першої статті 275 ГПК визначає вичерпний порядок підстав, коли суд апеляційної інстанції за результатами розгляду апеляційної скарги має право:

- 1) залишити судові рішення без змін, а скаргу без задоволення;
- 2) скасувати судові рішення повністю або частково і ухвалити нове рішення у відповідній частині або змінити рішення;
- 3) визнати нечинним судові рішення суду першої інстанції повністю або частково у передбачених ГПК випадках і закрити провадження у справі у відповідній частині;
- 4) скасувати судові рішення повністю або частково і у відповідній частині закрити провадження у справі повністю або частково або залишити позовну заяву без розгляду повністю або частково;
- 5) скасувати судові рішення і направити справу для розгляду до іншого суду першої інстанції за встановленою підсудністю;
- 6) скасувати ухвалу, що перешкоджає подальшому провадженню у справі, і направити справу для продовження розгляду до суду першої інстанції;
- 7) у передбачених ГПК випадках скасувати свою постанову (повністю або частково) і прийняти одне з рішень, зазначених у пунктах 1-6 частини першої статті 275.

Згідно частин першої статті 277 ГПК підставами для скасування судового рішення повністю або частково та ухвалення нового рішення у відповідній частині або зміни судового рішення є:

- 1) неповне з'ясування обставин, що мають значення для справи;
- 2) недоведеність обставин, що мають значення для справи, які суд першої інстанції визнав встановленими;
- 3) невідповідність висновків, викладених у рішенні суду першої інстанції, обставинам справи;
- 4) порушення норм процесуального права або неправильне застосування норм матеріального права.

Неправильним застосуванням норм матеріального права вважається: неправильне тлумачення закону, або застосування закону, який не підлягає застосуванню, або незастосування закону, який підлягав застосуванню.

Порушення норм процесуального права може бути підставою для скасування або зміни рішення, якщо це порушення призвело до неправильного вирішення справи.

Порушення норм процесуального права є обов'язковою підставою для скасування судового рішення суду першої інстанції та ухвалення нового судового рішення, якщо:

- 1) справу розглянуто неповноважним складом суду;
- 2) в ухваленні судового рішення брав участь суддя, якому було заявлено відвід і підстави його відводу визнано судом апеляційної інстанції обґрунтованими;
- 3) справу (питання) розглянуто господарським судом за відсутності будь-якого учасника справи, не повідомленого належним чином про дату, час і місце засідання суду (у разі якщо таке повідомлення є обов'язковим), якщо такий учасник справи обґрунтовує свою апеляційну скаргу такою підставою;
- 4) суд прийняв судові рішення про права, інтереси та (або) обов'язки осіб, що не були залучені до участі у справі;
- 5) судові рішення не підписано будь-ким із суддів або підписано не тими суддями, які зазначені у рішенні;
- 6) судові рішення ухвалено суддями, які не входили до складу колегії, що розглядала справу;
- 7) суд розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу, яка підлягала розгляду за правилами загального позовного провадження.

Зміна судового рішення може полягати в доповненні або зміні його мотивувальної та (або) резолютивної частини.

Підстави для скасування судового рішення повністю або частково із закриттям провадження у справі або залишенням позову без розгляду у відповідній частині визначає стаття 278 ГПК.

Судові рішення першої інстанції, яким закінчено розгляд справи, підлягає скасуванню повністю або частково в апеляційному порядку із залишенням позову без розгляду або закриттям провадження у справі у відповідній частині з підстав:

- ◆ залишення позову без розгляду (ст. 226);
- ◆ закриття провадження у справі (ст. 231).

Частина перша статті 280 ГПК визначає підставами для скасування ухвали суду, що перешкоджає подальшому провадженню у справі, і направлення справи для продовження розгляду до суду першої інстанції.

Ними є:

- 1) неповне з'ясування судом обставин, що мають значення для справи;
- 2) недоведеність обставин, що мають значення для справи, які суд першої інстанції вважає встановленими;
- 3) невідповідність висновків суду обставинам справи;
- 4) порушення норм процесуального права або неправильне застосування норм матеріального права, які призвели до постановлення помилкової ухвали.

За результатами розгляду апеляційної скарги суд апеляційної інстанції ухвалює судові рішення у формі постанов. Всі процедурні питання щодо порядку ухвалення судових рішень, змісту постанови, її проголошення, направлення законної сили та вречення судових рішень апеляційним судом, визначені статтями 281–285 ГПК.

Порядок ухвалення судових рішень судом апеляційної інстанції визначає стаття 281 ГПК.

Суд апеляційної інстанції за наслідками розгляду апеляційної скарги, коли апеляційний суд ухвалює судові рішення у формі постанов згідно з вимогами, встановленими статтею 34 та главою 9 розділу III, з урахуванням особливостей, зазначених у главі 1 розділу IV ГПК.

Процедурні питання, пов'язані з рухом справи, клопотання та заяви учасників справи, питання про відкладення розгляду справи, оголошення перерви, зупинення провадження у справі, а також в інших випадках, передбачених ГПК, вирішуються судом апеляційної інстанції шляхом постановлення ухвал в порядку, визначеному ГПК для постановлення ухвал суду першої інстанції.

Постанова або ухвала суду апеляційної інстанції оформлюється суддею-доповідачем (іншим суддею, якщо суддя-доповідач не згодний з постановою/ухвалою) і підписується всім складом суду, визначеним для розгляду справи, якщо інше не передбачено ГПК.

Зміст постанови суду апеляційної інстанції визначає стаття 282 ГПК.

Згідно частини першої статті 282 ГПК постанова суду апеляційної інстанції складається з:

- 1) **вступної частини** із зазначенням:
 - а) дати і місця її прийняття, номера справи;
 - б) найменування суду апеляційної інстанції, прізвищ та ініціалів суддів і секретаря судового засідання;
 - в) імен (найменувань) сторін і особи, яка подала скаргу;
 - г) найменування суду першої інстанції, рішення якого оскаржується, дати ухвалення рішення, прізвища та ініціалів судді (суддів); часу і місця його ухвалення, дати складання повного тексту рішення;
- 2) **описової частини** із зазначенням:
 - а) короткого змісту позовних вимог і рішення суду першої інстанції;
 - б) короткого змісту вимог апеляційної скарги;
 - в) узагальнених доводів особи, яка подала апеляційну скаргу;
 - г) узагальнених доводів та заперечень інших учасників справи;
- 3) **мотивувальної частини** із зазначенням:
 - а) встановлених судом першої інстанції та неоспорених обставин, а також обставин, встановлених судом апеляційної інстанції, і визначених відповідно до них правовідносин;
 - б) доводів, за якими суд апеляційної інстанції погодився або не погодився з висновками суду першої інстанції;

в) мотивів прийняття або відхилення кожного аргументу, викладеного учасниками справи в апеляційній скарзі та відзиві на апеляційну скаргу;

г) чи були і ким порушені, невизнані або оспорені права чи інтереси, за захистом яких особа звернулася до суду;

г) висновків за результатами розгляду апеляційної скарги з посиланням на норми права, якими керувався суд апеляційної інстанції;

4) **резолютивної частини** із зазначенням:

а) висновку суду апеляційної інстанції по суті вимог апеляційної скарги;

б) нового розподілу судових витрат, понесених у зв'язку з розглядом справи у суді першої інстанції, – у випадку скасування або зміни судового рішення;

в) розподілу судових витрат, понесених у зв'язку з переглядом справи у суді апеляційної інстанції;

г) строку і порядку набрання постановою законної сили та її оскарження.

Постанову суду апеляційної інстанції може бути оскаржено у касаційному порядку у випадках, передбачених ГПК.

Згідно статті 283 ГПК постанова суду апеляційної інстанції проголошується за правилами, встановленими статтею 240 ГПК.

Постанова суду апеляційної інстанції та набирає законної сили з дня її прийняття (ст. 284 ГПК)

Згідно частини першої статті 285 ГПК судові рішення суду апеляційної інстанції вручаються (видаються або надсилаються) в порядку, встановленому статтею 242 ГПК.

Копії судових рішень суду апеляційної інстанції повторно видаються судом, який розглядав таку справу як суд першої інстанції.

Тема № 32. Касаційна провадження. Касаційна скарга

Судом касаційної інстанції у господарських справах стаття 286 ГПК визначає Верховний Суд. Проте касаційну скаргу розглядає не сам Верховний Суд, а колегія суддів Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду.

Згідно частини першої стаття 287 ГПК учасники справи, а також особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, інтереси та (або) обов'язки, мають право подати касаційну скаргу на:

1) рішення суду першої інстанції після апеляційного перегляду справи та постанову суду апеляційної інстанції, крім судових рішень, визначених у частині третій статті 287 ГПК;

2) ухвали суду першої інстанції, зазначені в пунктах 3, 6, 7, 13, 14, 21, 25, 26, 28, 30 частини першої статті 255 ГПК, після їх перегляду в апеляційному порядку;

Це стосується переліку ухвал визначених в статті 255 ГПК:

- ◆ про забезпечення позову, заміну заходу забезпечення позову;
- ◆ про повернення заяви позивачеві (заявникові);
- ◆ про відмову у відкритті провадження у справі;
- ◆ про закриття провадження у справі;
- ◆ про залишення позову (заяви) без розгляду
- ◆ про відмову у відкритті провадження за нововиявленими або виключними обставинами
- ◆ про розгляд скарг на рішення, дії (бездіяльність) органів Державної виконавчої служби, державного виконавця, приватного виконавця;
- ◆ про заміну чи відмову у заміні сторони у справі (процесуальне правонаступництво) або сторони виконавчого провадження;
- ◆ про звернення стягнення на грошові кошти, що належать іншим особам, чи нерухоме майно, право власності на яке не зареєстровано в установленому законом порядку
- ◆ про визначення частки майна боржника у майні, яким він володіє спільно з іншими особами.

3) ухвали суду апеляційної інстанції про відмову у відкритті або закриття апеляційного провадження, про повернення апеляційної скарги, про зупинення провадження, щодо забезпечення позову, заміни заходу забезпечення позову, щодо зустрічного забезпечення, про відмову ухвалити додаткове рішення, про роз'яснення рішення чи відмову у роз'ясненні рішення, про внесення або відмову у внесенні виправлень у рішення, про повернення заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами, про відмову у відкритті провадження за нововиявленими або виключними обставинами, про заміну сторони у справі, про накладення штрафу в порядку процесуального примусу, окремі ухвали;

4) ухвали і постанови суду першої інстанції після їх перегляду в апеляційному порядку та постанови суду апеляційної інстанції у справах про банкрутство (неплатоспроможність) у випадках, передбачених Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом».

Підставами касаційного оскарження є неправильне застосування судом норм матеріального права чи порушення норм процесуального права.

Згідно частини третьої статті 287 ГПК не підлягають касаційному оскарженню:

1) рішення, ухвали суду першої інстанції та постанови, ухвали суду апеляційної інстанції у справах, рішення у яких підлягають перегляду в апеляційному порядку Верховним Судом;

2) судові рішення у малозначних справах, крім випадків, якщо:

а) касаційна скарга стосується питання права, яке має фундаментальне значення для формування єдиної правозастосовчої практики;

б) особа, яка подає касаційну скаргу, відповідно до ГПК позбавлена можливості спростувати обставини, встановлені оскарженим судовим рішенням, при розгляді іншої справи;

в) справа становить значний суспільний інтерес або має виняткове значення для учасника справи, який подає касаційну скаргу;

г) суд першої інстанції відніс справу до категорії малозначних помилково.

Особа, яка не брала участі у справі, якщо суд вирішив питання про її права, інтереси та (або) обов'язки, має право подати касаційну скаргу на судові рішення лише після його перегляду в апеляційному порядку за її апеляційною скаргою. Після відкриття касаційного провадження за касаційною скаргою особи, яка не брала участі у справі, але суд вирішив питання про її права, інтереси та (або) обов'язки, така особа користується процесуальними правами і несе процесуальні обов'язки учасника справи.

Згідно частини першої вказаної статті *касаційна скарга* на судові рішення подається *протягом двадцяти днів* з дня його проголошення.

Якщо в судовому засіданні було оголошено лише вступну та резолютивну частини судового рішення, що оскаржується, або у разі розгляду справи (вирішення питання) без повідомлення (виклику) учасників справи *зазначений строк обчислюється з дня складення повного судового рішення*.

Учасник справи, якому *повне* *судове рішення не було вручено* у день його проголошення або складення, має право на поновлення пропущеного строку на касаційне оскарження, якщо касаційна скарга *подана протягом двадцяти днів* з дня вручення йому такого судового рішення.

Строк на касаційне оскарження може бути також поновлений в разі пропуску з інших поважних причин, крім випадків, зазначених у частині четвертій статті 293 ГПК.

Касаційна скарга подається безпосередньо до суду касаційної інстанції. Особа, яка подає касаційну скаргу, надсилає іншим учасникам справи копію цієї скарги і доданих до неї документів, які у них відсутні, листом з описом вкладення.

Згідно частини першої статті 293 ГПК суд касаційної інстанції відмовляє у відкритті касаційного провадження у справі, якщо:

1) касаційну скаргу подано на судові рішення, що не підлягає касаційному оскарженню;

2) є ухвала про закриття провадження у зв'язку з відмовою від поданої раніше касаційної скарги цієї ж особи на це саме судове рішення;

3) є постанова про залишення касаційної скарги цієї ж особи без задоволення або ухвала про відмову у відкритті касаційного провадження за касаційною скаргою цієї особи на це саме судове рішення;

4) скаржником у строк, визначений судом, не подано заяву про поновлення строку на касаційне оскарження або наведені підстави для поновлення строку на касаційне оскарження визнані судом неповажними.

У справі з ціною позову, що не перевищує п'ятсот розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб (крім справ, які відповідно до ГПК розглядаються за правилами загального позовного провадження), а також у випадку оскарження ухвали (крім ухвали, якою закінчено розгляд справи) суд може визнати касаційну скаргу необґрунтованою та відмовити у відкритті касаційного провадження, якщо:

1) Верховний Суд вже викладав у своїй постанові висновок щодо питання правильного застосування норми права, порушеного в касаційній скарзі, і суд апеляційної інстанції переглянув судові рішення відповідно до такого висновку; або

2) правильне застосування норми права є очевидним і не викликає розумних сумнівів щодо її застосування чи тлумачення.

Суд відмовляє у відкритті касаційного провадження з перегляду ухвали про повернення заяви позивачеві (заявникові), про розгляд скарг на дії (бездіяльність) органів державної виконавчої служби, приватного виконавця, якщо рішення касаційного суду за наслідками розгляду такої скарги не має значення для формування єдиної правозастосовчої практики.

Ухвала про відмову у відкритті касаційного провадження підписується всім складом суду і повинна містити мотиви, з яких суд дійшов висновку про відсутність підстав для відкриття касаційного провадження.

За відсутності підстав для залишення касаційної скарги без руху, повернення касаційної скарги чи відмови у відкритті касаційного провадження суд касаційної інстанції постановляє ухвалу про відкриття касаційного провадження у справі, в якій повідомляється про дату, час і місце розгляду скарги, а також про витребування матеріалів справи.

До відкриття касаційного провадження учасники справи мають право подати заперечення проти відкриття касаційного провадження.

Питання про відкриття касаційного провадження у справі вирішується колегією суддів у складі трьох суддів не пізніше десяти днів з дня надходження касаційної скарги або з дня надходження заяви про усунення недоліків, поданої у порядку, визначеному статтею 292 ГПК.

Після подання касаційної скарги, згідно статей 297 та 298 ГПК учасники справи мають право приєднання до касаційної скарги, здійснити її доповнення, зміну або відкликати чи відмовитися від касаційної скарги.

Суд касаційної інстанції закриває касаційне провадження, якщо:

1) після відкриття касаційного провадження особа, яка подала касаційну скаргу, заявила клопотання про відмову від скарги, за винятком випадків, коли є заперечення інших осіб, які приєдналися до касаційної скарги;

2) після відкриття касаційного провадження виявилось, що касаційну скаргу не підписано, подано особою, яка не має процесуальної дієздатності, або підписано особою, яка не має права її підписувати;

3) після відкриття касаційного провадження за касаційною скаргою, поданою особою з підстав вирішення судом першої чи апеляційної інстанції питання про її права, інтереси та (або) обов'язки, встановлено, що судовим

рішенням питання про права, інтереси та (або) обов'язки такої особи не вирішувалося.

Про закриття касаційного провадження суд касаційної інстанції постановляє ухвалу.

Тема № 33. Касаційний розгляд

Безпосередній розгляд касаційної справи здійснює Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного господарського суду.

Після отримання справи суддя-доповідач протягом десяти днів готує доповідь, у якій викладає обставини, необхідні для ухвалення рішення суду касаційної інстанції, з'ясовує питання про склад осіб, які беруть участь у справі (ст. 299 ГПК).

Межі розгляду справи судом касаційної інстанції визначає стаття 300 ГПК.

У суді касаційної інстанції не приймаються і не розглядаються вимоги, що не були предметом розгляду в суді першої інстанції. Зміна предмета та підстав позову у суді касаційної інстанції не допускається.

Суд не обмежений доводами та вимогами касаційної скарги, якщо під час розгляду справи буде виявлено порушення норм процесуального права, які є обов'язковою підставою для скасування рішення, або неправильне застосування норм матеріального права.

У суді касаційної інстанції скарга розглядається за правилами розгляду справи судом першої інстанції в порядку спрощеного позовного провадження з урахуванням положень статті 300 ГПК.

Розгляд справ у суді касаційної інстанції починається з відкриття першого судового засідання і здійснюється з повідомленням учасників справи.

Перегляд рішень суду першої інстанції та постанов апеляційної інстанції у справах, ціна позову в яких не перевищує п'ятсот розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, здійснюється без повідомлення учасників справи, крім справ, які не підлягають розгляду в порядку спрощеного провадження (ч. 4 ст. 301).

Перегляд ухвал суду першої та апеляційної інстанцій (крім ухвал, якими закінчено розгляд справи) здійснюється судом касаційної інстанції без повідомлення учасників справи (ч. 5 ст. 301).

З урахуванням конкретних обставин справи суд касаційної інстанції може розглянути касаційні скарги, зазначені у частинах четвертій і п'ятій статті 301, у судовому засіданні з повідомленням (викликом) учасників справи.

Учасники справи дають право свої пояснення щодо касаційної скарги та відзиву на неї в порядку, встановленому головуючим. Проте, суд може обмежити тривалість пояснень, встановивши для всіх учасників справи рівний проміжок часу, про що оголошується на початку судового засідання.

У своїх поясненнях сторони та учасники справи можуть наводити тільки ті доводи, які стосуються підстав касаційного перегляду судового рішення.

Вислухавши пояснення учасників справи, суд виходить до нарадчої кімнати.

У питанні застосування частин четвертої та п'ятої статті 301 ГПК варто звернути увагу пункт 13 статті 8 ГПК, яким передбачено, що розгляд справи здійснюється в порядку письмового провадження за наявними у справі матеріалами, якщо ГПК не передбачено повідомлення учасників справи. У такому випадку судові засідання не проводяться.

Якщо касаційну скаргу подано у справах, ціна позову в яких не перевищує 881 000, 00 грн. (станом на 01.01.2018 р.) або касаційну скаргу подано на ухвалу суду першої та апеляційної інстанції, такі касаційні скарги призначаються до розгляду без повідомлення учасників справи [у порядку письмового провадження]. Як виняток, з урахуванням конкретних обставин справи суд касаційної інстанції може розглянути такі касаційні скарги у судовому засіданні з повідомленням (викликом) учасників справи.

Окрім того, *частина четверта статті 247 ГПК* містить значний перелік винятків, коли у порядку спрощеного позовного провадження не можуть бути розглянуті окремі справи.

Провадження у касаційній інстанції передавачає як підстави передання справи (ст. 302 ГПК), так і порядок передачі справи (ст. 303 ГПК) на розгляд палати, об'єднаної палати або Великої Палати Верховного Суду.

Питання про передачу справи на розгляд палати, об'єднаної палати або Великої Палати Верховного Суду вирішується судом за власною ініціативою або за клопотанням учасника справи.

Питання про передачу справи на розгляд палати, об'єднаної палати або Великої Палати Верховного Суду вирішується більшістю від складу суду, що розглядає справу.

Питання про передачу справи на розгляд палати, об'єднаної палати або Великої Палати може бути вирішене до прийняття постанови судом касаційної інстанції.

Згідно частини першої статті 304 ГПК ухвали судів першої та апеляційної інстанцій можуть бути оскаржені в касаційному порядку у випадках, передбачених пунктами 2 і 3 частини першої статті 287 ГПК.

Згідно *пункту 2 частини першої статті 287 ГПК* – це стосується ухвал суду першої інстанції, зазначених в пунктах 3, 6, 7, 13, 14, 21, 25, 26, 28, 30 *частини першої статті 255 ГПК*, після їх перегляду в апеляційному порядку.

Це ухвали про:

- ◆ забезпечення позову, заміну заходу забезпечення позову;
- ◆ повернення заяви позивачеві (заявникові);
- ◆ відмову у відкритті провадження у справі;
- ◆ закриття провадження у справі;
- ◆ залишення позову (заяви) без розгляду
- ◆ відмову у відкритті провадження за нововиявленими або виключними обставинами;

- ◆ розгляд скарг на рішення, дії (бездіяльність) органів Державної виконавчої служби, державного виконавця, приватного виконавця;
- ◆ заміну чи відмову у заміні сторони у справі (процесуальне правонаступництво) або сторони виконавчого провадження;
- ◆ звернення стягнення на грошові кошти, що належать іншим особам, чи нерухоме майно, право власності на яке не зареєстровано в установленому законом порядку
- ◆ визначення частки майна боржника у майні, яким він володіє спільно з іншими особами.

Строки розгляду касаційної скарги визначає стаття 306 ГПК, згідно якої касаційна скарга на судові рішення, передбачені пунктами 1, 4 частини першої статті 287 цього Кодексу, має бути розглянута протягом шістдесяти днів, а на ухвали, передбачені пунктами 2, 3 частини першої статті 287 цього ГПК, – протягом тридцяти днів з дня постановлення ухвали про відкриття касаційного провадження у справі.

Згідно статті 307 ГПК на стадії касаційного провадження позивача має право відмовитися від позову та укласти мирову угоду.

Повноваження суду касаційної інстанції визначені статтею 308 ГПК. Перелік підстав, визначених у цій статті має вичерпний характер.

Суд касаційної інстанції за результатами розгляду касаційної скарги має право:

1) залишити судові рішення судів першої інстанції та апеляційної інстанції без змін, а скаргу без задоволення;

2) скасувати судові рішення судів першої та апеляційної інстанцій повністю або частково і передати справу повністю або частково на новий розгляд, зокрема за встановленою підсудністю або для продовження розгляду;

3) скасувати судові рішення повністю або частково і ухвалити нове рішення у відповідній частині або змінити рішення, не передаючи справи на новий розгляд;

4) скасувати постанову суду апеляційної інстанції повністю або частково і залишити в силі рішення суду першої інстанції у відповідній частині;

5) скасувати судові рішення суду першої та апеляційної інстанцій повністю або частково і закрити провадження у справі чи залишити заяву без розгляду у відповідній частині;

6) у передбачених ГПК випадках визнати нечинними судові рішення судів першої та апеляційної інстанцій повністю або частково і закрити провадження у справі у відповідній частині;

7) у передбачених ГПК випадках скасувати свою постанову (повністю або частково) і прийняти одне з рішень, зазначених в пунктах 1-6 частини першої статті 308.

Підстави для залишення касаційної скарги без задоволення, а судових рішень – без змін визначає стаття 309 ГПК.

Так, суд касаційної інстанції залишає касаційну скаргу без задоволення, а судові рішення – без змін, якщо визнає, що рішення ухвалено з додержанням норм матеріального і процесуального права.

Також не може бути скасоване правильне по суті і законне рішення з одних лише формальних міркувань.

Стаття 310 ГПК визначає підстави для повного або часткового скасування рішень і передачі справи повністю або частково на новий розгляд або для продовження розгляду.

Судові рішення підлягають обов'язковому скасуванню з направленням справи на новий розгляд, якщо:

- 1) справу розглянуто і вирішено неповноважним складом суду;
- 2) в ухваленні судового рішення брав участь суддя, якому було заявлено відвід, і судом касаційної інстанції визнано підстави його відводу обґрунтованими;
- 3) судові рішення не підписано будь-яким із суддів або підписано не тими суддями, що зазначені в судовому рішенні;
- 4) судові рішення ухвалено суддями, які не входили до складу колегії, що розглянула справу;
- 5) справу розглянуто за відсутності будь-кого з учасників справи, належним чином не повідомлених про дату, час і місце судового засідання, якщо такий учасник справи обґрунтовує свою касаційну скаргу такою підставою;
- 6) судові рішення ухвалено з порушенням правил інстанційної або територіальної юрисдикції;
- 7) суд розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу, яка підлягала розгляду за правилами загального позовного провадження;
- 8) суд прийняв рішення про права, інтереси та (або) обов'язки осіб, що не були залучені до участі у справі.

Судові рішення, ухвалені судом з порушенням правил територіальної юрисдикції (підсудності), підлягає скасуванню з направленням справи на новий розгляд за встановленою законом підсудністю лише у випадку, коли скаргник довів, що не заявив у суді першої інстанції про непідсудність справи з поважних причин (ч.2 ст. 310).

Підставою для скасування судового рішення та направлення справи на новий розгляд є також порушення норм процесуального права, що унеможливило встановлення фактичних обставин, які мають значення для правильного вирішення справи.

Стаття 311 ГПК визначає підстави для скасування судових рішень повністю або частково і ухвалення нового рішення у відповідній частині або зміни рішення.

Такими підставами є:

– є неправильне застосування норм матеріального права або порушення норм процесуального права.

– порушення норм процесуального права, якщо це порушення призвело до ухвалення незаконного рішення.

Згідно статті 312 ГПК суд касаційної інстанції скасовує постанову суду апеляційної інстанції повністю або частково і залишає в силі судове рішення суду першої інстанції у відповідній частині, якщо встановить, що судом апеляційної інстанції скасовано судові рішення, яке відповідає закону.

Підстави для скасування рішення повністю або частково із закриттям провадження в справі або залишенням позову без розгляду у відповідній частині визначає стаття 313 ГПК.

Згідно частини першої статті 313 ГПК судові рішення, яким закінчено розгляд справи, підлягає скасуванню в касаційному порядку повністю або частково з залишенням позову без розгляду або закриттям провадження у справі у відповідній частині з підстав, передбачених статтями 226 та 231 ГПК.

Порушення правил юрисдикції господарських судів, визначених статтями 20–23 ГПК, є обов'язковою підставою для скасування рішення незалежно від доводів касаційної скарги.

Якщо суд першої або апеляційної інстанції ухвалив законне і обґрунтоване рішення, смерть фізичної особи чи припинення юридичної особи – сторони в спірних правовідносинах, що не допускають правонаступництва, після ухвалення рішення не може бути підставою для застосування положення частини першої статті 313 ГПК.

Згідно частини першої статті 314 ГПК суд касаційної інстанції за наслідками розгляду касаційної скарги ухвалює судові рішення у формі постанов згідно з вимогами, встановленими статтею 34 та главою 9 розділу III ГПК, з урахуванням особливостей, зазначених у главі 2.

Процедурні питання, пов'язані з рухом справи, клопотання та заяви учасників справи, питання про відкладення розгляду справи, оголошення перерви, зупинення провадження у справі, а також в інших випадках, передбачених ГПК, вирішуються судом касаційної інстанції шляхом постановлення ухвал в порядку, визначеному ГПК для постановлення ухвал суду першої інстанції.

Постанова або ухвала суду касаційної інстанції оформлюється суддею-доповідачем (іншим суддею, якщо суддя-доповідач не згодний з постановою/ухвалою) і підписується всім складом суду, який розглядав справу, якщо інше не передбачено ГПК.

Постанова суду касаційної інстанції набирає законної сили з моменту її прийняття (ч. 1 ст. 317 ГПК). З моменту прийняття постанови судом касаційної інстанції скасовані або визнані нечинними рішення, постанови та ухвали суду першої або апеляційної інстанції втрачають законну силу та подальшому виконанню не підлягають.

Постанова суду касаційної інстанції є остаточною і оскарженню не підлягає.

Згідно частини першої статті 318 ГПК судові рішення суду касаційної інстанції вручаються (видаються або надсилаються) в порядку, встановленому статтею 242 ГПК у десятиденний строк з дня їх ухвалення.

Тема № 34. Підстави перегляду судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами

Після того як рішення суду набрали законної сили, вони можуть бути переглянуті за нововиявленими або виключними обставинами. Проте, вступ рішення у законну силу, можуть залишатися такими, що не відповідають вимогам верховенства права, міжнародним договорам та обґрунтованості.

Нововиявлені та виключні обставини за своєю юридичною суттю є сукупністю процесуальних дій суду, спрямованих на визначення наявності фактичних даних, що в установленому порядку спростовують факти, які було покладено в основу судового рішення.

Підставами перегляду судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами можуть різноманітні обставини, у тому числі й ті, які не залежать від сторін та інших осіб, які беруть участь у справі, та ряд причин, які можуть не залежати від суду, який розглядав справу.

Стаття 320 ГПК встановлює підстави перегляду судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами.

Рішення, постанови та ухвали господарського суду, Вищого суду з питань інтелектуальної власності, якими закінчено розгляд справи, а також ухвали у справах про банкрутство (неплатоспроможність), які підлягають оскарженню у випадках, передбачених Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», що набрали законної сили, можуть бути переглянуті за нововиявленими або виключними обставинами.

Підставами для перегляду судового рішення за нововиявленими обставинами є:

- 1) істотні для справи обставини, що не були встановлені судом та не були і не могли бути відомі особі, яка звертається із заявою, на час розгляду справи;
- 2) встановлений вироком або ухвалою про закриття кримінального провадження та звільнення особи від кримінальної відповідальності, що набрали законної сили, факт надання завідомо неправильного висновку експерта, завідомо неправдивих показань свідка, завідомо неправильного перекладу, фальшивості письмових, речових чи електронних доказів, що потягли за собою ухвалення незаконного рішення у цій справі;
- 3) скасування судового рішення, яке стало підставою для ухвалення судового рішення, що підлягає перегляду (ч. 2 ст. 320).

Частиною другою статті 320 ГПК визначено вичерпний перелік підстав для перегляду судових рішень, постанов та ухвал за нововиявленими обставинами.

Днем встановлення нововиявлених обставин, про які йдеться в пункті 1 частини другої статті 320 ГПК, слід вважати день, коли вони стали або повинні були стати відомими заявникові.

Що ж до обставин, зазначених у пунктами 2–3 частини другої названої статті, то день їх встановлення визначається у відповідності із вказаними у них приписами.

Підставами для перегляду судових рішень у зв'язку з виключними обставинами є:

1) встановлена Конституційним Судом України неконституційність (конституційність) закону, іншого правового акта чи їх окремого положення, застосованого (не застосованого) судом при вирішенні справи, якщо рішення суду ще не виконане;

2) встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні цієї справи судом;

3) встановлення вироком суду, що набрав законної сили, вини судді у вчиненні злочину, внаслідок якого було ухвалено судове рішення (ч. 3 ст. 320).

Днем встановлення виключних обставин, про які йдеться в пункті 1-3 частини третьої статті 320 ГПК, слід вважати день, коли такі обставини були встановлені.

Порядок і строк подання заяви про перегляд судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами здійснюється відповідно до вимог статті 321 ГПК.

Форму і зміст заяви про перегляд судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами визначає стаття 322 ГПК.

Господарське процесуальне законодавство окреслило правові підстави порядку перегляду судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами. *Згідно частини першої статті 325 ГПК заява про перегляд судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами розглядається судом у судовому засіданні протягом тридцяти днів з дня відкриття провадження за нововиявленими або виключними обставинами.*

Така справа розглядається судом за правилами, встановленими ГПК для провадження у суді тієї інстанції, яка здійснює перегляд. У суді першої інстанції справа розглядається у порядку спрощеного позовного провадження з повідомленням учасників справи.

За результатами перегляду судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами суд може:

1) відмовити в задоволенні заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами та залишити відповідне судове рішення в силі;

2) задовольнити заяву про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами, скасувати відповідне судове рішення та ухвалити нове рішення чи змінити рішення;

3) скасувати судові рішення і закрити провадження у справі або залишити позов без розгляду.

За результатами перегляду судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами Верховний Суд може також скасувати судові рішення (судові рішення) повністю або частково і передати справу на новий розгляд до суду першої чи апеляційної інстанції.

За приписами частини четвертої статті 325 ГПК у разі відмови в задоволенні заяви про перегляд рішення, ухвали, постанови за нововиявленими або виключними обставинами суд постановляє ухвалу. У разі задоволення заяви про перегляд судового рішення з підстав, визначених частиною другою, пунктами 1, 3 частини третьої статті 320 ГПК, та скасування судового рішення, що переглядається, суд:

- 1) ухвалює рішення – якщо переглядалося рішення суду;
- 2) приймає постанову – якщо переглядалася постанова суду;
- 3) постановляє ухвалу – якщо переглядалася ухвала суду.

Верховний Суд за наслідками розгляду заяви про перегляд судового рішення з підстави, визначеної пунктом 2 частини третьої статті 320 ГПК, приймає постанову. *(Щодо встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні цієї справи судом).*

Рішення, ухвала, постанова, прийняті за результатами перегляду судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами, видаються або надсилаються учасникам справи у порядку, передбаченому статтею 242 ГПК.

З набранням законної сили новим судовим рішенням втрачають законну силу судові рішення інших судів у цій справі.

Загальнообов'язковість судових рішень

Загальний принцип обов'язковості судового рішення є однією із основних засад судочинства визначених Конституцією України.

Згідно статті 129-1 Конституції суд ухвалює рішення іменем України. Судове рішення є обов'язковим до виконання.

Держава забезпечує виконання судового рішення у визначеному законом порядку. Контроль за виконанням судового рішення здійснює суд.

Зазначені норми Конституцією України знайшли своє відображення і господарському процесуальному законодавстві.

Систему органів примусового виконання рішень становлять:

- 1) Міністерство юстиції України;
- 2) органи державної виконавчої служби, утворені Міністерством юстиції України в установленому законодавством порядку.

Згідно статті 326 ГПК судові рішення, що набрали законної сили, є обов'язковими на всій території України, а у випадках, встановлених міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, – і за її межами.

Невиконання судового рішення є підставою для відповідальності, встановленої законом.

Згідно частини першої статті 327 ГПК виконання судового рішення здійснюється на підставі наказу, виданого судом, який розглядав справу як суд першої інстанції.

Згідно пункту 1-1 Закону України «Про виконавче провадження» від 02. 06. 2016 р., підлягають примусовому виконанню рішення на підставі судового наказу, який є виконавчим документом.

Примусове виконання рішень покладається на органи державної виконавчої служби (державних виконавців) та у передбачених Законом України «Про виконавче провадження» випадках на приватних виконавців, правовий статус та організація діяльності яких встановлюються Законом України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» від 02. 06. 2016 р.

Накази суду викладаються в електронній формі з використанням Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи шляхом заповнення відповідних форм процесуальних документів, передбачених Положенням про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему, і підписуються електронним цифровим підписом судді (в разі колегіального розгляду – електронними цифровими підписами всіх суддів, що входять до складу колегії).

Підставою для виконання суб'єктом державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань судового рішення, що набрало законної сили, є його примірник в електронній формі, надісланий суб'єкту державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань у порядку інформаційної взаємодії між Єдиним державним реєстром судових рішень та Єдиним державним реєстром юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань, затвердженому Міністерством юстиції України спільно з Державною судовою адміністрацією України.

Згідно частини третьої статті 327 ГПК наказ, судовий наказ, а у випадках, встановлених ГПК, – ухвала суду є виконавчими документами. Наказ, судовий наказ, ухвала суду мають відповідати вимогам до виконавчого документа, встановленим законом.

Стаття 4 Закону України «Про виконавче провадження» встановлює вимоги до виконавчого документа.

У виконавчому документі зазначаються:

- 1) назва і дата видачі документа, найменування органу, прізвище, ім'я, по батькові та посада посадової особи, яка його видала;
- 2) дата прийняття і номер рішення, згідно з яким видано документ;
- 3) повне найменування (для юридичних осіб) або прізвище, ім'я та, за наявності, по батькові (для фізичних осіб) стягувача та боржника, їх місцезнаходження (для юридичних осіб) або адреса місця проживання чи перебування (для фізичних осіб), дата народження боржника – фізичної особи;

4) ідентифікаційний код юридичної особи в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань стягувача та боржника (для юридичних осіб – за наявності);

реєстраційний номер облікової картки платника податків або серія та номер паспорта (для фізичних осіб, які через свої релігійні переконання в установленому порядку відмовилися від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків та повідомили про це відповідний контролюючий орган і мають відмітку в паспорті) боржника (для фізичних осіб – платників податків);

5) резолютивна частина рішення, що передбачає заходи примусового виконання рішень;

6) дата набрання рішенням законної сили (крім рішень, що підлягають негайному виконанню);

7) строк пред'явлення рішення до виконання.

У виконавчому документі можуть зазначатися інші дані (якщо вони відомі суду чи іншому органу (посадовій особі), що видав виконавчий документ), які ідентифікують стягувача та боржника чи можуть сприяти примусовому виконанню рішення, зокрема місце роботи боржника – фізичної особи, місцезнаходження майна боржника, реквізити рахунків стягувача і боржника, номери їх засобів зв'язку та адреси електронної пошти.

У разі пред'явлення до примусового виконання рішення міжнародного юрисдикційного органу у випадках, передбачених міжнародним договором України, такий виконавчий документ повинен відповідати вимогам, встановленим міжнародним договором України.

У разі якщо рішення ухвалено на користь кількох позивачів або проти кількох відповідачів, а також якщо належить передати майно, що перебуває в кількох місцях, чи резолютивною частиною рішення передбачено вчинення кількох дій, у виконавчому документі зазначаються один боржник та один стягувач, а також визначається, в якій частині необхідно виконати таке рішення, або зазначається, що обов'язок чи право стягнення є солідарним.

Виконавчий документ підписується уповноваженою посадовою особою із зазначенням її прізвища та ініціалів і скріплюється печаткою. Скріплення виконавчого документа печаткою із зображенням Державного Герба України є обов'язковим, якщо орган (посадова особа), який видав виконавчий документ, згідно із законом зобов'язаний мати таку печатку.

Виконавчий документ повертається стягувачу органом державної виконавчої служби, приватним виконавцем без прийняття до виконання протягом трьох робочих днів з дня його пред'явлення, якщо:

1) рішення, на підставі якого видано виконавчий документ, не набрало законної сили (крім випадків, коли рішення у встановленому законом порядку допущено до негайного виконання);

2) пропущено встановлений законом строк пред'явлення виконавчого документа до виконання;

3) боржника визнано банкрутом;

4) Національним банком України прийнято рішення про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію банку-боржника;

5) юридичну особу – боржника припинено;

6) виконавчий документ не відповідає вимогам, передбаченим цією статтею, або якщо стягувач не подав заяву про примусове виконання рішення відповідно до статті 26 цього Закону;

7) виконання рішення не передбачає застосування заходів примусового виконання рішень;

8) стягувач не надав підтвердження сплати авансового внеску, якщо авансування є обов'язковим;

9) виконавчий документ не підлягає виконанню органами державної виконавчої служби, приватним виконавцем;

10) виконавчий документ пред'явлено не за місцем виконання або не за підвідомчістю.

У разі невідповідності виконавчого документа вимогам, передбаченим цією статтею, стягувач має право звернутися до суду чи іншого органу (посадової особи), що видав виконавчий документ, щодо приведення його у відповідність із зазначеними вимогами.

При поверненні стягувачу виконавчого документа без прийняття до виконання стягувачу повертається сплачений ним авансовий внесок.

Протягом п'яти днів після набрання судовим рішенням законної сили виконавчий документ, зазначений в частині третій статті 327 ГПК, вноситься до Єдиного державного реєстру виконавчих документів, а його копія (текст), що містить інформацію про веб-адресу такого документа у Єдиному державному реєстрі виконавчих документів, надсилається стягувачу на його офіційну електронну адресу, або, у разі її відсутності, рекомендованим чи цінним листом (ч. 4 ст. 327).

Якщо судові рішення прийнято на користь декількох позивачів чи проти декількох відповідачів, або якщо виконання повинно бути проведено в різних місцях чи рішенням передбачено вчинення кількох дій, видаються декілька наказів, у яких зазначаються один боржник та один стягувач, а також визначається, в якій частині необхідно виконати судові рішення, або зазначається, що обов'язок чи право стягнення є солідарним.

За заявою особи, на користь якої ухвалено рішення, суд з метою забезпечення виконання рішення суду може вжити заходи, передбачені статтею 137 ГПК.

У разі вирішення питання про: виправлення помилки у виконавчому документі; визнання виконавчого документа таким, що не підлягає виконанню; забезпечення виконання судового рішення; стягнення на користь боржника безпідставно одержаного стягувачем за виконавчим документом; поновлення пропущеного строку для пред'явлення виконавчого документа до виконання; відстрочення чи розстрочення виконання, зміну чи встановлення способу і порядку виконання; звернення стягнення на грошові кошти, що належать третім особам, та нерухоме майно, право власності на яке не зареєстровано в

установленому законом порядку; зупинення виконання (дії) судового рішення; заміну сторони виконавчого провадження – суд вносить відповідну ухвалу до Єдиного державного реєстру виконавчих документів не пізніше двох днів з дня її постановлення у порядку, передбаченому частиною третьою статті 327 ГПК.

Якщо судом вживалися заходи забезпечення позову, суд вносить до Єдиного державного реєстру виконавчих документів наявні у суді документи, що підтверджують виконання відповідної ухвали суду.

Положення про Єдиний державний реєстр виконавчих документів затверджується спільним нормативно-правовим актом Міністерства юстиції України та Державної судової адміністрації України (ч. 9 ст. 327).

Також в країні діє автоматизована система виконавчого провадження, яка забезпечує збирання, зберігання, облік, пошук, узагальнення, надання відомостей про виконавче провадження, формування Єдиного реєстру боржників та захист від несанкціонованого доступу.

Єдиний реєстр боржників формується з метою оприлюднення в режимі реального часу інформації про невиконані майнові зобов'язання боржників та запобігання відчуженню боржниками майна.

Відповідно до «Положення про автоматизовану систему виконавчого провадження», затвердженого наказом Міністерства юстиції України № 2432/5 від 05.08.2016 р., система забезпечує інформаційну взаємодію з іншими реєстрами та базами даних державних органів, що містять дані про майно, доходи боржника. Порядок доступу до такої інформації з баз даних та реєстрів встановлюється Міністерством юстиції України разом із державними органами, які забезпечують їх ведення.

До виключної компетенції суду відноситься виправлення помилки у виконавчому документі та визнання його таким, що не підлягає виконанню.

Правову регламентацію такої діяльності визначає стаття 328 ГПК.

Суд, який видав виконавчий документ, може за заявою стягувача або боржника виправити помилку, допущену при його оформленні або видачі, чи визнати виконавчий документ таким, що не підлягає виконанню, а також визнати виконавчий документ таким, що не підлягає виконанню повністю або частково, якщо його було видано помилково або якщо обов'язок боржника відсутній повністю чи частково у зв'язку з його припиненням, добровільним виконанням боржником чи іншою особою або з інших причин.

Суд розглядає заяву в десятиденний строк з дня її надходження у судовому засіданні з повідомленням стягувача та боржника і постановляє ухвалу. Неявка стягувача і боржника не є перешкодою для розгляду заяви. До розгляду заяви суд має право своєю ухвалою зупинити виконання за виконавчим документом або заборонити приймати виконавчий документ до виконання.

Про виправлення помилки у виконавчому документі та визнання його таким, що не підлягає виконанню, суд постановляє ухвалу. Якщо стягнення за таким виконавчим документом уже відбулося повністю або частково, суд

одночасно з вирішенням вказаних питань на вимогу боржника стягує на його користь безпідставно одержане стягувачем за виконавчим документом.

Ухвала суду за результатами розгляду заяви може бути оскаржена у порядку, встановленому ГПК.

У разі пропущення строку для пред'явлення виконавчого документа до виконання, стаття 329 ГПК визначає поновлення строку.

У разі пропуску строку для пред'явлення наказу, судового наказу до виконання з причин, визнаних судом поважними, пропущений строк може бути поновлено.

Заява про поновлення пропущеного строку подається до суду, який розглядав справу як суд першої інстанції, і розглядається в судовому засіданні з повідомленням учасників справи **в десятиденний строк**. Їхня неявка не є перешкодою для вирішення питання про поновлення пропущеного строку.

Про поновлення строку для пред'явлення виконавчого документа до виконання суд постановляє ухвалу.

В процесі виконання судового рішення сторони можуть прийняти рішення укласти мирову угоду, а стягувач може відмовитися від примусового виконання рішення.

Згідно частини першої статті 330 ГПК мирова угода, укладена між сторонами, або заява про відмову стягувача від примусового виконання в процесі виконання рішення подається в письмовій формі державному або приватному виконавцеві, який не пізніше триденного строку передає її для затвердження до суду, який видав виконавчий документ.

Питання затвердження мирової угоди у процесі виконання рішення, задоволення заяви про відмову стягувача від примусового виконання рішення вирішується судом **протягом десяти днів** з дня надходження до суду відповідної заяви, про що постановляється ухвала.

Суд має право відмовити у затвердженні мирової угоди у процесі виконання рішення з підстав, визначених статтею 192 ГПК, а у задоволенні заяви про відмову від примусового виконання рішення – з підстав, визначених статтею 191 ГПК (ч. 3 ст. 330).

Отже, в процесі виконання судового рішення між сторонами може бути укладена мирова угода. Однак, специфіка такої угоди полягає в тому, що на відміну від мирової угоди, яка вкладається з метою врегулювання спору (ч. 1 ст. 192), мирова угода в процесі виконання рішення не може укладатись з метою врегулювання спору. Така мирова угода не може виходити за спірних правовідносин сторін, які бажають укласти мирову угоду.

Стаття 331 ГПК визначає можливість відстрочення або розстрочення виконання судового рішення, зміна способу та порядку виконання судового рішення.

За заявою сторони суд, який розглядав справу як суд першої інстанції, може відстрочити або розстрочити виконання рішення, а за заявою стягувача чи виконавця (у випадках, встановлених законом), – встановити чи змінити спосіб або порядок його виконання.

Заява про встановлення або зміну способу або порядку виконання, відстрочення або розстрочення виконання судового рішення розглядається у **десятиденний строк** з дня її надходження у судовому засіданні з повідомленням учасників справи.

Підставою для встановлення або зміни способу або порядку виконання, відстрочки або розстрочки виконання судового рішення є обставини, що істотно ускладнюють виконання рішення або роблять його неможливим.

Вирішуючи питання про відстрочення чи розстрочення виконання судового рішення, суд також враховує:

- 1) ступінь вини відповідача у виникненні спору;
- 2) стосовно фізичної особи – тяжке захворювання її самої або членів її сім'ї, її матеріальний стан;
- 3) стихійне лихо, інші надзвичайні події тощо.

Розстрочення та відстрочення виконання судового рішення не може перевищувати одного року з дня ухвалення такого рішення, ухвали, постанови.

При відстроченні або розстроченні виконання судового рішення суд може вжити заходів щодо забезпечення позову.

Про відстрочення або розстрочення виконання судового рішення, встановлення чи зміну способу та порядку його виконання або відмову у вчиненні відповідних процесуальних дій постановляється ухвала, яка може бути оскаржена. У необхідних випадках ухвала надсилається установі банку за місцезнаходженням боржника або державному виконавцю, приватному виконавцю.

Питання відстрочки або розстрочки виконання, встановлення чи зміна способу і порядку виконання рішення регулюється ст. 33 Закону України «Про виконавче провадження», відповідно до якого за наявності обставин, що ускладнюють виконання рішення або роблять його неможливим (хвороба сторони виконавчого провадження, відрядження сторони виконавчого провадження, стихійне лихо тощо), сторони мають право звернутися до суду, який розглядав справу як суд першої інстанції, із заявою про відстрочку або розстрочку виконання рішення. Рішення про розстрочку виконується в частині та у строки, встановлені цим рішенням.

За заявою стягувача виконавець може відстрочити або розстрочити виконання рішення (крім судового рішення), за наявності обставин, передбачених частиною першою цієї статті, про що виносить відповідну постанову.

За наявності обставин, що ускладнюють виконання судового рішення або роблять його неможливим, сторони, а також виконавець за заявою сторін або державний виконавець з власної ініціативи у випадку, передбаченому Законом України «Про гарантії держави щодо виконання судових рішень», мають право звернутися до суду, який розглядав справу як суд першої інстанції, із заявою про встановлення або зміну способу і порядку виконання рішення.

Можливість зупинення виконання судового рішення здійснюється у відповідності до норм статті 332 ГПК.

Суд касаційної інстанції за заявою учасника справи або за своєю ініціативою може зупинити виконання оскарженого рішення суду або зупинити його дію (якщо рішення не передбачає примусового виконання) до закінчення його перегляду в касаційному порядку.

Про зупинення виконання або зупинення дії судового рішення постановляється ухвала.

Суд касаційної інстанції у постанові за результатами перегляду оскаржуваного судового рішення вирішує питання про поновлення його виконання (дії).

Зупинення вчинення виконавчих дій, також здійснюється на підставі пункту 6 частини першої ст. 34 Закону України «Про виконавче провадження», відповідно до якого виконавець зупиняє вчинення виконавчих дій у разі надання судом, який видав виконавчий документ, відстрочки виконання рішення.

Згідно ст. 38 вказаного Закону зупинення виконавчого провадження у разі поновлення судом строку подання апеляційної скарги або прийняття такої апеляційної скарги до розгляду.

Виконавче провадження зупиняється виконавцем у разі поновлення судом строку подання апеляційної скарги на рішення, за яким видано виконавчий документ, або прийняття такої апеляційної скарги до розгляду (крім виконавчих документів, що підлягають негайному виконанню).

Про зупинення виконавчого провадження виконавець виносить постанову не пізніше наступного робочого дня з дня отримання судового рішення.

Наслідками перегляду рішення суду в апеляційній або касаційній інстанції є поворот виконання рішення, постанови. Ця процесуальна дія визначає наслідки перегляду рішення суду у апеляційній чи касаційній інстанції.

Згідно частини першої статті 333 ГПК суд апеляційної чи касаційної інстанції, приймаючи постанову, вирішує питання про поворот виконання, якщо, скасувавши рішення (визнавши його нечинним), він:

- 1) закриває провадження у справі;
- 2) залишає позов без розгляду;
- 3) відмовляє в позові повністю;
- 4) задовольняє позовні вимоги в меншому розмірі (ч. 1 ст. 333).

Якщо рішення після його виконання скасовано і справу повернуто на новий розгляд, суд, ухвалюючи рішення, вирішує питання про поворот виконання, якщо при новому розгляді справи він:

- 1) закриває провадження у справі;
- 2) залишає позов без розгляду;
- 3) відмовляє в позові повністю;
- 4) задовольняє позовні вимоги в меншому розмірі (ч. 2 ст. 333).

Суд вирішує питання про поворот виконання, якщо за результатами перегляду судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами він:

- 1) закриває провадження у справі;
- 2) залишає позов без розгляду;
- 3) відмовляє в позові повністю;
- 4) задовольняє позовні вимоги в меншому розмірі (ч. 3 ст. 333).

Якщо скасовано рішення третейського суду, боржникові повертається все те, що з нього стягнуто на користь стягувача за вказаним рішенням.

Питання про поворот виконання рішення суд вирішує за наявності відповідної заяви сторони.

До заяви про поворот виконання рішення шляхом повернення стягнутих грошових сум, майна або його вартості додається документ, який підтверджує те, що суму, стягнуту за раніше прийнятим рішенням, списано установою банку або майно вилучено державним або приватним виконавцем.

За подання заяви про поворот виконання судовий збір не сплачується.

При вирішенні питання про поворот виконання судового рішення суд може вжити заходів щодо забезпечення позову.

Якщо питання про поворот виконання рішення не було вирішено судом відповідно до *частин першої – третьої статті 333*, заява відповідача про поворот виконання рішення розглядається судом, який розглядав справу як суд першої інстанції.

Заява про поворот виконання може бути подана протягом одного року з дня ухвалення відповідного рішення суду апеляційної чи касаційної інстанції або з дня ухвалення рішення при новому розгляді справи. Така заява розглядається у судовому засіданні з повідомленням стягувача та боржника у ***двадцятиденний строк*** з дня надходження заяви, проте їх неявка не перешкоджає її розгляду.

Під час виконавчого провадження можуть мати місце різноманітні обставини, що потребує заміну однієї із сторін виконавчого провадження. Прикладом такого вибуття може бути припинення діяльності суб'єкта підприємницької діяльності шляхом реорганізації (злиття, приєднання, поділу, перетворення), заміни кредитора чи боржника в зобов'язанні тощо.

Заміна сторони виконавчого провадження здійснюється відповідно до вимог статті 334 ГПК.

У разі вибуття однієї із сторін виконавчого провадження суд замінює таку сторону її правонаступником.

Заяву про заміну сторони її правонаступником може подати як сторона (заінтересована особа), так державний або приватний виконавець.

Заяву про заміну сторони її правонаступником суд розглядає у ***десятиденний строк*** з дня її надходження до суду у судовому засіданні з повідомленням учасників справи та заінтересованих осіб.

Неявка учасників справи та інших осіб не є перешкодою для вирішення питання про заміну сторони виконавчого провадження.

Ухвала про заміну сторони виконавчого провадження надсилається (надається) учасникам справи, а також державному виконавцю, приватному виконавцю в порядку, передбаченому статтею 242 ГПК.

Положення цієї статті застосовуються також у випадку необхідності заміни боржника або стягувача у виконавчому листі до відкриття виконавчого провадження.

Заміна сторони виконавчого провадження здійснюється і на підставі пункту 5 частини першої ст. 34 Закону України «Про виконавче провадження», відповідно до якого виконавець зупиняє вчинення виконавчих дій у разі звернення виконавця та/або заінтересованої особи до суду із заявою про заміну вибулої сторони правонаступником у порядку, встановленому частиною п'ятою ст. 15 цього Закону, відповідно до якого у разі вибуття однієї із сторін виконавець за заявою сторони, а також заінтересована особа мають право звернутися до суду із заявою про заміну сторони її правонаступником. Для правонаступника усі дії, вчинені до його вступу у виконавче провадження, є обов'язковими тією мірою, якою вони були б обов'язковими для сторони, яку правонаступник замінив.

У разі якщо сторона виконавчого провадження змінила найменування (для юридичної особи) або прізвище, ім'я чи по батькові (для фізичної особи), виконавець, за наявності підтверджуючих документів, змінює своєю постановою назву сторони виконавчого провадження.

В практичній діяльності бувають випадки, коли неможливо визначити частку майна боржника.

Згідно частини першої статті 335 ГПК питання про визначення частки майна боржника у майні, яким він володіє спільно з іншими особами, вирішується судом за поданням державного чи приватного виконавця.

У такому випадку суд **за поданням державного чи приватного виконавця у десятиденний строк** розглядає це питання у судовому засіданні з повідомленням сторін та заінтересованих осіб. Неявка сторін та інших осіб не є перешкодою для вирішення питання про визначення частки майна боржника у майні, яким він володіє спільно з іншими особами.

Згідно ст. 57 Закону України «Про виконавче провадження» визначення вартості майна боржника здійснюється за взаємною згодою сторонами виконавчого провадження.

У разі якщо сторони виконавчого провадження, а також заставодержатель у 10-денний строк з дня винесення виконавцем постанови про арешт майна боржника не досягли згоди щодо вартості майна та письмово не повідомили виконавця про визначену ними вартість майна, виконавець самостійно визначає вартість майна боржника.

Звіт про оцінку майна має бути складений не раніше дати винесення постанови про арешт такого майна.

У разі якщо сторони виконавчого провадження не дійшли згоди щодо визначення вартості майна, визначення вартості майна боржника здійснюється виконавцем за ринковими цінами, що діють на день визначення вартості майна.

Для проведення оцінки за регульованими цінами, оцінки нерухомого майна, транспортних засобів, повітряних, морських та річкових суден виконавець залучає суб'єкта оціночної діяльності – суб'єкта господарювання.

У разі якщо визначити вартість майна (окремих предметів) складно, виконавець має право залучити суб'єкта оціночної діяльності – суб'єкта господарювання для проведення оцінки майна.

Виконавець повідомляє про результати визначення вартості чи оцінки майна сторонам не пізніше наступного робочого дня після дня визначення вартості чи отримання звіту про оцінку. У разі якщо сторони не згодні з результатами визначення вартості чи оцінки майна, вони мають право оскаржити їх у судовому порядку в 10-денний строк з дня отримання відповідного повідомлення. Сторона вважається ознайомленою з результатами визначення вартості чи оцінки арештованого майна, якщо їй надіслано повідомлення про результати визначення вартості чи оцінки майна за адресою, зазначеною у виконавчому документі, або за місцем фактичного проживання чи перебування такої сторони, достовірно встановленим виконавцем.

Оскарження в судовому порядку результатів визначення вартості чи оцінки майна не зупиняє передачі майна на реалізацію, крім випадків зупинення передачі майна на реалізацію судом.

Звіт про оцінку майна у виконавчому провадженні є дійсним протягом шести місяців з дня його підписання суб'єктом оціночної діяльності – суб'єктом господарювання. Після закінчення цього строку оцінка майна проводиться повторно.

Якщо строк дійсності звіту про оцінку майна закінчився після передачі майна на реалізацію, повторна оцінка такого майна не проводиться.

Окрім того, в пункті 12 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про практику розгляду судами скарг на рішення, дії або бездіяльність органів і посадових осіб державної виконавчої служби та звернень учасників виконавчого провадження» №14 від 26.12.2003 р. зазначено, що частка боржника у спільній власності з іншими особами визначається за поданням державного виконавця відповідно до положень законодавства, що регулює право власності. Такі подання мають розглядатися з обов'язковим викликом у судові засідання не лише державного виконавця, боржника, стягувача й прокурора (у випадках здійснення останнім представництва інтересів громадянина або держави в суді), а й учасників спільної власності на майно та з додержанням вимог ст. 29 ЦПК щодо допустимості засобів доказування.

Звернення стягнення на грошові кошти, що належать іншим особам, та нерухоме майно, право власності на яке не зареєстровано в установленому порядку визначає стаття 336 ГПК.

Суд, що розглядав справу як суд першої інстанції, може за заявою стягувача або державного чи приватного виконавця звернути стягнення на грошові кошти, які належать особі, яка має заборгованість перед боржником, яка не оспорується зазначеною особою або підтверджена судовим рішенням, яке набрало законної сили.

Суд відмовляє в задоволенні такої заяви, якщо вона подана після закінчення строку позовної давності для відповідної вимоги боржника до такої особи, або строку на пред'явлення до виконання виконавчого документа про

стягнення коштів з такої особи на користь боржника за судовим рішенням, що набрало законної сили.

Згідно частини третьої статті 336 ГПК *строк розгляду заяви* становить **десять днів** з дня її надходження.

Суд розглядає заяву про звернення стягнення на грошові кошти, що належать особі, яка має заборгованість перед боржником, в судовому засіданні з викликом такої особи та учасників справи, проте їх неявка не перешкоджає розгляду справи за умови належного їх повідомлення про дату, час і місце розгляду справи.

За заявою стягувача суд може накладати арешт на грошові кошти, які перебувають на рахунках (вкладах) чи на зберіганні у банках, інших фінансових установах і належать особі, яка має заборгованість перед боржником, яка не оспорується зазначеною особою або підтверджена судовим рішенням, яке набрало законної сили.

Арешт накладається у межах загальної суми стягнення в порядку, встановленому ГПК для накладення арешту при вжитті заходів забезпечення позову.

Одночасно суд вирішує питання про зустрічне забезпечення та про заборону такій особі вчиняти дії щодо погашення заборгованості перед боржником та (або) зупиняє виконання судового рішення, згідно з яким з такої особи на користь боржника стягуються грошові кошти в межах загальної суми стягнення, до закінчення розгляду питання про звернення стягнення на грошові кошти.

Про задоволення заяви про звернення стягнення на грошові кошти, що належать особі, яка має заборгованість перед боржником, або про відмову у її задоволенні суд постановляє ухвалу.

У разі задоволення заяви судове рішення може бути виконано шляхом звернення стягнення на грошові кошти, що належать особі в межах заборгованості такої особи перед боржником.

Звернення стягнення на грошові кошти, що належать особі, яка має заборгованість перед боржником, є підставою для визнання виконавчого документа, за яким боржник виступає стягувачем, таким, що не підлягає виконанню в розмірі стягнутої суми.

Питання про звернення стягнення на нерухоме майно боржника, право власності на яке не зареєстровано в установленому законом порядку, під час виконання судових рішень та рішень інших органів (посадових осіб) вирішуються судом за поданням державного виконавця, приватного виконавця.

Суд негайно розглядає подання державного виконавця, приватного виконавця без повідомлення сторін та інших заінтересованих осіб за участю державного виконавця, приватного виконавця.

Крім процесуальної дії щодо звернення стягнення на грошові кошти, що належать іншим особам, та нерухоме майно, право власності на яке не зареєстровано в установленому порядку, норми Закону України «Про виконавче провадження» визначають:

- порядок звернення стягнення на кошти та інше майно боржника (ст. 48);
- особливості звернення стягнення на кошти боржника в іноземній валюті та виконання рішень під час обчислення боргу в іноземній валюті (ст. 49);
- звернення стягнення на об'єкти нерухомого майна фізичної особи (ст. 50);
- звернення стягнення на заставлене майно (ст. 51);
- особливості звернення стягнення на кошти та майно боржника – юридичної особи, фізичної особи – підприємця (ст. 52);
- звернення стягнення на майно боржника, що перебуває в інших осіб (ст. 53);
- особливості звернення стягнення на частку учасника товариства з обмеженою відповідальністю, учасника товариства з додатковою відповідальністю (ст. 53–1).

У випадках, передбачених законом, рішення щодо стягнення майна та коштів також виконуються органами доходів і зборів, а рішення щодо стягнення коштів – банками та іншими фінансовими установами.

Рішення про стягнення коштів з державних органів, державного та місцевих бюджетів або бюджетних установ виконуються органами, що здійснюють казначейське обслуговування бюджетних коштів.

У випадках, передбачених законом, рішення можуть виконуватися іншими органами.

Застосування тимчасового обмеження фізичної особи – боржника у праві виїзду за межі України

Обмеження фізичної особи – боржника у праві виїзду за межі України є винятковим засобом, який обмежує право і свободи особи, а тому може бути здійснено на підставі лише вмотивованого судового рішення.

За своєю правовою природою таке обмеження є виключним заходом забезпечення виконання рішення господарського суду, крім господарського процесуального законодавства, регулюється й іншими нормативно-правовими актами.

Тимчасове обмеження у праві виїзду за межі України визначено статтею 337 ГПК.

Відповідно до норм цієї статті тимчасове обмеження фізичної особи – боржника у праві виїзду за межі України може бути застосоване судом як виключний захід забезпечення виконання судового рішення.

Тимчасове обмеження фізичної особи у праві виїзду за межі України застосовується в порядку, визначеному ГПК для забезпечення позову, із особливостями, визначеними статтею 337 ГПК.

Суд може постановити ухвалу про тимчасове обмеження у праві виїзду за межі України фізичної особи, яка є боржником за невиконаним нею судовим рішенням, на строк до повного виконання такого судового рішення.

Ухвала про тимчасове обмеження фізичної особи у праві виїзду за межі України може бути постановлена за поданням державного або приватного виконавця, яким відкрито відповідне виконавче провадження. Суд негайно розглядає таке подання без повідомлення сторін та інших заінтересованих осіб за участю державного (приватного) виконавця.

Порядок здійснення права громадян України на виїзд з України, випадки тимчасового обмеження права громадян на виїзд з України регулює Закон України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України» від 21.01.1994 р.

Статтею 6 зазначеного Закону встановлені підстави для тимчасового обмеження права громадян України на виїзд з України. Однією з підстав таких підстав є ухилення особи від виконання зобов'язань, покладених на неї судовим рішенням. Для того, щоб кожен громадянин зміг знайти відповідь на актуальні для нього питання щодо обмеження у праві виїзду за межі України у разі наявності грошової заборгованості, необхідно більш детально розглянути порядок встановлення та припинення такого обмеження.

Згідно пункту 19 частини третьої ст. 18 Закону України «Про виконавче провадження» виконавець під час здійснення виконавчого провадження має право у разі ухилення боржника від виконання зобов'язань, покладених на нього рішенням, звертатися до суду за встановленням тимчасового обмеження у праві виїзду боржника – фізичної особи чи керівника боржника – юридичної особи за межі України до виконання зобов'язань за рішенням або погашення заборгованості за рішеннями про стягнення періодичних платежів.

Обмеження фізичної особи – боржника у праві виїзду за межі України, потребує злагоджених дій різних органів публічної адміністрації.

Наказом Міністерства юстиції України № 256/5/65 від 30.01.2018 р., затверджено «Порядок взаємодії органів та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів, та органів Державної прикордонної служби України під час здійснення виконавчого провадження».

Порядок розроблено з метою узгодження дій органів та осіб, які відповідно до закону здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів, та органів Державної прикордонної служби України у разі застосування щодо осіб заходів тимчасового обмеження у праві виїзду з України або заборони в'їзду в Україну з використанням відповідної бази даних Держприкордонслужби.

У разі ухилення боржника від виконання зобов'язань, покладених на нього рішенням, що відповідно до Закону України «Про виконавче провадження» підлягає примусовому виконанню, питання про тимчасове обмеження боржника – фізичної особи або керівника боржника – юридичної особи у праві виїзду за межі України вирішує суд, який розглядав справу як суд першої інстанції, за поданням державного або приватного виконавця, який відкрив відповідне виконавче провадження.

Стаття 33 Конституції України гарантує право кожному, хто на законних підставах перебуває на території України, свободу пересування, вільний вибір

місця проживання, право вільно залишати територію України, за винятком обмежень, які встановлюються законом.

Верховний суд України у Судові практиці щодо вирішення питання про тимчасове обмеження у праві виїзду за межі України від 01.02.2013 року зазначає:

«Особа, яка має невиконані зобов'язання, не може вважатися винною в ухиленні, поки не буде доведено протилежне.

З метою всебічного і повного з'ясування всіх обставин справи, встановлення дійсних прав та обов'язків учасників спірних правовідносин, суду належить з'ясувати, чи дійсно особа свідомо не виконувала належні до виконання зобов'язання в повному обсязі або частково.

Тобто, при винесенні судом рішення про тимчасове обмеження боржника у праві виїзду за межі України суд має обов'язково встановити, що боржник ухиляється від виконання своїх зобов'язань.

Проте, оскільки поняття *«ухилення боржника від виконання своїх зобов'язань»* є оціночним поняттям, суди по-різному розглядають дане питання.

Так, Шевченківський районний суд м. Києва при розгляді справи № 761/41069/16-ц, 23 листопада 2016 року вирішив задовольнити подання державного виконавця про тимчасове обмеження у праві виїзду за межі України. В обґрунтування даного рішення судом було зазначено: *«Як вбачається з матеріалів справи, державний виконавець направляє постанову про відкриття виконавчого провадження, однак, у наданий державним виконавцем строк, для самостійного виконання рішення суду, заборгованість не погашена, не вчиняється жодних дій для її погашення, що трактується судом не інакше як ухилення від погашення існуючої заборгованості.»*

За установленною практикою господарського судочинства *процесуальні питання, пов'язані з виконанням судових рішень, згідно статті 338 ГПК вирішуються судом, який розглядав справу як суд першої інстанції, якщо інше не визначено цим розділом.*

Тема № 35. Судовий контроль за виконанням судових рішень

Виконавче провадження є завершальною стадією судового провадження, метою якого є примусове виконання рішення суду органом державної виконавчої служби в особі державного виконавця або приватним виконавцем. Втім, не завжди сторони у виконавчому провадженні погоджуються із діями вказаних осіб. Під час виконавчого провадження державні виконавці та посадові особи державної виконавчої служби, а також приватні виконавці не дотримуються вимог законодавства щодо проведення виконавчого провадження.

Незважаючи на те, що господарський суд не є обов'язковим учасником виконавчого провадження, однак до його повноважень належить розгляд процесуальних питань, пов'язаних з виконанням судових рішень. На сьогодні в господарському судочинстві існують декілька форм контролю за виконанням судових рішень. Найпопулярнішою формою такого контролю лишається

розгляд скарг на рішення, дії та бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи органу державної виконавчої служби або приватного виконавця.

Згідно статті 339 ГПК сторони виконавчого провадження мають право звернутися до суду із скаргою, якщо вважають, що рішенням, дією або бездіяльністю державного виконавця чи іншої посадової особи органу державної виконавчої служби або приватного виконавця під час виконання судового рішення, ухваленого відповідно до ГПК, порушено їхні права.

Сторонами виконавчого провадження є стягувач і боржник (ч. 1 ст. 15 Закону України «Про виконавче провадження»).

Згідно статті 340 ГПК скарга подається до суду, який розглянув справу як суд першої інстанції. Про подання скарги суд повідомляє відповідний орган державної виконавчої служби, приватного виконавця не пізніше наступного дня після її надходження до суду.

Ст. 74 Закону України «Про виконавче провадження» передбачено право особи на оскарження рішень, дій або бездіяльності виконавців та посадових осіб органів державної виконавчої служби. Згідно частини першої ст. 74 Закону рішення, дії чи бездіяльність виконавця та посадових осіб органів державної виконавчої служби щодо виконання судового рішення можуть бути оскаржені сторонами, іншими учасниками та особами до суду, який видав виконавчий документ, у порядку, передбаченому законом.

Скарга у виконавчому провадженні подається виключно у письмовій формі та має містити:

- 1) найменування органу державної виконавчої служби, до якого вона подається;
- 2) повне найменування (прізвище, ім'я та по батькові) стягувача та боржника, їхні місця проживання чи перебування (для фізичних осіб) або місцезнаходження (для юридичних осіб), а також найменування (прізвище, ім'я та по батькові) представника сторони виконавчого провадження, якщо скарга подається представником;
- 3) реквізити виконавчого документа (вид документа, найменування органу, що його видав, день видачі та номер документа, його резолютивна частина);
- 4) зміст оскаржуваних рішень, дій чи бездіяльності та посилання на порушену норму закону;
- 5) викладення обставин, якими скаржник обґрунтовує свої вимоги;
- 6) підпис скаржника або його представника із зазначенням дня подання скарги.

Господарське процесуальне законодавство визначає граничні строки для подання скарг у виконавчому провадженні та про виконання ухвали, постановленої за результатами розгляду скарги.

Стаття 341 ГПК встановлює строки для звернення із скаргою.

Згідно частини першої статті 341 ГПК скаргу може бути подано до суду:

а) у **десятиденний строк** з дня, коли особа дізналася або повинна була дізнатися про порушення її права;

б) у **триденний строк** з дня, коли особа дізналася або повинна була дізнатися про порушення її права, у разі оскарження постанови про відкладення провадження виконавчих дій.

Пропущений з поважних причин строк для подання скарги може бути поновлено судом.

За приписами частини першої статті 342 ГПК скарга розглядається у десятиденний строк у судовому засіданні за участю стягувача, боржника і державного виконавця або іншої посадової особи органу державної виконавчої служби чи приватного виконавця, рішення, дія чи бездіяльність яких оскаржуються.

Неявка стягувача, боржника, державного виконавця або іншої посадової особи органу державної виконавчої служби, приватного виконавця, які належним чином повідомлені про дату, час і місце розгляду скарги, не перешкоджають її розгляду.

Якщо суд встановить, що особа, рішення, дія чи бездіяльність якої оскаржуються, звільнена з посади (не здійснює відповідну діяльність), він залучає до участі у справі посадову особу, до компетенції якої належить вирішення питання про усунення порушення права заявника.

У разі встановлення обґрунтованості скарги суд визнає оскаржувані рішення, дії чи бездіяльність неправомірними і зобов'язує державного виконавця або іншу посадову особу органу державної виконавчої служби, приватного виконавця усунути порушення (поновити порушене право заявника).

Якщо оскаржувані рішення, дії чи бездіяльність були прийняті або вчинені відповідно до закону, в межах повноважень державного виконавця або іншої посадової особи органу державної виконавчої служби, приватного виконавця і право заявника не було порушено, суд постановляє ухвалу про відмову в задоволенні скарги.

Згідно статті 344 ГПК судові витрати, пов'язані з розглядом скарги, покладаються судом на заявника, якщо було постановлено рішення про відмову в задоволенні його скарги, або на орган державної виконавчої служби чи приватного виконавця, якщо було постановлено ухвалу про задоволення скарги заявника.

За приписами статті 345 ГПК про виконання ухвали, постановленої за результатами розгляду скарги, відповідний орган державної виконавчої служби, приватний виконавець повідомляють суд і заявника не пізніше ніж у десятиденний строк з дня її одержання.

Тема № 36. Оскарження рішення третейського суду

Одним із способів реалізації права кожного будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань у сфері цивільних та господарських правовідносин є звернення до третейського суду. Правові засади утворення та діяльності третейських судів регулюється Законом України «Про третейські суди» від 11.05. 2004 р. Розвиваючи конституційні основи третейського судочинства, Конституційний суд України в рішеннях від 24.02 2004 р. № 3-рп/2004 та від 10.01. 2008 р. № 1-рп/2008 висловив правові позиції щодо діяльності третейського суду в нашій державі.

В рішенні Конституційного суду України № 1-рп/2008 зазначається, що можливість передачі державою на розгляд третейських судів спорів сторін у сфері цивільних і господарських правовідносин визнана зарубіжною практикою, заснованою, в тому числі, на міжнародному праві. Загальні засади арбітражного розгляду цих спорів визначені Європейською конвенцією про зовнішньоторговельний арбітраж від 21.04. 1961 р. та рекомендовані державам Арбітражним регламентом Комісії ООН з права міжнародної торгівлі (ЮНСІТРАЛ) від 15.06. 1976 р.

Порядок оскарження рішення третейського суду визначає стаття 346 ГПК. Сторони, треті особи, а також особи, які не брали участі у справі, у разі якщо третейський суд вирішив питання про їхні права та (або) обов'язки, мають право звернутися до суду із заявою про скасування рішення третейського суду.

Заява про скасування рішення третейського суду подається до апеляційного господарського суду за місцем розгляду справи третейським судом стороною, **третьою особою** протягом **дев'яноста днів** з дня ухвалення рішення третейським судом, а **особою, яка не брала участі у справі**, у разі якщо третейський суд вирішив питання про її права та (або) обов'язки, – протягом **дев'яноста днів** з дня, коли вона дізналася або повинна була дізнатися про ухвалення рішення третейського суду (ч. 2 ст. 346).

Заява, подана після закінчення строку, встановленого частиною другою цієї статті, повертається. Суд за клопотанням заявника може поновити пропущений строк на подання заяви про скасування рішення третейського суду, якщо визнає причини його пропуску поважними.

Суд постановляє ухвалу про відмову у відкритті провадження у справі з підстав, передбачених пунктами 1-3 і 6 частини першої статті 175 ГПК, а також у разі якщо рішення третейського суду оскаржено з підстав, не передбачених законом.

Згідно ст. 7 Закону України «Про третейські суди» в Україні можуть утворюватися та діяти постійно діючі третейські суди та третейські суди для вирішення конкретного спору (суди ad hoc).

Постійно діючі третейські суди та третейські суди для вирішення конкретного спору утворюються без статусу юридичної особи, який очолює

голова третейського суду, порядок обрання якого визначається Положенням про постійно діючий третейський суд.

Юридичні та/або фізичні особи мають право передати на розгляд третейського суду будь-який спір, який виникає з цивільних чи господарських правовідносин, крім випадків, передбачених законом. Спір може бути переданий на розгляд третейського суду за наявності між сторонами третейської угоди, яка відповідає вимогам Закону України «Про третейські суди». Проте такий спір може бути переданий на вирішення третейського суду до прийняття компетентним судом рішення у спорі між тими ж сторонами, з того ж предмета і з тих самих підстав.

Відповідно до норм Закону «Про третейські суди» спір може бути переданий на розгляд третейського суду за наявності між сторонами третейської угоди, яка є одним із способів реалізації права на захист своїх прав. Проте, *третейська угода не є відмовою від права на звернення до суду*. Так, у справі № 910/8862/17 товариство звернулося до місцевого господарського суду з позовом до Банку про визнання недійсним пункту 6.8 Договору поруки, укладеного між Банком та товариством, в якому зазначено про третейське застереження. Позов обґрунтовано тим, що третейське застереження в договорі вчинено на вкрай не вигідних умовах для сторони та під впливом тяжких обставин, а також, що третейським судам не підвідомчі спори про визнання угод недійсними, що враховуючи положення статей 215, 233 Цивільного кодексу України, є підставою для визнання його недійсним.

Рішенням місцевого господарського суду, залишеним без змін постановою апеляційного господарського суду, у задоволенні позову відмовлено.

Переглянувши ухвалені у справі судові рішення в касаційному порядку та залишивши їх без змін (постанова від 14.02.2018) Верховний Суд, з огляду на вимоги статей 533, 627, 628 Цивільного кодексу України, статті 179 Господарського кодексу України, погодився з висновками судів попередніх інстанцій про те, що обрання сторонами за взаємною домовленістю у встановленому порядку та визначених законодавством межах позасудового порядку вирішення спору не є порушенням права на судовий захист, якщо така домовленість відповідає внутрішній волі та намірам сторін. Крім того, Верховний Суд зазначив, що третейська угода про передання спору на розгляд третейського суду не є відмовою від права на звернення до суду, а є одним із способів реалізації права на захист своїх прав.

За приписами ст. 51 Закону «Про третейські суди» рішення третейського суду може бути оскаржене сторонами, третіми особами, а також особами, які не брали участь у справі, у разі якщо третейський суд вирішив питання про їх права і обов'язки, у випадках, передбачених цим Законом, до компетентного суду відповідно до встановлених законом підвідомчості та підсудності справ.

Рішення третейського суду може бути оскаржене та скасоване лише з таких підстав:

- 1) справа, по якій прийнято рішення третейського суду, не підвідомча третейському суду відповідно до закону;
- 2) рішення третейського суду прийнято у спорі, не передбаченому третейською угодою, або цим рішенням вирішені питання, які виходять за межі третейської угоди. Якщо рішенням третейського суду вирішені питання, які виходять за межі третейської угоди, то скасовано може бути лише ту частину рішення, що стосується питань, які виходять за межі третейської угоди;
- 3) третейську угоду визнано недійсною компетентним судом;
- 4) склад третейського суду, яким прийнято рішення, не відповідав вимогам статей 16-19 цього Закону;
- 5) третейський суд вирішив питання про права і обов'язки осіб, які не брали участь у справі.

У питанні розгляду заяв про оскарження рішень третейських судів слід застосовувати роз'яснення постанови Пленуму ВГСУ «Про деякі питання практики застосування Господарського процесуального кодексу України судами першої інстанції» № 18 від 26.12. 2011 р. Так, згідно пункту 6.1.6. постанови ухвала господарського суду про відмову в прийнятті заяви про скасування рішення третейського суду або про повернення такої заяви надсилається за адресами, що містяться в рішенні третейського суду чи в заяві і вважається одержаною адресатом у день доставки, хоча б адресат за даною адресою був відсутній. У такому разі посилення особи на неодержання процесуальних документів не може бути підставою для скасування відповідної ухвали господарського суду.

Вимоги до форми і змісту заяви про скасування рішення третейського суду визначає стаття 347 ГПК.

Заява про скасування рішення третейського суду подається у письмовій формі і підписується особою, яка його оскаржує, чи її представником.

У заяві мають бути зазначені:

- 1) найменування господарського суду, до якого подається заява;
- 2) повне найменування (для юридичних осіб) або ім'я (прізвище, ім'я та по батькові) (для фізичних осіб) заявника, його місцезнаходження (для юридичних осіб) або місце проживання чи перебування (для фізичних осіб), поштовий індекс, ідентифікаційний код юридичної особи в Єдиному державному реєстрі підприємств і організацій України, реєстраційний номер облікової картки платника податків заявника (для фізичних осіб) за його наявності або номер і серія паспорта заявника для фізичних осіб – громадян України, номери засобів зв'язку, офіційні електронні адреси та адреси електронної пошти, якщо такі є та відомі заявнику;
- 3) прізвища, імена та по батькові (для фізичних осіб), повне найменування (для юридичних осіб) учасників третейського розгляду, їх місце проживання (перебування) або місцезнаходження;
- 4) найменування та склад третейського суду, який прийняв рішення;

5) відомості про рішення третейського суду, яке оскаржується, а саме: номер справи, дата і місце ухвалення рішення, предмет спору, зміст резолютивної частини рішення;

6) дата отримання особою, яка звертається із заявою, рішення третейського суду, яке оскаржується;

7) підстава для оскарження і скасування рішення третейського суду;

8) зміст вимоги особи, яка подає заяву;

9) перелік документів та інших матеріалів, що додаються до заяви.

У заяві можуть бути зазначені й інші відомості, якщо вони мають значення для розгляду цієї заяви (номери засобів зв'язку, факсів, адреса електронної пошти сторін та третейського суду тощо).

До заяви про скасування рішення третейського суду додаються:

1) оригінал рішення третейського суду або належним чином завірена його копія. Копія рішення постійно діючого третейського суду завіряється головою постійно діючого третейського суду, а копія рішення третейського суду для вирішення конкретного спору має бути нотаріально завірена;

2) оригінал третейської угоди або належним чином завірена її копія;

3) документи, які подані на обґрунтування підстав для скасування рішення третейського суду;

4) документ, що підтверджує сплату судового збору;

5) довіреність або інший документ, що посвідчує повноваження представника;

6) докази направлення копій заяви про скасування рішення третейського суду та доданих до неї документів (матеріалів) учасникам судового розгляду (ч. 4 ст. 347).

До заяви про скасування рішення третейського суду, яка подана без додержання вимог, визначених у цій статті, застосовуються правила статті 174 ГПК.

У випадку подання заяви про скасування рішення третейського суду в електронній формі, документи, зазначені в пунктах 1, 2 частини четвертої статті 347, можуть подаватися у копіях, проте заявник повинен надати такі документи до суду до початку судового розгляду вказаної заяви. У разі неподання вказаних документів заява повертається, про що судом постановляється відповідна ухвала (ч. 6 ст. 347).

За приписами статті 348 ГПК суд до початку розгляду справи за клопотанням будь-кого з учасників судового розгляду може **витребувати матеріали справи** третейського розгляду, рішення в якій оскаржується, а також докази у порядку, встановленому ГПК. У такому випадку **справа направляється** до суду **протягом п'яти днів** з дня надходження такої вимоги.

Порядок судового розгляду справи про оскарження рішення третейського суду визначає стаття 349 ГПК.

Справа про оскарження рішення третейського суду розглядається суддею одноособово **протягом тридцяти днів** з дня надходження до господарського суду заяви про скасування рішення третейського суду.

Про дату, час і місце розгляду справи повідомляються учасники справи. Неявка осіб, належним чином повідомлених про дату, час і місце розгляду справи, не перешкоджає розгляду справи.

При розгляді справи в судовому засіданні суд встановлює наявність або відсутність підстав для скасування рішення третейського суду.

Суд не обмежений доводами заяви про скасування рішення третейського суду, якщо під час розгляду справи буде встановлено підстави для скасування рішення третейського суду, визначені статтею 350 ГПК.

Справа розглядається господарським судом за правилами, встановленими для розгляду справи ***судом першої інстанції у порядку спрощеного позовного провадження***, з особливостями, встановленими цим розділом.

За наслідками розгляду заяви про скасування рішення третейського суду господарський суд має право:

- 1) постановити ухвалу про відмову у задоволенні заяви і залишення рішення третейського суду без змін;
- 2) постановити ухвалу про повне або часткове скасування рішення третейського суду.

Після розгляду судом заяви про скасування рішення третейського суду справа підлягає поверненню до третейського суду, якщо господарський суд витребував справу з третейського суду.

До постановлення ухвали за наслідками розгляду заяви про скасування рішення третейського суду будь-яка сторона має право в установлені законом порядку та строки звернутися до цього самого суду із заявою про видачу наказу на примусове виконання цього самого рішення та просити розглянути її спільно із заявою про скасування цього рішення в одному провадженні.

До заяви про надання дозволу на виконання рішення застосовуються загальні вимоги, передбачені статтями 352, 353 ГПК.

Про спільний розгляд таких заяв та об'єднання їх в одне провадження суд постановляє ухвалу в день надходження до суду заяви про видачу наказу на примусове виконання рішення третейського суду, а якщо це неможливо – не пізніше наступного дня.

Стаття 350 ГПК визначає вичерпний перелік підстав для скасування рішення третейського суду.

Згідно частини другої статті 350 ГПК рішення третейського суду може бути скасовано у разі, якщо:

- 1) справа, у якій прийнято рішення третейського суду, не підвідомча третейському суду відповідно до закону;
- 2) рішення третейського суду прийнято у спорі, не передбаченому третейською угодою, або цим рішенням вирішені питання, які виходять за межі третейської угоди. Якщо рішенням третейського суду вирішені питання, які виходять за межі третейської угоди, то скасовано може бути лише ту частину рішення, що стосується питань, які виходять за межі третейської угоди;
- 3) третейську угоду визнано судом недійсною;

4) склад третейського суду, яким прийнято рішення, не відповідав вимогам закону;

5) третейський суд вирішив питання про права та обов'язки осіб, які не брали участі у справі.

Скасування господарським судом рішення третейського суду не позбавляє сторони права повторно звернутися до третейського суду, крім випадків, передбачених законом.

Перелік підстав, з яких може бути оскаржене та скасоване рішення третейського суду, є вичерпним і розширеному тлумаченню не підлягає (6.1.3.) постанови Пленуму ВГСУ «Про деякі питання практики застосування Господарського процесуального кодексу України судами першої інстанції» № 18 від 26.12. 2011 р.

У судовому розгляді заяви про скасування рішення третейського суду господарський суд з'ясовує компетенцію третейського суду щодо вирішення спору між сторонами відповідно до укладеної ними третейської угоди, перевіряє відповідність заяви підставам для скасування рішення третейського суду, передбаченим Законом та ГПК.

Стаття 351 ГПК визначає обов'язкові вимоги до ухвали суду у справі про оскарження рішення третейського суду.

За наслідками розгляду справи про оскарження рішення третейського суду господарський суд постановляє ухвалу за правилами, встановленими ГПК для ухвалення рішення.

В ухвалі господарського суду мають бути зазначені:

1) відомості про рішення третейського суду, що оскаржується, місце його ухвалення;

2) найменування і склад третейського суду, що прийняв рішення, яке оскаржується;

3) прізвища, імена та по батькові (найменування) сторін третейського спору;

4) вказівка про скасування рішення третейського суду повністю або частково чи про відмову в задоволенні вимог заявника повністю або частково.

Ухвала господарського суду про скасування рішення третейського суду або про відмову в його скасуванні може бути оскаржена в апеляційному порядку, встановленому для оскарження рішення суду першої інстанції.

Ухвала суду за наслідками розгляду заяви про скасування рішення третейського суду, якщо вона не була оскаржена в апеляційному порядку, набирає законної сили після закінчення строку на апеляційне оскарження.

У разі подання апеляційної скарги ухвала суду набирає законної сили після розгляду справи судом апеляційної інстанції, після чого видається наказ на примусове виконання рішення третейського суду

Законодавством не визначено якогось особливого правового режиму щодо виконавчих документів (наказів), виданих господарським судом на виконання рішень третейських судів, порівняно з такими ж документами, виданими господарськими судами на виконання власних рішень, до наказу

господарського суду, виданого на виконання рішення третейського суду, застосовуються на загальних підставах правила, наведені у статтях 174, 353 ГПК.

У разі коли рішення третейського суду не виконується добровільно зобов'язаною цим рішенням стороною, інша сторона може подати до компетентного суду заяву про видачу виконавчого документа, яким у господарському судочинстві є наказ (*п. 6.2.1. постанова Пленуму ВГСУ № 18 від 26.12. 2011 р.*).

Оскільки законодавством не передбачено видача третейськими судами виконавчих документів за своїми рішеннями, ця функція покладена на господарські суди. *Порядок видачі наказу на примусове виконання рішення третейського суду визначає стаття 352 ГПК.*

Питання видачі наказу на примусове виконання рішення третейського суду розглядається судом за заявою особи, на користь якої прийнято рішення третейського суду.

Заява про видачу наказу на примусове виконання рішення третейського суду подається до апеляційного господарського суду за місцем проведення третейського розгляду протягом трьох років з дня ухвалення рішення третейським судом (ч. 2 ст. 352).

Заява, подана після закінчення строку, встановленого частиною другою статті 352, повертається без розгляду. Суд за клопотанням заявника може поновити пропущений строк на подання заяви про видачу наказу на примусове виконання рішення третейського суду, якщо визнає причини його пропуску поважними.

Відповідно до постанови Пленуму ВГСУ «Про деякі питання практики застосування Господарського процесуального кодексу України судами першої інстанції» № 18 від 26.12. 2011 р. у виданому наказі має бути викладено резолютивну частину рішення третейського суду і зазначено, що його видано на виконання рішення третейського суду (п. 6.2.4.).

У розгляді заяви про видачу виконавчого документа господарський суд перевіряє наявність чи відсутність підстав для відмови у такій видачі незалежно від змісту доводів сторін (п. 6.2.6.).

Обов'язкові вимоги до форми і змісту заяви про видачу наказу на примусове виконання рішення третейського суду визначає стаття 353 ГПК.

Заява про видачу наказу на примусове виконання рішення третейського суду подається у письмовій формі і має бути підписана особою, на користь якої прийнято рішення третейського суду, чи її представником.

Згідно частини третьої статті 353 ГПК у заяві про видачу наказу на примусове виконання рішення третейського суду мають бути зазначені:

- 1) найменування господарського суду, до якого подається заява;
- 2) найменування і склад третейського суду, який прийняв рішення, за яким має бути виданий наказ;
- 3) повне найменування (для юридичних осіб) або імена (прізвище, ім'я та по батькові) (для фізичних осіб) учасників третейського розгляду, їх

місцезнаходження (для юридичних осіб) або місце проживання чи перебування (для фізичних осіб), поштовий індекс, ідентифікаційний код юридичної особи в Єдиному державному реєстрі підприємств і організацій України – учасників третейського розгляду, реєстраційний номер облікової картки платника податків учасників третейського розгляду (для фізичних осіб) за його наявності або номер і серія паспорта учасників третейського розгляду для фізичних осіб – громадян України, відомі номери засобів зв'язку, офіційні електронні адреси та адреси електронної пошти;

4) дата і місце ухвалення рішення третейським судом;

5) дата отримання рішення третейського суду особою, яка звернулася із заявою;

6) вимога заявника про видачу наказу на примусове виконання рішення третейського суду.

У заяві можуть бути зазначені й інші відомості, якщо вони мають значення для розгляду цієї заяви (номери засобів зв'язку, адреса електронної пошти сторін та третейського суду тощо).

Згідно частини четвертої статті 353 ГПК до заяви про видачу наказу на примусове виконання рішення третейського суду додаються:

1) оригінал рішення третейського суду або належним чином завірена його копія. Копія рішення постійно діючого третейського суду завіряється головою постійно діючого третейського суду, а копія рішення третейського суду для вирішення конкретного спору має бути нотаріально завірена;

2) оригінал третейської угоди або належним чином завірена її копія;

3) документ, що підтверджує сплату судового збору;

4) докази направлення копії заяви про видачу наказу на примусове виконання рішення третейського суду учасникам третейського розгляду;

5) довіреність або інший документ, що підтверджує повноваження особи на підписання заяви.

До заяви про видачу наказу на примусове виконання рішення третейського суду, поданої без додержання вимог, визначених у статті 353 ГПК, а також у разі несплати суми судового збору застосовуються положення статті 174 ГПК.

У випадку подання заяви про видачу наказу на примусове виконання рішення третейського суду в електронній формі документи, зазначені в пунктах 1, 2 частини четвертої статті 353 ГПК, можуть подаватися в копіях, проте заявник повинен надати такі документи до суду до початку судового розгляду вказаної заяви. У разі неподання вказаних документів заява повертається без розгляду, про що судом постановляється відповідна ухвала.

Порядок розгляду заяви про видачу наказу на примусове виконання рішення третейського суду визначає стаття 354 ГПК.

Заява про видачу наказу на примусове виконання рішення третейського суду розглядається суддею одноособово протягом п'ятнадцяти днів з дня її надходження до суду в судовому засіданні з повідомленням сторін. Неявка

сторін чи однієї із сторін, належним чином повідомлених про дату, час і місце розгляду справи, не перешкоджає судовому розгляду заяви.

При розгляді заяви про видачу наказу на примусове виконання рішення третейського суду за клопотанням однієї із сторін господарський суд витребує справу з постійно діючого третейського суду, в якому вона зберігається. **Справа** має бути направлена до господарського суду протягом **п'яти днів** від дня надходження вимоги. У такому разі строк розгляду заяви про видачу наказу на примусове виконання рішення третейського суду продовжується до **тридцяти днів** з дня її надходження до суду.

При розгляді справи в судовому засіданні господарський суд встановлює наявність чи відсутність підстав для відмови у видачі наказу на примусове виконання рішення третейського суду, передбачених статтею 355 ГПК.

Якщо до господарського суду надійшла заява про видачу наказу на примусове виконання рішення третейського суду, а в його провадженні чи в провадженні іншого суду є заява про оскарження і скасування цього рішення третейського суду, господарський суд на підставі статті 227 ГПК зупиняє провадження по заяві про видачу наказу до набрання законної сили ухвалою суду, якою задоволено або відмовлено в задоволенні заяви про скасування оскарженого рішення третейського суду.

До постановлення ухвали по суті поданої заяви про видачу наказу на примусове виконання рішення третейського суду будь-яка сторона арбітражного розгляду в установлені законом порядку та строки має право звернутися до суду із заявою про скасування цього ж рішення та просити розглянути його спільно із заявою про надання дозволу на виконання цього рішення в одному провадженні.

Про спільний розгляд заяви про видачу наказу на примусове виконання рішення третейського суду і заяви про його скасування та об'єднання їх в одне провадження суд постановляє ухвалу в день надходження до суду заяви про скасування рішення третейського суду, а якщо це не можливо – не пізніше наступного дня.

До заяви про скасування рішення третейського суду застосовуються загальні положення, передбачені статтями 346, 347 ГПК (ч. 3 ст. 354).

Стаття 355 ГПК у вичерпному порядку визначає перелік підстав для відмови у видачі наказу на примусове виконання рішення третейського суду.

Вимоги до ухвали господарського суду про видачу наказу на примусове виконання рішення третейського суду або про відмову у його видачі визначає стаття 356 ГПК.

За результатами розгляду заяви про видачу наказу на примусове виконання рішення третейського суду господарський суд постановляє ухвалу про видачу наказу або про відмову у видачі наказу на примусове виконання рішення третейського суду за правилами, передбаченими ГПК для ухвалення рішення.

У разі подання апеляційної скарги ухвала суду набирає законної сили після розгляду справи судом апеляційної інстанції.

Ухвала про видачу наказу на примусове виконання рішення третейського суду вручається сторонам у порядку, передбаченому статтею 242 ГПК (ч.7 ст. 356). Цей наказ вноситься до Єдиного державного реєстру виконавчих документів не пізніше наступного дня з дня його видання в порядку, встановленому Положенням про Єдиний державний реєстр виконавчих документів.

Після розгляду господарським судом заяви про видачу наказу на примусове виконання рішення третейського суду справа підлягає поверненню до постійно діючого третейського суду.

Незважаючи на те, що у ст. 356 ГПК наведено перелік підстав для відмови у видачі наказу на примусове виконання рішення третейського суду, який не підлягає поширеному тлумаченню, варто звернути увагу на постанову Пленуму ВГСУ «Про деякі питання практики застосування Господарського процесуального кодексу України судами першої інстанції» № 18 від 26.12. 2011 р., в якій зазначено, що господарським судам необхідно мати на увазі, що відмова в задоволенні такої заяви не позбавляє жодну із сторін спору, вирішеного третейським судом, права на звернення після набрання законної сили відповідною ухвалою до господарського суду за вирішенням цього ж спору в загальному порядку, а також лист Міністерства юстиції України «Щодо виконання рішень третейських судів та рішень МКАС чи МАК» № 25-32/622 від 25.03.2005 р., у якому звертається увага, що згідно пункту 2 ст. 1 Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж» спори з договірних та інших цивільно-правових відносин, що виникають при здійсненні зовнішньоторговельних та інших видів міжнародних економічних зв'язків, якщо комерційне підприємство хоча б однієї із сторін знаходиться за кордоном, а також спори підприємств з іноземними інвестиціями і міжнародних об'єднань та організацій, створених на території України, між собою, спори між їх учасниками, а так само їх спори з іншими суб'єктами права України можуть за угодою сторін передаватися до міжнародного комерційного арбітражу.

Частиною третьою ст. 1 Закону «Про третейські суди» визначено, що дія цього Закону не поширюється на міжнародний комерційний арбітраж.

Спори, в яких одна із сторін є нерезидентом України, чи підприємств з іноземними інвестиціями підлягають розгляду виключно міжнародним комерційним арбітражем.

Згідно частини першої ст. 55 Закону України «Про третейські суди» рішення третейського суду виконуються зобов'язаною стороною добровільно, в порядку та строки, що встановлені в рішенні.

Арбітражне рішення відповідно до пункту 1 ст. 35 Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж» незалежно від того, в якій країні воно було винесено, визнається обов'язковим і при поданні до компетентного суду письмового клопотання виконується з урахуванням положень цієї статті та статті 36 даного Закону. Так, стороні, що просить здійснити примусове виконання та території України рішення МКАС чи МАК при ТПП України необхідно звертатись до компетентного суду з відповідним клопотанням про приведення цього рішення до примусового виконання. На підставі ухвали про

приведення до виконання рішення МКАС чи МАК при ТПП України компетентний суд видає виконавчий документ. Такий порядок відповідає вимогам Конвенції ООН про визнання і виконання арбітражних рішень (Нью-Йорк, 1958), нормам Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж» і не порушує право відповідача на оспорювання рішення МКАС чи МАК при ТПП України відповідно до статті 34 даного Закону.

За результатами розгляду таких заяв суд постановляє ухвалу про приведення до примусового виконання рішення МКАС чи МАК при ТПП України та видає виконавчий документ, який пред'являється до виконання до відповідного відділу державної виконавчої служби і є підставою для відкриття виконавчого провадження та здійснення заходів примусового виконання, передбачених Законом України «Про виконавче провадження».

Тема № 37. Відновлення втраченого судового провадження в господарській справі

Порядок відновлення втраченого судового провадження в господарській справі визначає стаття 357 ГПК.

Відновлення втраченого повністю або частково судового провадження в справі, закінченій ухваленням рішення або у якій провадження закрито, проводиться у порядку, встановленому ГПК.

Втрачене судове провадження у справі може бути відновлене за заявою учасника справи або за ініціативою суду (ст. 358 ГПК).

Згідно підпункту 7.2. постанови Пленуму Вищого господарського суду України «Про внесення змін і доповнень до деяких постанов пленуму Вищого господарського суду України» № 2 від 24.11. 2014 р. втрачена (у тому числі частково, – наприклад, окремі томи) справа може бути відновлена за заявою особи (осіб), що була учасником відповідного судового процесу і звернулася до того місцевого господарського суду, який розглянув справу по суті або припинив провадження в ній чи залишив позов без розгляду, а також зазначеним господарським судом з своєї ініціативи. Заява про відновлення втраченої справи про банкрутство або окремих її матеріалів подається до господарського суду, який припинив провадження у справі або у провадженні якого перебуває справа про банкрутство, незалежно від судової процедури, яка застосовується до боржника. Відновлення втраченої справи здійснюється місцевим господарським судом, незалежно від того, на якій стадії розгляду (в суді першої, апеляційної чи касаційної інстанцій) вона перебувала. Якщо необхідно здійснити апеляційний або касаційний розгляд справи, її матеріали після такого відновлення передаються місцевим господарським судом відповідно до суду апеляційної або касаційної інстанцій. Якщо місцевий господарський суд, про який ідеться в абзацах першому і другому цього підпункту, знаходиться на тимчасово окупованій території України або в районі проведення антитерористичної операції, то відновлення втраченої справи здійснюється господарським судом за територіальною підсудністю судових

справ, визначеною згідно із статтею 12 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» або статтями 1, 3 Закону України «Про здійснення правосуддя та кримінального провадження у зв'язку з проведенням антитерористичної операції».

Згідно статті 359 ГПК заява про відновлення повністю або частково втраченого судового провадження подається в письмовій формі до суду, який розглядав справу як суд першої інстанції. Згідно підпункту 7.2. постанови Пленуму Вищого господарського суду України «Про внесення змін і доповнень до деяких постанов пленуму Вищого господарського суду України» № 2 від 24.11. 2014 р.).

У розгляді заяви про відновлення справи господарський суд бере до уваги:

а) частину справи, яка збереглася у даному суді (окремі томи, жетони, матеріали з архіву суду і т.ін.);

б) документи, надіслані (видані) господарським судом учасникам судового процесу та іншим особам до втрати справи, копії таких документів; в) матеріали виконавчого провадження, якщо воно здійснювалося за результатами розгляду справи;

г) будь-які інші документи і матеріали, подані учасниками судового процесу, за умови, що такі документи і матеріали є достатніми для відновлення справи;

г) відомості Єдиного державного реєстру судових рішень;

д) дані, вміщені в автоматизованій системі документообігу суду.

Форму і зміст заяви про відновлення втраченого судового провадження визначає стаття 360 ГПК. Заява про відновлення втраченого судового провадження подається до суду в письмовій формі.

До заяви про відновлення втраченого судового провадження додаються документи або їх копії, навіть якщо вони не посвідчені в установленому порядку, що збереглися в заявника або у справі, копії заяви відповідно до кількості учасників справи, а у разі необхідності – клопотання про поновлення строку на подання заяви про відновлення втраченого судового провадження. Заява про відновлення втраченого судового провадження може бути подана до суду незалежно від строку зберігання судового провадження, крім випадку, передбаченого частиною п'ятою статті 360 ГПК.

Згідно частини п'ятої статті 360 ГПК заява про відновлення втраченого судового провадження для виконання судового рішення може бути подана до закінчення строку пред'явлення виконавчого документа до виконання. Суд може поновити зазначений строк, якщо за клопотанням заявника визнає причини його пропуску поважними.

Процесуальні наслідки недодержання вимог до змісту заяви, залишення заяви без розгляду чи відмова у відкритті провадження за заявою визначає стаття 361 ГПК.

У разі невідповідності заяви про відновлення втраченого судового провадження вимогам, встановленим статтею 360 ГПК, застосовуються правила статті 174 ГПК (ч. 1 ст. 361). Якщо мета звернення до суду, зазначена заявником, не пов'язана із захистом його прав та інтересів, або заявник відкликав заяву про відновлення втраченого судового провадження, суд своєю ухвалою повертає заяву або залишає її без розгляду, якщо провадження було відкрито (ч. 2 ст. 361).

Повернення заяви або залишення її без розгляду з підстав, зазначених у частинах першій та другій статті 361, не перешкоджає повторному зверненню до суду із заявою про відновлення втраченого судового провадження.

У разі втрати судового провадження, *розгляд заяви про відновлення втраченого судового провадження здійснюється за приписами статті 362 ГПК.*

Суд може допитати як свідків осіб, які були присутніми під час вчинення процесуальних дій, учасників справи (їх представників), а в необхідних випадках – осіб, які входили до складу суду, що розглядав справу, з якої втрачено провадження, а також осіб, які виконували судові рішення, та вчиняти інші процесуальні дії, передбачені ГПК, з метою відновлення втраченого судового провадження.

Розгляд заяви про відновлення втраченого судового провадження здійснюється за правилами спрощеного позовного провадження з повідомленням учасників справи з урахуванням особливостей, передбачених цим розділом, протягом тридцяти днів з дня надходження заяви до суду.

У разі якщо за змістом поданої до суду заяви або скарги для її розгляду достатньо лише деяких матеріалів справи, то втрачена справа може відновлюватися тільки в частині, необхідній для такого розгляду, а не повністю (*Абзац 3 п. 7.7. постанови Пленуму ВГСУ «Про внесення змін і доповнень до деяких постанов пленуму Вищого господарського суду України» № 2 від 24.11.2014 р.*).

Обов'язкові вимоги до ухвали суду щодо розгляду заяви про відновлення втраченого судового провадження суд визначає стаття 363 ГПК.

На підставі зібраних і перевічених матеріалів суд постановляє ухвалу про відновлення втраченого судового провадження повністю або в частині, яку, на його думку, необхідно відновити.

В ухвалі суду про відновлення втраченого судового провадження зазначається, на підставі яких конкретно даних, поданих до суду і досліджених у судовому засіданні, суд вважає установленим зміст відновленого судового рішення, наводяться висновки суду про доведеність того, які докази досліджувалися судом і які процесуальні дії вчинялися з втраченого судового провадження.

У разі недостатності зібраних матеріалів для точного відновлення втраченого судового провадження суд відмовляє у відновленні втраченого судового провадження і роз'яснює учасникам справи право на повторне звернення з такою самою заявою за наявності необхідних документів.

Як самостійна категорія справ є відновлення втраченого судового провадження. Причини втрати судового провадження можуть бути різними.

Згідно статті 364 ГПК у справі про відновлення втраченого судового провадження заявник звільняється від сплати судових витрат. Однак, у разі подання завідомо неправдивої заяви судові витрати, понесені іншими учасниками справи, відшкодовуються заявником у повному обсязі, про що суд постановляє ухвалу.

Тема № 38. Процесуальний порядок проваджень за участю іноземних осіб

Правовідносини пов'язані із провадженням у господарських справах за участю іноземних осіб, крім ГПК, регулюються значною кількістю вітчизняних законодавчих актів та міжнародними договорами. З метою встановлення єдиних правил для отримання необхідних процесуальних документів Україна 19.10. 2000 р. приєдналась до Конвенції про отримання за кордоном доказів у цивільних або комерційних справах.

Правовідносини, пов'язані з усіма видами зовнішньоекономічної діяльності регулюються нормами Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16.04 1991 р.

До питання, що виникають у сфері приватноправових відносин з іноземним елементом, слід віднести:

- ◆ коли один учасник правовідносин є іноземцем, особою без громадянства або іноземною особою;
- ◆ якщо об'єкт правовідносин знаходиться на території іноземної держави;
- ◆ у разі, якщо юридичний факт, який впливає на виникнення, зміну або припинення правовідносин, мав чи має місце на території іноземної держави), у тому числі й питання підсудності судам України справ з іноземним елементом, вирішуються відповідно до Закону України «Про міжнародне приватне право» від 23.06. 2005 р., пункт перший частини першої статті 1 якого визначає приватноправові відносини як відносини, які ґрунтуються на засадах юридичної рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності, суб'єктами яких є фізичні та юридичні особи.

Стаття 1 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» іноземними суб'єктами господарської діяльності визнає суб'єктів господарської діяльності, що мають постійне місцезнаходження або постійне місце проживання за межами України.

Згідно статті 365 ГПК іноземні особи мають такі самі процесуальні права та обов'язки, що і громадяни України та юридичні особи, створені за законодавством України, крім винятків, встановлених законом або міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України.

Згідно пункту 2 роз'яснення Президії Вищого господарського суду України «Про деякі питання практики розгляду справ за участю іноземних підприємств і організацій» № 04-5/608 від 31.05.2002 р., з метою дотримання вимог законодавства щодо правосуб'єктності сторін спору господарський суд вживає заходів для встановлення статусу іноземного підприємства чи організації, яка є учасником судового процесу. На вимогу суду, який розглядає справу, іноземна юридична особа має подати оформлений з урахуванням ст. 13 Закону України «Про міжнародне приватне право» документ, що є доказом правосуб'єктності юридичної особи (сертифікат реєстрації, витяг з торгового реєстру тощо).

Порядок визначення правового статусу іноземної особи може бути передбачено міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. У разі відсутності у міжнародному договорі такого порядку суд має звернутися до норм внутрішнього цивільного законодавства.

Правовий статус іноземної юридичної особи визначається за законом країни, де створено (інкорпоровано) юридичну особу. Правовий статус іноземного суб'єкта господарювання підтверджується, як правило, випискою з торговельного (банківського, судового) реєстру країни, де такий суб'єкт господарювання має офіційно зареєстровану контору. Правовий статус іноземних суб'єктів господарювання може також підтверджуватись еквівалентними доказами правового статусу, що визнаються як такі законодавством країни створення, громадянства або місця знаходження такого суб'єкта і видані компетентними органами цієї країни.

Підсудність справ за участю іноземних осіб визначається статтею 366 ГПК, законом або міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України.

Підсудність судам України справ з іноземним елементом визначається на момент відкриття провадження у справі, незважаючи на те, що у ході провадження у справі підстави для такої підсудності відпали або змінилися, крім випадків, передбачених ст. 76 Закону України «Про міжнародне приватне право», згідно із яким суди можуть приймати до свого провадження і розглядати будь-які справи з іноземним елементом у таких випадках:

- якщо сторони передбачили своєю угодою підсудність справи з іноземним елементом судам України, крім випадків, передбачених у статті 77 цього Закону;

- якщо на території України відповідач у справі має місце проживання або місцезнаходження, або рухоме чи нерухоме майно, на яке можна накласти стягнення, або знаходиться філія або представництво іноземної юридичної особи – відповідача;

- у справах про відшкодування шкоди, якщо її було завдано на території України;

- якщо у справі про відшкодування шкоди позивач – фізична особа має місце проживання в Україні або юридична особа – відповідач – місцезнаходження в Україні;
- дія або подія, що стала підставою для подання позову, мала місце на території України;
- якщо у справі про банкрутство боржник має місце основних інтересів або основної підприємницької діяльності на території України;
- в інших випадках, визначених законом України та міжнародним договором України.

До виключної підсудності ст. 77 Закону України «Про міжнародне приватне право» відносить справи з іноземним елементом у таких випадках:

- якщо нерухоме майно, щодо якого виник спір, знаходиться на території України;
- якщо спір пов'язаний з оформленням права інтелектуальної власності, яке потребує реєстрації чи видачі свідоцтва (патенту) в Україні;
- якщо спір пов'язаний з реєстрацією або ліквідацією на території України іноземних юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців;
- якщо спір стосується дійсності записів у державному реєстрі, кадастрі України;
- якщо у справах про банкрутство боржник був створений відповідно до законодавства України;
- якщо справа стосується випуску або знищення цінних паперів, оформлених в Україні;
- в інших випадках, визначених законами України.

Згідно ст. 38 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» спори, що виникають між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності, іноземними суб'єктами господарської діяльності у процесі такої діяльності можуть розглядатися судами України, а також за згодою сторін спору Міжнародним комерційним арбітражним судом та Морською арбітражною комісією при Торгово-промисловій палаті України та іншими органами вирішення спору, якщо це не суперечить чинним законам України або передбачено міжнародними договорами України.

Підстави звернення господарських судів із судовим дорученням до іноземного суду або іншого компетентного органу іноземної держави визначає стаття 367 ГПК.

У разі якщо в процесі розгляду справи господарському суду необхідно вручити документи, отримати докази, провести окремі процесуальні дії на території іншої держави, господарський суд може звернутися з відповідним судовим дорученням до іноземного суду або іншого компетентного органу іноземної держави (далі – іноземний суд) у порядку, встановленому ГПК або міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України.

Судове доручення надсилається у порядку, встановленому ГПК або міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, а якщо міжнародний договір не укладено – Міністерству юстиції України, яке надсилає доручення Міністерству закордонних справ України для передачі дипломатичними каналами.

З метою врегулювання питань визначених ст. 367 ГПК та з метою отримання із-за кордону необхідних свідчень та інших документів 18. 03. 1970 р. було укладено Конвенцію про отримання за кордоном доказів у цивільних або комерційних справах.

Законом «Про приєднання України до Конвенції про отримання за кордоном доказів у цивільних або комерційних справах» від 19.10. 2000 р., Україна приєдналася до Конвенції, відповідно до якої судові доручення у цивільних або комерційних справах судовий орган Договірної Держави може відповідно до положень законодавства цієї Держави шляхом надіслання судового доручення звернутися до компетентного органу другої Договірної Держави з проханням отримати докази або провести інші процесуальні дії. Доручення не може бути використано з метою отримання доказів, як призначаються не для використання в судовому розгляді, вже розпочатому або такому, що готується.

При виконанні судового доручення причетна особа може відмовитися від надання доказів в тій мірі, в якій це їй дозволено привілеями або заборонами, встановленими:

а) законодавством запитованої Держави; або
б) законодавством запитуючої Держави, і такі привілеї чи заборони, були зазначені у дорученні, або на прохання запитованого органу були іншим чином підтверджені запитуючим органом (ст. 12 Закону).

У цивільних або комерційних справах дипломатичний службовець або консульський агент Договірної Держави на території іншої Договірної Держави і в межах округу виконання своїх функцій також може без застосування примусу отримувати докази від громадян Держави, яку він представляє, з метою сприяння провадженню, розпочатому в суді Держави, яку він представляє. Проте, такі докази можуть отримуватися дипломатичними службовцями або консульськими агентами, лише якщо згода з цією метою надана на підставі їхніх звернень або звернень від їхнього імені до відповідного органу, визначеного Державою, яка робить таку заяву.

У такому випадку Договірна Держава може заявити, що докази можуть отримуватися дипломатичними службовцями або консульськими агентами, лише якщо згода з цією метою надана на підставі їхніх звернень або звернень від їхнього імені до відповідного органу, визначеного Державою, яка робить таку заяву.

У питанні приймання доказів, слід керуватися пунктом 7 роз'яснення Президії Вищого господарського суду України «Про деякі питання практики розгляду справ за участю іноземних підприємств і організацій» № 04–5/608 від 31.05 2002 р. відповідно до якого господарський суд приймає як докази

офіційні документи, що походять з інших держав, за умови їх легалізації дипломатичними або консульськими службами України. Зокрема, консули України легалізують іноземні документи, що подаються до офіційних органів України, згідно ст. 54 Консульського статуту України, затвердженого Указом Президента України № 127/94 від 02.04. 1994 р., Посвідчення консулами зазначених документів означає встановлення і засвідчення справжності підписів на цих документах і відповідності їх законам держави перебування. Легалізація іноземного документа є необхідною умовою для подання його як доказу у судовому процесі, але не виключає у разі необхідності перевірки з боку суду з метою встановлення правильності вміщених у ньому відомостей по суті. При цьому Міжнародними договорами України про правову допомогу може передбачатися надання іноземних офіційних документів без консульської легалізації.

Господарський суд має право приймати іноземні офіційні документи без консульської легалізації у випадках, передбачених міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Конвенція, що скасовує вимогу легалізації іноземних офіційних документів (Гаага, 1961), якою передбачено спрощений порядок засвідчення документів шляхом проставлення на них спеціальної печатки – апостиля, ратифікована Верховною Радою України відповідно до Закону України «Про приєднання України до Конвенції, що скасовує вимогу легалізації іноземних офіційних документів» від 10. 01.2002 р. і діє на території України з часу набрання чинності зазначеним Законом. При цьому судам слід мати на увазі, що згідно з пунктом «б» частини третя ст. 1 названої Конвенції її дія не поширюється на адміністративні документи, що мають пряме відношення до комерційних або митних операцій (вантажні митні декларації, товарно-транспортні накладні, виписки банку тощо).

Процедура засвідчення офіційних документів апостилем встановлена Правилами проставлення апостиля на офіційних документах, призначених для використання на території інших держав, затверджених наказом Міністерства закордонних справ, Міністерства освіти і науки України, Міністерства юстиції України за № 237/803/151/5 від 05.12. 2003 р.

Апостиль проставляється на:

- ◆ документах, які виходять від органів судової влади України;
- ◆ документах, які виходять від органів прокуратури України, органів юстиції;
- ◆ адміністративних документах;
- ◆ документах про освіту та вчені звання;
- ◆ документах, оформлених державними і приватними нотаріусами;
- ◆ офіційних свідоцтвах, виконаних на документах, підписаних особами у їх приватній якості, таких як офіційні свідоцтва про реєстрацію документа або факту, який існував на певну дату, та офіційних і нотаріальних засвідченнях підписів.

Ці Правила не поширюються на:

- ◆ документи, видані закордонними дипломатичними установами України;
- ◆ адміністративні документи, що мають пряме відношення до комерційних або митних операцій.

Апостиль не проставляється на оригіналах, копіях та фотокопіях паспортних документів, військових квитків, трудових книжок, дозволів на носіння зброї, свідоцтв про реєстрацію транспортних засобів (технічних паспортів), посвідчень особи, нормативно-правових актів, роз'яснень та правових висновків щодо їх застосування, документів, що мають характер листування.

Зміст і форму судового доручення про надання правової допомоги визначає стаття 368 ГПК.

Зміст і форма судового доручення про надання правової допомоги повинні відповідати вимогам міжнародного договору, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, а якщо його не укладено – вимогам частин другої – четвертої статті 368.

Згідно частини другої статті 368 ГПК у судовому дорученні про надання правової допомоги зазначаються:

- 1) назва суду, що розглядає справу;
- 2) за наявності міжнародного договору, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, учасниками якого є Україна і держава, до якої звернено доручення, – посилення на його положення;
- 3) найменування справи, що розглядається;
- 4) прізвище, ім'я, по батькові та рік народження фізичної особи або найменування юридичної особи, відомості про її місце проживання (перебування) або місцезнаходження та інші дані, необхідні для виконання доручення;
- 5) процесуальне становище осіб, стосовно яких необхідно вчинити процесуальні дії;
- 6) чіткий перелік процесуальних дій, що належить вчинити;
- 7) інші дані, якщо це передбачено відповідним міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, або цього вимагає іноземний суд, який виконуватиме доручення.

Судове доручення про надання правової допомоги оформлюється українською мовою. До судового доручення додається засвідчений переклад офіційною мовою відповідної держави, якщо інше не встановлено міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України (ч. 3 ст. 368).

Судове доручення про надання правової допомоги, процесуальні та інші документи, що додано до нього, засвідчуються підписом судді, який складає доручення, та скріплюються гербовою печаткою (ч. 4 ст. 368).

Крім статті 368 ГПК, статтею 3 Закону України «Про приєднання України до Конвенції про отримання за кордоном доказів у цивільних або

комерційних справах» визначені вимоги до судового доручення в якому зазначається:

- a) запитуючий орган і запитуваний орган, якщо останнє відомо запитуючому органу;
- b) імена та адреси сторін в процесі та їх представників, якщо такі є;
- c) характер справи, для якої потребуються докази, з наданням всієї необхідної інформації в зв'язку з цим;
- d) докази, які мають бути отримані або інша процесуальна дія, яку потрібно провести.

Там, де потрібно, в дорученні вказується *inter alia*:

- e) імена та адреси осіб, яких потрібно опитати;
- f) запитання, які потрібно поставити особам в ході опитування, або виклад фактів в зв'язку з якими вони мають бути запитані;
- g) документи або інше нерухоме чи особисте майно, що підлягають огляду;
- h) будь-які вимоги щодо отримання пояснень під присягою або урочистою заявою, або використання будь-якої іншої форми;
- i) будь-який спеціальний спосіб чи процедура відповідно до статті 9.

Доручення також повинно містити будь-яку інформацію, необхідну для застосування статті 11 Закону.

У такому випадку легалізація або інша подібна процедура не вимагається.

Згідно частини першої статті 369 ГПК суд виконує доручення іноземних судів щодо надання правової допомоги – вручення викликів до суду чи інших документів, допит сторін чи свідків, проведення експертизи чи огляду на місці, вчинення інших процесуальних дій, передані їм у порядку, встановленому міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, а якщо його не укладено, – дипломатичними каналами.

Згідно частини другої статті 369 ГПК судове доручення не приймається до виконання, якщо воно:

- 1) може призвести до порушення суверенітету України або створити загрозу її національній безпеці;
- 2) не належить до юрисдикції цього суду;
- 3) суперечить закону або міжнародному договору, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України.

Виконання судового доручення здійснюється відповідно до ГПК. На прохання іноземного суду процесуальні дії можуть вчинятися під час виконання судового доручення із застосуванням права іншої держави, якщо таке застосування не суперечить законам України.

У разі надходження від іноземного суду прохання щодо особистої присутності його уповноважених представників чи учасників судового розгляду під час виконання судового доручення суд, який його виконує, вирішує питання про надання згоди на таку участь.

Виконання судового доручення підтверджується протоколом судового засідання, іншими документами, складеними чи отриманими в ході виконання

доручення, які засвідчуються підписом судді та скріплюються гербовою печаткою. У разі неможливості виконання судового доручення суд у порядку, встановленому міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, а якщо міжнародний договір не укладено – дипломатичними каналами повертає це доручення іноземного суду без виконання із зазначенням причин та подає відповідні документи, що це підтверджують.

Розвиток міждержавних відносин на сучасному етапі розвитку суспільних відносин призводить до зростання випадків, коли при розгляді справ судом все частіше виникає необхідність звернення за правовою допомогою до суду іншої держави та все більше випадків, коли і національним судам необхідно здійснювати виконання іноземного судового доручення. Виконання таких прохань повинно ґрунтуватися на принципах міжнародного права – принципі взаємності та міжнародної ввічливості.

Згідно ст. 81 Закону України «Про міжнародне приватне право» в Україні можуть бути визнані та виконані рішення іноземних судів у справах, що виникають з цивільних, трудових, сімейних та господарських правовідносин, вироки іноземних судів у кримінальних провадженнях у частині, що стосується відшкодування шкоди та заподіяних збитків, а також рішення іноземних арбітражів та інших органів іноземних держав, до компетенції яких належить розгляд цивільних і господарських справ, що набрали законної сили.

При виконанні судових доручень слід врахувати роз'яснення Президії Вищого господарського суду України «Про деякі питання практики розгляду справ за участю іноземних підприємств і організацій» № 04–5/608 від 31.05. 2002 р., в якому зазначено, що вирішуючи питання забезпечення своєчасного повідомлення у належній формі іноземних учасників судового процесу про час і місце розгляду справи, господарському суду слід враховувати таке.

Взаємодія судів України з судовими органами інших держав з цього питання, а також щодо виконання за кордоном інших процесуальних дій регулюються Конвенцією з питань цивільного процесу (Гаага, 1954) і угодами про взаємну правову допомогу, укладеними Україною з іншими державами. Відповідно до Закону України «Про приєднання України до Конвенції про вручення за кордоном судових та позасудових документів у цивільних або комерційних справах» Верховна Рада України постановила приєднатися від імені України до названої Конвенції із заявами та застереженнями, згідно з якими Центральним органом, який має право отримувати документи від інших Договірних Сторін, а також складати підтвердження про вручення, є Міністерство юстиції України. Особливості виконання названої Конвенції визначено розділом VI «Інструкції про порядок виконання міжнародних договорів з питань надання правової допомоги в цивільних справах щодо вручення документів, отримання доказів та визнання і виконання судових рішень», затвердженої наказом Міністерства юстиції України і Державної судової адміністрації України № 1092/5/54. від 27.06. 2008 р. Так, відповідне

доручення про вручення документів за кордоном складається судом у формі прохання згідно з додатком до Інструкції.

Заповненню з урахуванням приписів пунктів 6.2.1 і 6.2.2 Інструкції підлягають дві частини формуляра: «Прохання» і «Короткий виклад документа». Якщо формуляр складається українською мовою, то його обов'язково необхідно супроводжувати перекладом французькою чи англійською мовами або мовою запитованої держави. Доручення щодо вручення документів за кордоном надсилаються безпосередньо до Центрального органу іноземної держави, визначеного запитованою державою згідно зі ст. 2 Конвенції, або через Міністерство юстиції України. Конвенцією також визначено, що судові рішення не може бути винесено, поки не буде встановлено, що судовий документ було вручено або доставлено особисто відповідачеві і це було здійснено в належний строк, достатній для здійснення захисту. Разом з тим, Законом України «Про приєднання України до Конвенції про вручення за кордоном судових і позасудових документів у цивільних або комерційних справах» встановлено, що якщо виконано всі умови, зазначені у частині другій ст. 15 названої Конвенції, суддя, незалежно від положень частини першої ст. 15 Конвенції, може винести рішення, навіть якщо не надійшло жодного підтвердження про вручення або безпосередню доставку документів.

У випадку, передбаченому частиною другою ст. 15 Конвенції, суд може прийняти рішення, якщо з дати направлення документа сплинув термін, який суддя визначив як достатній для даної справи і який становить щонайменше шість місяців.

Стаття 370 ГПК визначає виконання доручення іноземного суду про вручення виклику до суду чи інших документів.

Доручення іноземного суду про вручення виклику до суду чи інших документів виконується у судовому засіданні або уповноваженим працівником суду за місцем проживання (перебування, місцем роботи) фізичної особи чи місцезнаходженням юридичної особи. Виклик до суду чи інші документи, що підлягають врученню за дорученням іноземного суду, вручаються особисто фізичній особі чи її представникові або представникові юридичної особи під розписку. Згідно частини третьої статті 370 ГПК у виклику до суду, який направляється з метою виконання доручення іноземного суду про вручення документів згідно із частинами п'ятою і шостою статті 370, зазначається інформація про наслідки відмови від отримання документів та неявки до суду для отримання документів. У разі якщо особа, якій необхідно вручити виклик до суду чи інші документи за дорученням іноземного суду, перебуває під вартою або відбуває такий вид покарання, як довічне позбавлення волі, позбавлення волі на певний строк, тримання у дисциплінарному батальйоні військовослужбовців, обмеження волі, арешт, суд надсилає документи, що підлягають врученню за дорученням іноземного суду, до адміністрації місця тримання особи, яка здійснює їх вручення під розписку та негайно надсилає розписку і письмові пояснення цієї особи до суду.

Згідно частини п'ятої статті 370 ГПК у разі відмови особи отримати виклик до суду чи інші документи, що підлягають врученню за дорученням іноземного суду, суддя, уповноважений працівник суду, представник адміністрації місця тримання особи робить відповідну позначку на документах, що підлягають врученню. У такому разі документи, що підлягають врученню за дорученням іноземного суду, вважаються врученими. Відповідно до приписів частини шостої статті 370 ГПК у разі неявки до суду без поважних причин особи, яку належним чином повідомлено про день, час та місце судового засідання, якій мають бути вручені виклик до суду чи інші документи за дорученням іноземного суду, такі документи вважаються врученими.

Доручення іноземного суду про вручення виклику до суду чи інших документів вважається виконаним у день, коли особа або її представник отримали такі документи чи відмовилися від їх отримання або якщо така особа чи її представник, яких належним чином повідомлено про день, час та місце судового засідання, на якому має бути вручено виклик до суду чи інші документи, без поважних причин не з'явилися до суду – у день такого судового засідання.

Виконання доручення іноземного суду про вручення виклику до суду чи інших документів підтверджується протоколом судового засідання, у якому зазначаються заяви чи повідомлення, зроблені особами у зв'язку з отриманням документів, а також підтвердженням про повідомлення особи про необхідність явки до суду для отримання документів та іншими документами, складеними чи отриманими в ході виконання доручення, які засвідчуються підписом судді та скріплюються гербовою печаткою. Згідно п. 3.1. «Інструкції про порядок виконання міжнародних договорів з питань надання правової допомоги в цивільних справах щодо вручення документів, отримання доказів та визнання і виконання судових рішень» № 1092/5/54. від 27.06. 2008 р., доручення іноземного компетентного органу про вручення документів, про отримання доказів, про виконання інших процесуальних дій виконуються відповідно до чинного законодавства України з урахуванням положень міжнародного договору України, на підставі якого воно надійшло. Згідно п. 6.11. Інструкції суд України викликає особу, щодо якої необхідно вчинити процесуальні дії, і пропонує отримати судові документи. Один примірник частини формуляра доручення про вручення, що містить короткий виклад суті документа, який підлягає врученню, вручається разом з таким документом. Особа, якій вручаються документи, ставить свій підпис на підтвердженні про вручення документа, що складається органом, який виконує доручення, згідно з додатком 2 до цієї Інструкції. Підтвердження про вручення документів згідно додатку 2 до Інструкції обов'язково має складатися у 2 примірниках незалежно від того виконане доручення чи ні.

Виконання судових доручень також здійснюється дипломатичними установами. Виконання судових доручень дипломатичними закордонними установами України здійснюється відповідно до чинного законодавства України з урахуванням положень міжнародних угод.

Вимоги до виконання судових доручень, що здійснюється закордонними дипломатичними установами України визначає стаття 371 ГПК.

Судове доручення про вручення документів громадянину України, який проживає на території іноземної держави, може бути виконано працівниками дипломатичного представництва чи консульської установи України у відповідній державі. Такі документи особа отримує добровільно. Вручення документа здійснюється під розписку із зазначенням дати вручення, підписується посадовою особою та скріплюється печаткою відповідної закордонної дипломатичної установи України. Доручення суду про виконання певних процесуальних дій стосовно громадянина України, який проживає на території іноземної держави, може бути виконано працівниками дипломатичного представництва чи консульської установи України за кордоном, якщо це передбачено міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України. У разі вчинення певних процесуальних дій складається протокол, що підписується особою, стосовно якої вчинено процесуальні дії, та особою, яка вчинила процесуальні дії, і скріплюється печаткою відповідної закордонної дипломатичної установи України. У протоколі зазначаються день, час і місце виконання доручення. Під час виконання судового доручення застосовується процесуальний закон України. Для виконання доручення не можуть застосовуватися примусові заходи.

Правовою підставою виконання судових доручень закордонними дипломатичними установами України міжнародні договори, обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Зокрема, це Гаазька Конвенція з питань цивільного процесу від 01.03.1954 р., Гаазька Конвенція про вручення за кордоном судових та позасудових документів з цивільних і торгівельних справ від 15.11. 1965 р., Гаазька Конвенція про отримання за кордоном доказів у цивільних та торгових справах від 18.03. 1970 р., Угода про порядок вирішення спорів, пов'язаних зі здійсненням господарської діяльності від 20.03.1992 р. (Київська угода). Конвенція про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах від 22.01.1993 р. (Мінська Конвенція), Конвенція про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах від 07.10. 2002 р. (Кишинівська Конвенція). Згідно ст. 80 Закону України «Про міжнародне приватне право» у разі якщо при розгляді справи з іноземним елементом у суду виникне необхідність у врученні документів або отриманні доказів, у проведенні окремих процесуальних дій за кордоном, суд може направити відповідне доручення компетентному органу іноземної держави в порядку, встановленому процесуальним законом України або міжнародним договором України.

Доручення судів України про вручення документів громадянам України, які постійно проживають за кордоном, або отримання від них доказів на території іноземної держави можуть бути виконані консульською посадовою особою України відповідно до міжнародних договорів України або в іншому порядку, що не суперечить законодавству держави перебування.

ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

1. Історія виникнення та становлення господарського судочинства.
2. Міжнародні стандарти у сфері судочинства.
3. Загальні засади діяльності судів в Україні.
4. Поняття господарського процесу як галузі права, науки та навчальної дисципліни.
5. Принципи господарського процесу.
6. Право на звернення та порушення справ у господарському суді.
7. Судові рішення.
8. Основні положення досудового врегулювання господарського спору.
9. Порядок пред'явлення претензії та строки її розгляду.
10. Розгляд заявником претензії.
11. Медіація як альтернативний спосіб досудового врегулювання спору.
12. Справи, підвідомчі та підсудні місцевим господарським судам.
13. Територіальна та виключна підсудність справ господарським судам.
14. Передача справ господарського суду.
15. Склад учасників судового процесу. Сторони в судовому процесі.
16. Участь прокурора у розгляді справ.
17. Участь судового експерта в судовому процесі.
18. Поняття і види доказів.
19. Доказування та підстави звільнення від доказування у господарському судочинстві.
20. Оцінка доказів.
21. Правове регулювання запобіжних заходів та їх види.
22. Відшкодування шкоди, завданої вжиттям запобіжних заходів.
23. Судові витрати. Склад судових витрат.
24. Розподіл судових витрат.
25. Порядок встановлення та обчислення процесуальних строків.
26. Закінчення, зупинення, відновлення та продовження процесуальних строків.
27. Подання позову. Форма і зміст позовної заяви.
28. Процедурні питання пов'язані з поданням позовної заяви.
29. Порушення провадження у справі. Дії судді пов'язані із прийняттям та поверненням позовної заяви.
30. Розгляд судом позовної заяви.
31. Забезпечення позову. Підстави забезпечення позову.
32. Заходи до забезпечення та скасування позову.
33. Вирішення спору господарським судом. Порядок ведення судового засідання.
34. Вирішення спору при неподанні відзиву на позовну заяву та відкладання розгляду справи.
35. Відмова позивача від позову, визнання позову відповідачем, мирова угода сторін.

36. Зупинення, поновлення, припинення провадження у справі, залишення господарським судом позову без розгляду.
37. Протоколи. Прийняття судом рішення по справі.
38. Права господарського суду у прийнятті рішення.
39. Зміст рішення, ухвала господарського суду.
40. Окрема ухвала. Повідомлення господарського суду.
41. Апеляційне оскарження.
42. Розгляд апеляційної скарги.
43. Повноваження апеляційної інстанції.
44. Касаційне провадження.
45. Повноваження касаційної інстанції.
46. Підстави перегляд судових рішень господарських судів Верховним Судом.
47. Підстави перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами.
48. Перегляд судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами.
49. Виконання судових рішень.
50. Судовий контроль за виконанням судових рішень.
50. Застосування тимчасового обмеження до фізичної особи – боржника.
51. Оскарження дій чи бездіяльності органів Державної виконавчої служби.
52. Діяльність третейського суду у вирішенні господарських спорів.
53. Оскарження рішення третейського суду.
54. Відновлення господарським судом втраченого судового провадження.
55. Підсудність судам справ за участю іноземних суб'єктів господарювання.
56. Виконання судових рішень дипломатичними установами.
57. Законодавство, яке застосовується у вирішенні спорів за участю іноземних суб'єктів господарювання.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ З ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ГОСПОДАРСЬКИЙ ПРОЦЕС»

Самостійна робота передбачена навчальним планом і дає можливість студентам отримати більш широкі та поглиблені знання у сфері господарсько-процесуальної діяльності, а також набути навички самостійного опрацювання теоретичного матеріалу і навчитись структурувати потрібну інформацію пов'язану з господарським процесом. Самостійна робота включає в себе опрацювання теоретичних питань, виконання індивідуальних домашніх завдань, підготовку до контрольної-модульної роботи та інші види самостійної роботи.

Під час самостійного опрацювання тем та при підготовці до семінарських занять важливе значення має конспектування лекційних занять. Вони дають студентам знання в обсязі, необхідному для подальшого самостійного поглибленого вивчення дисципліни, орієнтують у найраціональнішому напрямі щодо самостійного опрацювання кожної теми, роз'яснюють найскладніші поняття та положення. Лектор посилається на навчальні, наукові та спеціальні літературні джерела, нормативно-правові акти та правозастосовну діяльність. Ведення конспекту лекції дає студенту можливість уважно проаналізувати лекційний матеріал при подальшому поглибленому вивченні теми та підготовці до семінарських і практичних занять. Окремі питання, які розкриті в конспекті лекцій в загальному вигляді, та ті, що винесені для самостійного вивчення, студент повинен опрацювати і засвоїти за рекомендованими підручниками, навчальними посібниками, законодавчо-нормативною та довідково-інформаційною літературою.

Під час роботи із літературними джерелами студент повинен ознайомитися з їх змістом та відібрати необхідний для вивчення матеріал (розділи, підрозділи тощо). При самостійному вивченні матеріалу за підручниками, навчальними посібниками, науковою та спеціальною літературою необхідно проаналізувати прочитане, порівнюючи з прослуханою та законспектованою лекцією, зробити логічні висновки, позначити незрозумілі положення з метою подальшого їх з'ясування на семінарському чи практичному занятті. Студенту доцільно виписувати формулювання конкретних положень нормативно-правових актів, правозастосовної діяльності.

Самостійна робота студентів сприяє поглибленню знань, студент повинен використовувати додаткові джерела для самостійного поглибленого вивчення матеріалу з дисципліни «Господарський процес». За результатами самостійного виконання теоретичних завдань визначається рівень засвоєння студентом основних термінів, принципів, показників, методологічних та методичних засад на яких базується дисципліна.

ЗМІСТ МАТЕРІАЛУ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ВИВЧЕННЯ

Під час самостійної роботи з дисципліни «Господарський процес» студентам необхідно:

- ◆ опрацювати отримані під час лекцій знання та закріпити їх шляхом опрацювання додаткової літератури;
- ◆ опрацювання теоретичних питань;
- ◆ підготовка до семінарських (практичних) занять;
- ◆ домашнє розв'язування задач;
- ◆ виконання індивідуальних домашніх завдань, підготовка до тестового опитування.

Формами контролю самостійної роботи є:

- ◆ опитування на семінарських заняттях;
- ◆ контроль знань у вигляді тестування,
- ◆ проведення контрольних-модульних робіт,
- ◆ перевірка звітів з індивідуальних домашніх завдань;
- ◆ підготовка доповідей,
- ◆ підготовка рефератів;
- ◆ проведення інших видів поточно-модульного контролю.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

1. Поняття, предмет і методи господарського процесуального права.
2. Поняття та стадії господарського процесу.
3. Принципи господарського процесу.
4. Джерела господарського процесуального права.
5. Система господарських судів України.
6. Місцеві господарські суди – суди першої інстанції.
7. Апеляційні господарські суди – суди апеляційної інстанції господарського судочинства.
8. Вищий господарський суд України – вищий суд в системі господарських судів.
9. Права та обов'язки суддів.
10. Кваліфікаційні комісії суддів: склад та компетенція.
11. Кваліфікаційна атестація суддів.
12. Дисциплінарна відповідальність суддів.
13. Незалежність суддів та правові гарантії їх забезпечення.
14. Недоторканість суддів.
15. Порядок і строки пред'явлення претензії.
16. Відповідальність за порушення строків розгляду претензії.
17. Досудове врегулювання розбіжностей, що виникають при укладенні, зміні та розірванні господарських договорів.
18. Господарські справи, підвідомчі господарському суду.
19. Підсудність господарських справ: поняття і види.
20. Передача господарських справ за підсудністю.
21. Поняття і склад учасників господарського процесу.
22. Процесуальний статус судді господарського суду. Відвід судді.
23. Сторони в судовому процесі.
24. Права та обов'язки сторін.
25. Процесуальна співучасть.
26. Залучення до участі у справі іншого відповідача та заміна неналежного відповідача.
27. Представник у господарському судочинстві як учасник господарського процесу.
28. Процесуальне правонаступництво.
29. Треті особи в господарському процесі.
30. Правовий статус прокурора як учасника господарського процесу.
31. Участь у судовому процесі судового експерта.
32. Інші особи які беруть участь в господарському процесі.
33. Поняття і види доказів в господарському процесі.
34. Належність доказів і допустимість засобів доказування.
35. Підстави для звільнення від доказування.
36. Порядок витребування доказів.
37. Запобіжні заходи: поняття, видів, порядок застосування.
38. Докази в господарському процесі.

39. Огляд і дослідження письмових і речових доказів у місці їх знаходження.
40. Повернення письмових і речових доказів.
41. Призначення і проведення судової експертизи.
42. Оцінка доказів господарським судом при вирішенні господарського спору.
43. Поняття і види судових витрат в господарському процесі.
44. Державне мито, його розміри та порядок сплати (стягнення).
45. Визначення розміру витрат на інформаційно-технічне забезпечення судового процесу.
46. Розподіл судових витрат.
47. Звільнення від сплати державного мита.
48. Повернення державного мита.
49. Поняття та види строків у господарському процесі.
50. Встановлення та обчислення процесуальних строків.
51. Наслідки пропуску процесуального строку в господарському процесі.
52. Суми, що підлягають сплаті за проведення судової експертизи та послуги перекладача.
53. Закінчення процесуальних строків.
54. Зупинення процесуальних строків.
55. Відновлення та продовження процесуальних строків в господарському процесі.
56. Поняття та елементи позову.
57. Форма і зміст позовної заяви. Ціна позову.
58. Порядок подання позову. Документи, що додаються до позовної заяви.
59. Об'єднання позовних вимог. Зміна позову.
60. Відзив на позовну заяву.
61. Подання зустрічного позову.
62. Прийняття позовної заяви.
63. Порухення провадження у справі.
64. Відмова у прийнятті та повернення позовної заяви.
65. Процесуальні дії судді господарського суду по підготовці справи до розгляду.
66. Забезпечення позову. Підстави для забезпечення позову.
67. Скасування забезпечення позову.
68. Права учасників господарського процесу.
69. Порядок і строк розгляду справи місцевим господарським судом
70. Вирішення спору при неподанні відзиву на позовну заяву і витребуваних господарським судом матеріалів.
71. Відкладання розгляду справи, перерва в засіданні.
72. Відмова позивача від позову.
73. Визнання позову відповідачем.
74. Мирова угода сторін.
75. Зупинення провадження у справі та його поновлення.
76. Припинення провадження у справі.

77. Залишення позову без розгляду.
78. Запобіжні заходи як інститут господарського процесуального права.
79. Порядок ведення засідання.
80. Рішення господарського суду: порядок прийняття та оголошення.
81. Зміст рішення господарського суду. Набрання рішенням законної сили.
82. Ухвала господарського суду: винесення та зміст.
83. Додаткове рішення, ухвала. Окрема ухвала.
84. Повідомлення господарського суду. Протоколи.
85. Постанова господарського суду: винесення та зміст.
86. Державне мито, його розміри та порядок сплати (стягнення).
87. Порядок та строк подання апеляційного скарги.
88. Форма і зміст апеляційної скарги.
89. Відзив на апеляційну скаргу.
90. Повернення апеляційної скарги.
91. Порядок прийняття та розгляду апеляційної скарги.
92. Відмова від апеляційної скарги.
93. Межі перегляду справи в апеляційній інстанції.
94. Підстави для скасування або зміни рішення.
95. Постанови апеляційної інстанції.
96. Порядок та строк подання касаційної скарги.
97. Форма і зміст касаційної скарги.
98. Відзив на касаційну скаргу.
99. Повернення касаційної скарги.
100. Порядок прийняття та розгляду касаційної скарги.
101. Відмова від касаційної скарги.
102. Межі перегляду справи в касаційній інстанції.
103. Право на звернення до Верховного Суду України про перегляд судових рішень господарських судів.
104. Обов'язковість судових рішень Верховного Суду України.
105. Підстави для скасування або зміни рішення чи постанови.
106. Постанови касаційної інстанції.
107. Поняття нововиявлених обставин. Підстави перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами.
108. Порядок і строк подання заяви про перегляд судових рішень за нововиявленими обставинами.
109. Порядок перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами.
110. Загальні умови виконання судових рішень господарського суду.
111. Обов'язковість виконання рішень, ухвал, постанов господарського суду.
112. Відповідальність за невиконання рішень, ухвал, постанов.
113. Наказ господарського суду: зміст і порядок пред'явлення до виконання.
114. Поновлення пропущеного строку для пред'явлення наказу до виконання.
115. Відстрочка або розстрочка виконання рішення.
116. Зміна способу та порядку виконання рішення, ухвали, постанови.
117. Зупинення виконання судового рішення.

118. Дублікат наказу як можливість виконання судового рішення господарського суду.

119. Підвідомчість і підсудність справ за участю іноземних суб'єктів господарювання.

120. Процесуальні права та обов'язки іноземних суб'єктів господарювання.

121. Компетенція господарських судів у справах за участю іноземних суб'єктів господарювання.

122. Виконання доручення іноземного суду про вручення виклику до суду чи інших документів.

123. Виконання судових доручень закордонними дипломатичними установами України.

124. Поняття та ознаки банкрутства.

125. Підвідомчість і підсудність справ про банкрутство.

126. Сторони та інші учасники процедури банкрутства.

127. Підстави та порядок порушення провадження у справах про банкрутство.

128. Заходи щодо забезпечення інтересів кредиторів.

129. Судові процедури банкрутства, що застосовуються до боржника.

130. Підстави та порядок припинення провадження у справах про банкрутство.

Форма контролю знань студентів. Письмова контрольна робота. Тестування. Опитування.

ТЕМИ РЕФЕРАТИВ З ДИСЦИПЛІНИ «ГОСПОДАРСЬКИЙ ПРОЦЕС»

1. Історія становлення та розвитку господарських судів України.
2. Господарський процес – вид юридичної діяльності.
3. Стадії господарського процесу – стадії вирішення господарського спору.
4. Обов'язкові елементи господарського процесу.
5. Принципи господарського процесу.
6. Права та обов'язки суддів.
7. Господарський суд – спеціалізований суд в системі правосуддя України.
8. Досудове врегулювання господарських спорів.
9. Підвідомчість та підсудність господарських справ.
10. Поняття та види підвідомчості господарських справ.
11. Підвідомчість спорів господарського суду.
12. Підсудність спору – обов'язкова умова порушення господарського судочинства.
13. Процесуальний статус позивача в господарському процесі.
14. Докази в господарському процесі.
15. Огляд і дослідження письмових і речових доказів у місці їх знаходження.
16. Повернення письмових і речових доказів.
17. Призначення і проведення судової експертизи.
18. Висновок судового експерта.
19. Оцінка доказів господарським судом при вирішенні господарського спору.
20. Правова регламентація витребування і повернення доказів в господарському процесі.
21. Оцінка доказів господарським судом – обов'язкова умова прийняття судового рішення.
22. Висновок судового експерта як засіб доказування в господарському процесі.
23. Поняття доказування в господарському процесі та його правова регламентація.
24. Належність і допустимість доказів та їх вплив на прийняття судового рішення.
25. Письмові докази як засіб доказування в господарському процесі.
26. Подання позову.
26. Забезпечення позову. Підстави для забезпечення позову.
27. Вирішення господарських спорів у першій інстанції.
28. Перегляд судових рішень в апеляційному порядку.
29. Перегляд судових рішень у касаційному порядку. Перегляд судових рішень Верховним Судом.
30. Перегляд рішення, ухвали, постанови господарського суду за нововиявленими обставинами. Виконання рішень, ухвал, постанов господарського суду.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Задача 1. ТОВ звернулось до господарського суду з позовом до Державного комерційного підприємства про примушення підприємства дати відповідь на направлену йому ТОВ претензію, а також сплату передбаченої законодавством неустойки в розмірі 100 неоподаткованих мінімумів доходів громадян.

Яке рішення повинен ухвалити суд? Яка відповідальність передбачена законодавством за порушення правил досудового врегулювання господарських спорів?

Задача 2. Суддя Іванов прийняв позовну заяву від Приватного підприємства до відповідача - ТОВ про стягнення 50000 грн і своєю ухвалою призначив розгляд справи. До призначення суддею господарського суду Іванов працював юрисконсультантом даного ТОВ. Представнику позивача став відомий цей факт і до початку вирішення спору він сказав судді Іванову, що не довіряє йому.

Чи підлягає суддя у такому разі відводу (самовідводу)? Складіть заяву про відвід судді Іванова.

Задача 3. До Харківського апеляційного господарського суду з позовом звернувся прокурор в інтересах Верховної Ради України як суб'єкта загальнодержавної власності до Фонду державного майна України та ВАТ про визнання недійсним укладеного між Фондом державного майна України і ВАТ договору оренди державного майна з його подальшим викупом.

Чи може бути задоволений судом цей позов? У яких випадках прокурор може бути учасником господарського процесу?

Задача 4. Південно-Західна залізниця видала вантаж Приватному підприємству без перевірки. Після розкриття контейнера підприємство виявило недостачу вантажу і звернулося до залізниці з вимогою видати вантаж з перевіркою та оформленням її результатів комерційним актом.

Чи обґрунтована ця вимога? До якого виду доказів належить комерційний акт? Чи може в цьому випадку недостача товару підтверджуватися іншими доказами?

Задача 4. 15 липня 2019 р. банк звернувся до місцевого господарського суду із позовом про стягнення з ВАТ 65000 грн заборгованості за кредитним договором. Господарський суд позовні вимоги задовольнив, мотивуючи своє рішення тим, що між позивачем і відповідачем був укладений кредитний договір від 10 липня 2019 р. і відповідач не виконав своїх зобов'язань за договором: не повернув кредит до 10 липня 2019 р.

Рішення місцевого суду за апеляційною скаргою відповідача було переглянуто апеляційним господарським судом, який його скасував і прийняв

нове рішення, яким у задоволенні позовних вимог відмовив. При цьому апеляційний суд виходив з того, що сторонами 10 липня 2019 р. була підписана додаткова угода до кредитного договору від 10 липня 2019 р., за якою дату погашення кредиту було перенесено на 30 вересня 2019 р. Ця угода судом першої інстанції не розглядалась і як доказ будь-якої оцінки не отримала.

Чи має право апеляційний господарський суд дослідити нові докази і ґрунтуючись на них прийняти нове рішення? Який порядок подання апеляційної скарги та доказів до апеляційного суду?

Задача 5. Апеляційний господарський суд повернув позивачу апеляційну скаргу про перегляд рішення у справі про розірвання договору оренди на тій підставі, що апеляційна скарга була надіслана апеляційному суду позивачем поштою і до апеляційної скарги не були додані документи, що підтверджують сплату державного мита.

Чи законні дії суду? Чи може позивач оскаржити ухвалу про повернення апеляційної скарги і до якого суду?

Задача 6. Місцевий господарський суд рішенням від 25 січня 2019 р. задовольнив частково позов приватного підприємства до банку про стягнення 69000 грн. Не погоджуючись з рішенням господарського суду позивач 25 квітня 2019 р. звернувся до Вищого господарського суду України із заявою про поновлення строку на подання скарги про перегляд в апеляційному порядку рішення, посилаючись на те, що директор підприємства тривалий час знаходився у відрадженні і не зміг своєчасно підписати апеляційну скаргу і заяву.

Чи підлягає поновленню цей строк? Чи є перешкодою перебування у відрадженні директора для подання заяви до Вищого господарського суду? Чи за адресою направлена заява позивача?

Задача 7. АК Банк звернувся до господарського суду м. Києва з позовом до Київської міської державної адміністрації про зобов'язання затвердити розпорядження про переведення квартири № 52 по вул. Борщагівській, 189 з жилого до нежилого фонду. Рішенням господарського суду м. Києва від 29 червня 2019 р. в позові відмовлено. Київський апеляційний господарський суд постановою від 18 жовтня 2019 р. рішення господарського суду м. Києва залишив його без змін.

Банк подав касаційну скаргу до Вищого господарського суду України, в якій просив скасувати рішення господарського суду м. Києва і постанову Київського апеляційного господарського суду та прийняти нове рішення. В обґрунтування своїх вимог Банк стверджував, що Головне управління економіки та розвитку міста безпідставно (у зв'язку з несплатою ним пайового внеску на розвиток інженерно-транспортної інфраструктури міста) відмовляється погодити проект розпорядження КМДА про переведення жилих приміщень у нежилі.

Приймаючи рішення про відмову в задоволенні позову, місцевий та апеляційний господарські суди виходили з того, що статтею 8 Житлового кодексу УРСР, на яку посилається Банк, Київській міській державній адміністрації надано право здійснювати переведення жилих будинків (приміщень) у нежилі лише у виняткових випадках. Крім того, у Банка відсутній проект розпорядження про переведення жилого приміщення у нежиле, погоджений з усіма необхідними службами, відповідно до вимог п. 3.4. Порядку переведення придатних для проживання жилих будинків і жилих приміщень у будинках комунальної власності у нежилі, затвердженого розпорядженням КМДА № 1825 від 1 жовтня 2002 р. Тому КМДА не має правових підстав для розгляду цього питання.

Чи підлягає задоволенню касаційна скарга? Які спори підвідомчі господарським судам?

Задача 8. Кооператив (Боржник) звернувся із апеляційною скаргою на постанову Господарського суду м. Києва від 16 вересня 2019 р., якою Боржник був визнаний банкрутом, з мотивів прийняття його з порушенням процесуальних норм - не була проведена процедура санації. Апеляційний господарський суд м. Києва встановив, що справу про визнання Боржника банкрутом було порушено судом за заявою Колективного підприємства «Споруда» (Кредитор) на підставі того, що Боржник був неспроможний сплатити Кредиторові борг у сумі 138 212 грн. Заявлені Кредитором вимоги документально підтверджувались і Боржником не заперечувались. Ухвалою підготовчого засідання від 3 серпня 2019 р. Кредитора було зобов'язано зробити оголошення про порушення справи про банкрутство Боржника, яке було надруковано у газеті «Голос України» від 29 серпня 2019 р., а також призначено розпорядником майна арбітражного керуючого Т.

При розгляді справи на попередньому засіданні, яке відбулось 25 серпня 2019 р., було розглянуто реєстр вимог кредиторів, наданий суду розпорядником майна, та призначено дату проведення зборів кредиторів. На зборах, проведених 14 вересня 2019 р., було прийнято рішення про звернення до господарського суду з клопотанням про визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури. Розпорядник майна подав до суду звіт і клопотання про зупинення процедури розпорядження майном Боржника та визнання його банкрутом.

Чи підлягає задоволенню апеляційна скарга? Які умови і порядок відкриття провадження у справах про банкрутство? Які процедури передбачено законодавством щодо неплатоспроможного боржника?

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПОТОЧНОГО КОНТРОЛЮ РІВНЯ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

1. До державних спеціалізованих установ належать науково-дослідні установи судових експертиз:

1.	Міністерство оборони
2.	Міністерство юстиції
3.	Міністерство охорони здоров'я
4.	Служба безпеки України
5.	Державна прикордонна служба України

2. Виданий стягувачеві наказ може бут пред'явлено до виконання:

1.	Не пізніше 3-х років з дня прийняття рішення, ухвали, постанови або після винесення ухвали про поновлення пропущеного строку для пред'явлення наказу до виконання
2.	Не пізніше 2-х років з дня прийняття рішення, ухвали, постанови або після винесення ухвали про поновлення пропущеного строку для пред'явлення наказу до виконання
3.	Не пізніше 1-го року з дня прийняття рішення, ухвали, постанови або після винесення ухвали про поновлення пропущеного строку для пред'явлення наказу до виконання
4.	Не пізніше 6-ти місяців з дня прийняття рішення, ухвали, постанови або після винесення ухвали про поновлення пропущеного строку для пред'явлення наказу до виконання

3. Встановіть відповідності:

1. Строк позовної давності про міжнародне вантажне сполучення	А. Становить 6-місячний строк
2. Для подання залізницею позовів до вантажоперевізників строк позовної давності	Б. не підлягає поновленню судом
3. Для подання позовів до залізниці	В. місячний строк
4. Строк розгляду претензій становить	Г. Становить 2- місячний строк

4. Вставте правильну відповідь у пропущене:

Виключно спеціалізованою установою здійснюється судово-експертна діяльність, пов'язана з проведенням криміналістичної експертизи

5. Державний Реєстр атестованих судових експертів покладається на

1.	Міністерство оборони
2.	Міністерство юстиції
3.	Міністерство охорони здоров'я
4.	Службу безпеки України
5.	МВС України

6. Вставте правильну відповідь у пропущене. Пленум вищого спеціалізованого суду скликається не рідшеразів на рік.

7. Дайте відповідь, на які підприємства не поширюється законодавство, що регулює провадження у справах про банкрутство :

1.	На банки
2.	Споживчі товариства
3.	Благодійні фонди
4.	Казенних підприємств
5.	Юридичних осіб - підприємств, що є об'єктами права комунальної власності, якщо стосовно них виключно на пленарному засіданні відповідної ради органів місцевого самоврядування прийняті рішення щодо цього

8. Вставте правильну відповідь у пропущене. Розпорядник майна зобов'язаний не пізнішевід дня порушення провадження у справі про банкрутство разом з боржником організувати та забезпечити проведення інвентаризації майна боржника та визначити його вартість

9. Який строк подання касаційної скарги (подання)

1.	Касаційна скарга може бути подана протягом двадцяти днів з дня набрання судовим рішенням апеляційного господарського суду законної сили
2.	Касаційна скарга може бути подана протягом одного місяця з дня набрання судовим рішенням апеляційного господарського суду законної сили
3.	Протягом 10 днів з дня поставлення ухвали про прийняття касаційної скарги до провадження Вищим господарським судом України
4.	У разі, якщо вона подана прокурором, органом державної влади, органом місцевого самоврядування після спливу одного року з моменту набрання оскаржуваним судовим рішенням законної сили.

10. Вставте правильну відповідь у пропущене. Апеляційна скарга подається на ухвалу місцевого господарського суду - протягомднів

11. Які органи можуть застосовувати адміністративно-господарські санкції :

1. Органи виконавчої влади	А. вилучення прибутку (доходу)
2. Органи місцевого самоврядування	Б. загальною сумою усіх вимог
3. Адміністративні служби	В. адміністративно-господарський штраф
4. АМКУ	Г. зупинення дії ліцензії (патенту) на здійснення суб'єктом господарювання певних видів господарської діяльності

12. Суд може застосувати до суб'єкта господарювання за несплату обов'язкових платежів штраф у розмірі від належної плати

1.	10 %
2.	20 %
3.	30 %
4.	50%
5.	100%

13. У якому розмірі суд може застосувати штраф за несвоєчасне повернення засобів упаковки багаторазового використання, встановіть відповідності

А. До 15 днів	штраф у розмірі, ціни придбання таких засобів, що становить 1) 3; 2) 10; 3) 30; 4) 100; 5) 150 %
	штраф у розмірі, ціни придбання таких засобів, що становить 1) 10; 2) 30; 3) 100; 4) 150; 5) 300 %
В. Понад 15 днів	штраф у розмірі, ціни придбання таких засобів, що становить 1) 10; 2) 30; 3) 100; 4) 150; 5) 300 %
	штраф у розмірі, ціни придбання таких засобів, що становить 1) 3; 2) 10; 3) 30; 4) 100; 5) 150 %

14. Вставте правильну відповідь у пропуске. Під час виконання судового доручення застосовуєтьсязакон України

15. Встановіть відповідності

1. Голова місцевого суду	А. призначаються на посаду строком на п'ять років
2. Голова апеляційного суду	Б. Призначається і звільняється Вищою радою юстиції
3. Голова вищого спеціалізованого суду	В. Призначається і звільняється Вищою радою юстиції за поданням відповідної ради суддів.

16. При розгляді справ, до яких спорів відносяться спори, пов'язані з пошкодженням (знищенням) продукції і товарів у результаті їх бою або пошкодження тари при перевозках, за відсутності вини перевізника

1.	що впливають з поставки продукції і товарів неналежної якості
2.	до спорів про недостачу
3.	про відшкодування збитків
4.	не має значення

17. Проведення судових експертиз, обстежень і досліджень судово-медичними та судово-психіатричними установами за рахунок коштів

1.	місцевого бюджету
2.	самої установи
3.	державного бюджету
4.	субвенції

18. При розгляді спору, в якому документі вирішуються всі питання застосування, обігу і повернення засобів упаковки, у тому числі майнової відповідальності за порушення зобов'язання щодо цих засобів

1.	Законі
2.	Інструкції про порядок приймання продукції (товарів) за якістю
3.	договорі (контракті)
4.	ГК України
5.	Крім названих і в інших нормативно-правових актах

19. В якому суді буде розглядати спір за участю Держаної служба інтелектуальної власності України, якщо вона є відповідачем

Господарським судом м. Києва
Адміністративним судом
Господарським судом за місцезнаходженням відповідача

20. Хто буде розглядати дії суб'єкта господарювання

1. АМКУ	А. суперечать зазначеним правилам поведінки
	Б. оцінки доказів
2. Господарський суд	В. вилучення товарів
	Г. суперечать чесним звичаям у промислових і торговельних справах

21. Дайте відповідь, що повинен доводити кредитор у суді

1.	доведення факту невиконання або неналежного виконання зобов'язання
2.	доведення причинного зв'язку між порушенням зобов'язання і завданими збитками та їх розміру
3.	доведення вини боржника у порушенні зобов'язання
4.	з'ясування обставин як вина кредитора, або вина обох сторін

22. Встановіть відповідності за яких умов доказування наявності покладається на позивача

1.	факту протиправної поведінки відповідача (зокрема, недодержання умов авторського, ліцензійного договорів, використання об'єкта права інтелектуальної власності без дозволу правовласника)
2.	шкоди, завданої суб'єктові права інтелектуальної власності
3.	причинно-наслідкового зв'язку між протиправною поведінкою особи та завданою шкодою
4.	вини особи, яка заподіяла шкоду

23. Вставте правильну відповідь у пропущене. Апеляційна скарга подається на рішення місцевого господарського суду протягом

24. Назвіть, які заходи може застосувати суд у зв'язку з порушенням авторського права і (або) суміжних прав

1.	суб'єкт авторського права і (або) суміжних прав може вимагати виплати компенсації
2.	суб'єкт авторського права і (або) суміжних прав може вимагати відшкодування збитків
3.	суб'єкт авторського права і (або) суміжних прав може вимагати виплати компенсації замість відшкодування збитків або стягнення доходу

25. Доручення іноземного суду про вручення виклику до суду чи інших документів виконується

1.	у судовому засіданні
2.	за місцем проживання (перебування)
3.	за місцем роботи
4.	за місцезнаходженням юридичної особи

26. Вставте правильну відповідь у пропущене. Крім прибутку (доходу), одержаного суб'єктом господарювання внаслідок порушення встановлених законодавством правил, у якому розмірі вилученої суми може бути застосована санкції у разі повторного порушення протягом року

27. Ухвала господарського суду на примусове виконання рішення третейського суду або про відмову у його видачі може бути оскаржена сторонами

1.	до голови суду протягом 10 днів з дня її винесення господарським судом.
2.	в апеляційному порядку протягом 15 днів з дня її винесення господарським судом
3.	касаційному порядку протягом 15 днів з дня її винесення господарським судом
4.	до голови суду протягом 15 днів з дня її винесення господарським судом.

28. Встановіть відповідності

1. Ціна позову визначається у позовах про стягнення грошей	А. В іноземній валюті та карбованцях відповідно до офіційного курсу встановленого НБУ на день подання позову
2. Ціна позову визначається у позовах про витребування майна	Б. загальною сумою усіх вимог
3. Ціна позову визначається у позовах, які складаються з кількох самостійних вимог	В. Вартістю майна, що витребується
4. Ціна позову визначається у позовах про стягнення іноземної валюти	Г. Стягуваною сумою або сумою, оспорюванню за виконавчим чи іншим документом, за яким стягнення провадиться у безспірному (безакцептному) порядку

29. Встановіть відповідності - справа про банкрутство порушується :

1.	Порушується позивачем
2.	Порушується кредитором
3.	Порушується господарським судом
4.	безспірні вимоги кредитора (кредиторів) до боржника сукупно становлять не менше 100 мінімальних розмірів заробітної плати
5.	безспірні вимоги кредитора (кредиторів) до боржника сукупно становлять не менше 300 мінімальних розмірів заробітної плати

30. Встановіть відповідності:

1. Позов забезпечується:	А. надавати емітентом, реєстратором, зберігачем, депозитарієм реєстр власників іменних цінних паперів, інформацію про акціонерів або учасників господарського товариства для проведення загальних зборів товариства
	Б. зупиненням стягнення на підставі виконавчого документа або іншого документа, за яким стягнення здійснюється у безспірному порядку
2. Не допускається забезпечення позову шляхом заборони:	В. заборонаю іншим особам вчиняти дії, що стосуються предмета спору
	Г. проводити загальні збори акціонерів або учасників господарського товариства та приймати ними рішення

РЕКОМЕНДОВАНИЙ СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. (в редакції Закону № 11-р/2019 від 02.12.2019).
2. Господарський процесуальний кодекс України: Закон України від 06.11.1991 р. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 6 Ст. 56. (в редакції Закону № 3302-IX від 09.08.2023).
3. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. Відомості Верховної Ради України. 2016. № 31. Ст. 545. (в редакції Закону № 2847-IX від 13.12.2022).
4. Про третейські суди: Закон України від 27.08.2004 р. Відомості Верховної Ради України. 2004. № 35. Ст. 412. (в редакції Закону № 1875-IX від 16.11.2021).
5. Про виконавче провадження: Закон України від 02.06.2016 р. Відомості Верховної Ради України. 2016. № 30. Ст. 542. (в редакції Закону № 3048-IX від 11.04.2023).
6. Кодекс України з процедур банкрутства: Закон України від 19.10.2018 р. Відомості Верховної Ради України. 2019. № 19. Ст. 74. (в редакції Закону № 3249-IX від 13.07.2023).
7. Про судовий збір: Закон України від 08.07.2011 р. Відомості Верховної Ради України. 2012. № 14. Ст. 87. (в редакції Закону № 3007-IX від 21.03.2023).
8. Про деякі питання підвідомчості і підсудності справ господарським судам: постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 24.10. 2011 р. № 10 (в редакції постанови № 2 від 16.12.2015). URL: [https:// zakon. rada.gov. ua/ laws/show/v0010600-11#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0010600-11#Text)
9. Про деякі питання практики застосування Господарського процесуального кодексу України судами першої інстанції: постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 26.12. 2011 р. №18 (в редакції постанови № 7 від 14.07.2016). URL: [https:// zakon. rada.gov. ua/ laws/show/v0018600-11#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0018600-11#Text)
10. Про деякі питання практики розгляду справ за участю іноземних підприємств і організацій: Рішення господарського суду Харківської області № 102734266 від 12.01.2022 р. URL: <https://youcontrol.com.ua/ru/catalog/court-document/102734266/>
10. Про деякі питання запобігання зловживанню процесуальними правами у господарському судочинстві: Інформаційний лист Вищого господарського суду України від 15.03.2010 р. № 01-08/140. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_140600-10#Text
11. Огляд судової практики Касаційного господарського суду у складі Верховного суду (актуальна практика). Рішення, внесені до ЄДРСР за період з 01.07.2023 до 31.07.2023. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/VSS01171>

Навчальна та наукова література

1. Актуальні проблеми господарської діяльності в Україні: збірник тез доповідей учасників науково-практичного семінару (30 травня 2019 року) / Упорядники: М. С. Долинська, В. О. Кучер. Львів: ЛьвДУВС, 2019. 111 с.
2. Актуальні проблеми правового забезпечення господарської діяльності в Україні: матеріали круглого столу ; м. Харків, 12 березня 2015 р. Харків: ХНУВС, 2015. 224 с.
3. Актуальні проблеми приватного права: матеріали наук.-практ. конф., присвяч. 94-й річниці з дня народження д-ра юрид. наук, проф., чл.-кор. АН УРСР В. П. Маслова (Харків, 19 лют. 2016 р.). Х. : Право, 2016. 364 с.
4. Актуальні проблеми господарської діяльності в умовах розбудови економіки Індустрії 4.0. (Харків, 29 квітня 2022 р.).НАПН України. URL <https://ndipzir.org.ua/aktualni-problemi-gospodarskoi-diyalnosti-v-umovah-rozbudovi-ekonomiki-industrii-4-0>
5. Проблеми правового регулювання договірних відносин суб'єктів господарювання: монографія / В. М. Адам та ін.; за заг. ред. М. С. Долинської. Львів: ТОВ «Галицька видавнича спілка», 2019. 247 с.
6. Актуальні проблеми господарського права. (Особлива частина). Підручник. За редакцією: Щербини В. С. , Резнікової В. В. Вид-во «Ліра-К». 2019. 672 с.
7. Актуальні проблеми господарського права (Особлива частина):підручник. За редакцією: Щербини В. С., Резнікової В.В. Київ, 2019. 672 с.
8. Європейські та міжнародні стандарти у сфері судочинства, Київ, 2015. 708 с.
9. Процесуальні документи: цивільні, господарські, адміністративні, кримінальні. Заяви, позовні заяви, клопотання, інші документи. Центр наукової літератури. 2019. 232 с.
10. Світличний О.П. Господарський процес. Підручник. Вид-во, 2 вид. перероб. і змін. К: НУБіП України, 2018. 332 с.
11. Договірне право. Навчальний посібник. За ред. Піддубного О.Ю. Київ: Прінтеко, 2020. 247 с.
12. Світличний О.П. Публічне адміністрування в діяльності судової влади України. Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка. Наукові записки. Серія: «Право». 2022. Вип. 13. Серія: право. С. 219-222.
13. Світличний О.П. Організаційне забезпечення діяльності господарських судів. Юридичний науковий електронний журнал. 2023. №3. С.339-342.